

Nr 136.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående lönereglering för övningslärare m. m.; given Stockholms slott den 5 mars 1948.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Sammanfattning.

1. Mycket skiftande anställnings- och tjänstgöringsförhållanden gälla f. n. för övningslärarna vid olika statliga och kommunala skolformer. Lärarna kunna endast i mindre omfattning beredas full tjänstgöring, varför avlösningsförhållandena äro otillfredsställande. En lönereglering för övningslärarna, syftande till att bereda dem en säkrare och genom möjligheten till mer omfattande tjänstgöring i det stora hela bättre ekonomisk ställning, föreslås skola genomföras tidigast fr. o. m. den 1 juli 1949. Det nu framlagda förslaget innefattar principerna för löneregleringen, under det att detaljförslagen avses skola föreläggas nästa års riksdag.

2. Löneregleringen bör t. v. omfatta folk- och småskoleseminarierna, statens skolköksseminarium och hushållsskola, de allmänna läroverken, läroanstalterna för blinda och dövstumma, vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte, de högre tekniska läroverken, de högre kommunala skolorna, folkskolan och fortsättningsskolan samt avse övningslärarna i teckning, musik, sång, gymnastik, manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål.

3. Undervisningsskyldigheten vid full tjänstgöring bör vara 30 veckotimmar. Tre anställningsformer — ordinarie anställning, extra ordinarie anställning och timläroanställning — anses till fyllest. Med ordinarie övningsläroartjänst bör alltid vara förenad full tjänstgöring och med extra ordinarie tjänst minst halv tjänstgöring.

4. Övningsläroarna böra beredas ökad tjänstgöring genom att undervisningen vid olika skolformer kombineras samt genom att undervisning vid olika skolor, vare sig vid samma eller olika skolformer, förenas till enhetliga tjänster. Tjänsternas ställning i förhållande till skolorna bör regleras genom ett system med huvudtjänst och fyllnadstjänstgöring. För att stimulera intresset för dubbel utbildning böra tjänster inrättas i ämneskombinationerna teckning—manlig slöjd, teckning—kvinnl. slöjd och hushållsgöromål—kvinnl. slöjd.

5. Frågan om övningsläroarnas lönegradsplacering upptages till omprövning i hela dess vidd. Trots lönegradssänkningar på vissa punkter medför förslaget för det stora flertalet övningsläroare icke oväsentliga avlöningsförbättringar.

6. Statsbidrag till övningsläroarnas avlöning föreslås t. v. utgå med 78 procent vid de kommunala skolorna. Vid folkskolan och fortsättningsskolan, där statsbidrag f. n. utgår endast i ämnena manlig och kvinnl. slöjd samt hushållsgöromål, föreslås att bidrag skall utgå för avlöande av lärore i samtliga övningsämnen.

Löneregleringen beräknas för statsverket medföra en kostnadsökning av minst 7 milj. kr. årligen.

7. För innevarande budgetår utgår till övningsläroarna provisoriskt lönetillägg med vissa belopp. Det föreslås, att sådant tillägg skall utgå även under budgetåret 1948/49, ehuru enligt ändrade grunder.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:ts
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 mars
1948.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet fråga om löne-reglering för övningslärare m. m. samt anför därvid följande.

Inledning.

I bilaga 2 till årets statsverksproposition har jag i redogörelsen för det pågående löne-regleringsarbetet anmält, att jag ämnade föreslå, att för 1948 års riksdag framlades förslag till principbeslut rörande löne-reglering för övningslärare, beräknad att genomföras tidigast från och med den 1 juli 1949. Jag torde nu få anmäla detta ärende.

Frågan om löne-reglering för övningslärarna vid folk- och småskolorna har vid ett flertal tillfällen varit föremål för övervägande. Beträffande härutinnan gjorda uttalanden må erinras, att 1936 års lärarlönesakkunniga framhöllo, att otvivelaktigt behov av en reglering av dessa lärares löne- och anställningsvillkor förelåge. Det syntes emellertid de sakkunniga nödvändigt att vid en dylik reglering i ett sammanhang upptaga frågan om övningslärarnas ställning vid samtliga statsunderstödda läroanstalter, varvid särskilt måste uppmärksammas och närmare undersökas möjligheten att fast anställa lärare i övningsämne för undervisning vid flera undervisningsanstalter av olika slag. I propositionen nr 270 till 1937 års riksdag anslöt sig dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet till de sakkunnigas uppfattning, att spørsmålet om övningslärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden borde underkastas särskild utredning. Sedermera har 1939 års lagtima riksdag (skrivelse nr 320) framhållit, att det syntes riksdagen naturligt, om en utredning angående de kommunala övningslärarnas anställnings- och avlöningsvillkor komme att beröra även de statsanställda övningslärarnas förhållanden. Slutligen har 1941 års riksdag (skrivelse nr 284) uttalat, att det enligt riksdagens mening vore befogat, att spørsmålet om en tryggare ställning för övningslärarna gjordes till föremål för utredning.

Vid anmälan den 13 juni 1941 av ärende angående bemyndigande att tillkalla sakkunniga för utredning rörande revision av avlöningsbestämmelserna för folk- och småskollärare m. m. — 1941 års lärarlönesakkunniga — anförde jag, att det syntes mig lämpligt att i anslutning till ifrågavarande utredning till allmän omprövning även upptoges frågan om övningslärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden. Utredningen i denna del borde omfatta icke blott övningslärarna vid de nyssberörda kommunala skolorna utan även sådana lärare vid statliga läroanstalter, vid fortsättnings- och ersättningskolor m. m. Det syntes icke möjligt att närmare angiva, vilka undervisningsanstalter utredningen borde omfatta, utan syntes detta få klarläggas under utredningsarbetets fortgång.

Kungl. Maj:t anbefallde sedermera de sakkunniga att jämväl taga under övervägande, vad 1942 års riksdag i skrivelse nr 444 anført angående anställnings- och avlöningsförhållanden för övningslärarna vid folkhögskolor.

Lärarlönesakkunniga — undervisningsrådet *D. E. Andersson*, ordförande, byråchefen *K. A. V. Arvidsson*, undervisningsrådet *K. G. E. Källquist*, generaldirektören *A. E. V. Swartling* och jägmästaren *K. G. L. H. Tamm* — ha den 23 januari 1947 avgivit betänkande med förslag till lönereglering för övningslärare (SOU 1947: 15).

Lärarlönesakkunniga ha under utredningsarbetets gång haft överläggningar med representanter för övningslärarorganisationernas centralråd, svenska gymnastikläraresällskapet, svenska skolkökslärarinnornas förening, Sveriges slöjdläraryrkesförening, musiklärarnas riksförbund, teckningslärarnas riksförbund samt slöjd- och yrkeslärarnas riksförbund. Särskilda yttranden från sagda personalrepresentanter finnas fogade vid betänkandet.

Över betänkandet ha yttranden avgivits av statskontoret, skolöverstyrelsen, riksräkenskapsverket, allmänna lönenämnden, överstyrelsen för yrkesutbildning, federationen Sveriges allmänna folkskolläraryrkesförening, svenska seminarieläraryrkesföreningen, statsläroverkens rektorsförening, kommunala mellanskolornas rektorsförening, praktiska mellanskolornas och högre folkskolornas läraryrkesförening, flick- och samskolelärarnas riksförbund, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund samt slöjd- och yrkeslärarnas riksförbund. Skolöverstyrelsens utlåtande bygger bl. a. på av styrelsen infordrade yttranden från statens folkskolinspektörer, av utredningsförslaget berörda högre läroanstalter belägna på orter med någon av begynnelsebokstäverna K—P samt vissa läraryrkesföreningar. Sistnämnda yttranden ha i den följande framställningen icke redovisats särskilt, varför härutinnan torde få hänvisas till handlingarna.

I ärendet ha inkommit skrifter från svenska gymnastikläraresällskapet, övningslärarnas centralråd, svenska skolkökslärarinnornas förening, Sveriges slöjdläraryrkesförening, styrelsen för Göteborgs skolköksseminarium, teckningslärarnas riksförbund, Sveriges hortonomförbund, Mariestads folkskolestyrelse, tjänstemännens centralorganisation, kommunalfullmäktige i Högsby, gemensam skrift från Fredrika-Bremer-förbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och yrkeskvinnors samarbetsförening samt li-

kaledes gemensamma skrifter från de till tjänstemännens centralorganisation anslutna övningslärarorganisationerna (musiklärarnas riksförbund, svenska gymnastiklärarearsällskapet, teckningslärarnas riksförbund, svenska skolkökslärarinnornas förening, Sveriges slöjdläraryrkesförening samt slöjd- och yrkeslärarnas riksförbund). Innehållet i sistnämnda framställningar återgives, i den mån så befunnits erforderligt, i det följande i samband med redovisningen av yttrandena.

Innan jag övergår till behandlingen av de olika detaljförslagen i lärarlönesakkunnigas betänkande torde jag, i anslutning till vissa av de sakkunniga angivna allmänna synpunkter på föreliggande fråga, få lämna en kortfattad redogörelse för huvuddragen i betänkandet samt för min principiella inställning till genomförandet av den nu aktuella löneregleringen.

Huvuddragen i lärarlönesakkunnigas förslag.

De sakkunniga. Vid statliga och högre kommunala skolor äro övningslärarna visserligen liksom övriga befattningshavare placerade i viss lönegrad, men i motsats till ämneslärarna äro de icke ens som ordinarie tillförsäkrade den löneinkomst, som eljest enligt gällande författningar följer med lönegradsplaceringen. Lönen utgår nämligen i förhållande till det antal veckotimmar de tjänstgöra, och detta antal kan på grund av organisatoriska förhållanden växla avsevärt från det ena året till det andra. I många fall motsvarar tjänstgöringen icke ens en halvtidstjänst. För att erhålla en skälig inkomst måste därför många lärare söka anställning vid flera skolor eller skaffa sig annat arbete vid sidan av lärarbefattningen. I många fall har läraren endast anställning som timlärare vid en eller flera skolor. Vid folkskolorna är övningslärarnas belägenhet bättre i det avseendet, att de, i den mån deras tjänster där äro pensionsreglerade, ha tjänstgöringens omfattning fastställd, men å andra sidan äro icke deras löne- och anställningsvillkor generellt reglerade.

En väsentlig del av övningslärarkåren har alltså fått nöja sig med mycket blygsamma inkomster. Å andra sidan ha de övningslärare, som vid de högre skolformerna lyckats erhålla ordinarie anställning med 30 eller flera veckotimmar, fått en relativt god löneställning. Skillnaden i löneförmåner är bland övningslärarna större än inom övriga lärargrupper.

På grund av dessa omständigheter blir en reglering av övningslärarnas löne- och anställningsförhållanden enligt de sakkunnigas mening i första hand ett organisationsproblem, mindre en fråga om placering i viss lönegrad. Det gäller att organisera betydligt flera tjänster, som giva vederbörligt innehavare full sysselsättning samt därmed full försörjning och bättre pensionsförmåner.

De sakkunniga framhålla emellertid, att frågan om övningslärarnas anställnings- och löneförhållanden innesluter en rad mycket svårlösta problem. I den svenska skolan går gränsen skarp mellan de s. k. övningsämnen och s. k. läroämnen, och mellan »övningslärare» och »ämneslärare». De speciella

övningslärarna ha, på några undantag när, helt skild utbildning, och vid de allmänna läroverken är det för närvarande lika omöjligt att till en enhetlig tjänst förena undervisning i två övningsämnen som det är omöjligt att förena övningsämne och läroämne. Dessa skarpa gränsdragningar ha enligt de sakkunnigas mening haft ogynnsamma verkningar. De ha sålunda bidragit till att övningsämnena icke kommit att i skolan få en sådan ställning och värdesättning, som motsvarar deras betydelse för ungdomens fostran, och de ha lagt hinder i vägen för en mer rättvis värdering de olika övningsämnena emellan. Icke minst ha de haft ödesdiga följder för övningslärarnas anställningsförhållanden.

Åtskilliga tecken tyda enligt de sakkunniga på att övningsämnena komma att spela en viktigare roll och röna större uppskattning i framtidens skola än hittills. För att undvika skenet av deras mindervärdighet i förhållande till övriga ämnen har också, påpeka de sakkunniga, föreslagits, att själva termen övningsämne skall slopas. De sakkunniga uttala sin anslutning till strävanden i denna riktning men ha dock ansett, att frågorna därom legat utanför de sakkunnigas uppdrag. Därjämte förutsätta de sakkunniga, att dessa frågor komma att bli föremål för en ingående behandling av 1946 års skolkommision. De sakkunniga ha sålunda i sina egna utredningar och förslag utgått från nuvarande förhållanden rörande övningsämnenas ställning i skolorganisationen och ha av praktiska skäl bibehållit benämningen övningslärare.

I det angivna syftet att organisera flera tjänster förorda de sakkunniga följande åtgärder:

1. *Tjänstgöring vid två eller flera skolor bör kunna förenas till en tjänst.*

I större och medelstora städer har det statliga och statsunderstödda högre kommunala undervisningsväsendet en sådan omfattning, att tillräckliga arbetsuppgifter finnas för ett antal lärare i varje övningsämne. På mindre orter med endast en eller ett par högre skolor är det givetvis värre att organisera tjänster av tillfredsställande omfattning, men i många fall kunna tjänster erhållas genom kombination av tjänstgöring å närbelägna orter. De sakkunniga framhålla emellertid, att en sådan anordning kan vara förknäp med bl. a. schematekniska svårigheter och att det för lärarna nästan alltid måste bli besvärande med en uppdelning av tjänstgöringen på flera skolor. Kombinationer böra därför förekomma, endast då de icke medföra större olägenheter för skolorna eller ställa sig alltför betungande för de enskilda lärarna.

2. *Tjänstgöring i två övningsämnen bör kunna förenas till en tjänst.*

Möjligheterna till dylik förening äro beroende av lärarnas utbildning. Endast i kombinationen hushållsgöromål-kvinnlig slöjd finns för närvarande gemensam utbildning. I framtiden borde en sådan dubbel utbildning kunna vinna större utbredning, även om man icke, bl. a. på grund av att övningsämnena delvis kräva en ganska utpräglad specialbegåvning, kan räkna med att övningslärarna på samma sätt som ämneslärarna regelmässigt skola förvärva kompetens i mer än ett ämne. De sakkunniga föreslå, att tjänster i mer än ett övningsämne inrättas, tills vidare dock endast i ett mindre antal kombinationer. Särskilt å mindre orter, där övningslärarnas tjänstgöring icke kan ordnas tillfredsställande på annat sätt, böra dylika kombinationer vara av värde.

3. Tjänstgöring i övningsämne och i läroämnena bör kunna förenas till en tjänst.

Ur olika synpunkter skulle det enligt de sakkunniga ofta vara till fördel för både lärare och lärjungar, om en lärare undervisade i såväl läroämnena som övningsämnena. Uttalanden till förmån härför ha flerstädes gjorts av skolöverstyrelsen och av sakkunnigkommittéer. Lärarbehörighet i ett eller flera läroämnena skulle icke oväsentligt utvidga möjligheterna för övningslärarna att erhålla mer omfattande tjänstgöring. Frågan om åtgärder i antydd riktning har emellertid icke behandlats av de sakkunniga, som haft anledning förmoda, att den i annan ordning komme att utredas.

4. Skolundervisning i musik och tjänstgöring som kyrkomusiker böra kunna förenas till en tjänst.

De sakkunniga ansluta sig i detta hänseende i stort sett till av 1942 års kyrkomusikerutredning (SOU 1945: 16 och 1946: 50) framlagda synpunkter och förslag.

De sakkunniga framhålla, att av dem verkställda utredningar visa, att genom kombination av tjänstgöring vid olika skolor och i viss mån även i olika övningsämnena ett så stort antal tjänster med full tjänstgöring (heltidstjänster) skulle kunna komma till stånd, att övningslärarna regelbundet efter en icke alltför lång tjänstetid kunde erhålla en sådan tjänst.

Såsom orsak till de ofta mycket otillfredsställande avlöningsförmånerna för övningslärarna ha de sakkunniga angivit vissa brister i anställningsförhållandena. Däremot säga de sakkunniga sig knappast ha funnit övningslärarnas placering i lönegrad särskilt låg. Tvärtom har den i en del fall förefallit de sakkunniga påfallande hög i förhållande till lönegradsplaceringen för vissa andra lärargrupper och för statligt och kommunalt anställda befattningshavare i övrigt.

De sakkunniga ha fattat sitt uppdrag så, att de borde utarbeta förslag i syfte att bereda övningslärarna en säkrare och genom möjligheten till mer omfattande tjänstgöring i det stora hela bättre ekonomisk ställning. Detta ha de sakkunniga funnit kunna ske framför allt genom förenämnda organisatoriska åtgärder. I förhållande därtill har själva lönegradsplaceringen syntts vara av sekundär betydelse. De sakkunniga ha icke heller ansett sig strängt bundna av tidigare lönegradsplacering. I vissa fall, där denna syntts otillräckligt motiverad, föreslå de sakkunniga ändring. Beträffande ordinarie lärare föreslå de sakkunniga också en något mer differentierad löneskala än den, som nu förekommer, medan de å andra sidan minska avståndet mellan ordinarie och extra ordinarie lärare. För en del befattningar innebära dessa förändringar viss lönesänkning eller mistning av vissa förmåner. De sakkunniga understryka, att detta icke får tolkas som någon undervärdering av övningsämnenas betydelse. De sakkunniga äro vidare övertygade om att de reduceringar, som enligt de sakkunnigas mening i en del fall icke kunna undvikas, mer än väl kompenseras av de förbättringar, som i andra avseenden föreslagits för samma kategorier av övningslärare.

De sakkunnigas betänkande utmynnar i förslag innehållande utfärdande av *dels* stadga för övningslärare, *dels* avlöningsreglemente för övningslärare. I förslaget till stadga ha intagits bestämmelser rörande tjänstgöringsarter,

övningslärarnas åligganden, behörighetsvillkor och befordringsgrunder, bestämmelser rörande inrättande, tillsättning m. m. av tjänster tillhörande olika anställningsformer samt rörande formerna för fastställande av övningslärarnas tjänstgöring m. m. Stadgan skulle således främst omfatta reglerande bestämmelser på det organisatoriska området. I avlöningsreglementet åter skulle, förutom lönetekniska föreskrifter i egentlig mening, intagas tjänsteförteckning, angivande lönegrader för ordinarie och extra ordinarie övningslärare, samt grunderna för bestämmande av timlärararvoden i övningsämnen. De sakkunnigas förslag om löne reglering ansluter sig till det statliga lönesystemet. Icke oväsentliga avvikelser ha dock visat sig nödvändiga på grund av övningslärarnas speciella tjänstgöringsförhållanden. De sakkunniga föreslå vidare, att statsbidrag till avlöning åt kommunalt anställda övningslärare skall utgå enligt delvis nya grunder. Slutligen förordas utredning angående tjänste- och familjepensionsbestämmelser för övningslärare i anslutning till vissa av de sakkunniga framlagda riktlinjer.

Yttrandena. Lärarlönesakkunnigas förslag till organisatoriska åtgärder, syftande till att genom förbättrade tjänstgöringsförhållanden bereda övningslärarna bättre ekonomisk ställning, har i allt väsentligt tillstyrkts i remissyttrandena. Vad åter rör de sakkunnigas förslag till lönegradsplacering av övningslärarna, har detta i huvuddelen yttranden varit föremål för erinringar. Främst har härvid, framför allt från personalhåll, riktats invändningar mot de föreslagna lönegradsnedflyttningarna.

Departementschefen. Frågan om övningslärarnas anställnings- och löneförhållanden innesluter såsom de sakkunniga framhållit en rad mycket svårösta problem. Dessa problem sammanhånga väsentligen med att övningsämnen i allmänhet upptagas med låga timtal i undervisningsplanerna, varigenom, då facklärare anlitas, dessa i allenast ringa utsträckning kunna erhålla full sysselsättning i sitt ämne vid en läroanstalt. Lärarlönesakkunnigas förslag innebär nu i huvudsak, att befattningar med full tjänstgöring skola inrättas genom förening av tjänstgöring vid två eller flera skolor eller i två övningsämnen. Dessa förslag hava i allt väsentligt godtagits av hörda myndigheter och personalsammanslutningar. De sakkunnigas förslag innesluter emellertid icke blott organisatoriska spörsmål utan innebär även relativt genomgripande förändringar i fråga om bl. a. övningslärarnas löne- och pensionsförhållanden samt gällande ordning beträffande statsbidrag till kommunalt anställda övningslärare. I dessa frågor ha stundom meningarna gått starkt i sär och i andra fall ha i yttrandena förutsatts överarbetningar av sakkunnigförslagen eller ytterligare utredning på vissa områden. Särskilt frågan om övningslärarnas lönegradsplacering har varit föremål för starka meningskiljaktigheter.

I anledning av vad sålunda framkommit vid remissbehandlingen av lärarlönesakkunnigas betänkande synes det kunna ifrågasättas om tiden ännu är mogen för ett genomförande av löne regleringen. Frågan har emellertid se-

dan lång tid varit föremål för övervägande och har tidigare vid ett flertal tillfällen ställts på framtiden. Sedan den 1 juli 1947 gälla vidare för de statligt anställda övningslärarna endast provisoriska avlöningsbestämmelser, varför önskemålen om en reglering göra sig gällande med alltmer ökad styrka. Även skäligt hänsynstagande till personalens intressen synes mig kräva att en fastare ordning åvägabringas. Trots de vanskligheter varmed ett ställningstagande till de nu aktuella frågorna är förenat, är jag sålunda beredd tillstyrka att vissa riktlinjer på grundval av lärarlönesakkunnigas förslag nu uppdragas för en lönerreglering för övningslärare.

Vad beträffar tidpunkten för ett genomförande av de sakkunnigas förslag, i den mån de godtagas av riksdagen, anser jag löneregleringen om möjligt böra träda i kraft vid ingången av budgetåret 1949/50. Detta är emellertid den tidigast tänkbara tidpunkt för ikraftträdandet, ty jag förutsätter, att för ett genomförande av de omfattande organisatoriska åtgärder, vilka jag i det följande kommer att förorda, kommer att åtgå relativt lång tid för erforderliga förberedelsearbeten. Vidare är jag icke beredd att för årets riksdag framlägga förslag till avlöningsreglemente för övningslärare. Jag får härutinnan erinra, att lärarlönesakkunniga avgåvo sitt betänkande vid en tidpunkt då 1945 års lönekommittés förslag till statens allmänna avlöningsreglemente ännu icke framlagts. De sakkunnigas förslag till avlöningsreglemente bör därför överarbetas, i syfte att bringa det i närmare överensstämmelse med statens allmänna avlöningsreglemente. Denna överarbetning bör av naturliga skäl icke ske förrän sistnämnda reglemente slutligt fastställts.

I anledning av det anförda tillstyrker jag att för riksdagen nu framlägges förslag till principbeslut angående lönerreglering för övningslärarna, i huvudsak byggd på lärarlönesakkunnigas förslag och avsedd att om möjligt träda i kraft den 1 juli 1949.

I anledning av vad de sakkunniga anfört rörande de av kyrkomusikerutredningen framlagda förslagen får jag framhålla, att behandlingen av nu förevarande spörsmål icke är avhängig av ett ställningstagande till frågan om löneregleringen för kyrkomusikerna. Genomförandet av sistnämnda lönerreglering i enlighet med utredningens förslag blir sålunda i här förevarande avseende endast en senare organisationsfråga, i huvudsak innebärande, att ett visst antal undervisningstimmar i musik och sång kommer att fullgöras av kyrkomusiker i stället för av övningslärare. Båda löneregleringarna beräknas träda i kraft samtidigt.

Jag övergår här efter till att redogöra för innehållet i det nu föreliggande betänkandet, varvid jag, på sätt i det föregående antytts, i huvudsak endast berör sådana frågor, till vilka ett ställningstagande redan nu erfordras för igångsättande av förberedelserna för löneregleringens genomförande. Frågorna behandlas härvid i den ordning, vari de upptagits i betänkandet. Beträffande historiska data samt uppgifter rörande gällande bestämmelser utöver de, som medtagas i redogörelsen, torde jag få hänvisa till betänkandet (s. 7—76).

Löneregleringens omfattning.

De sakkunniga. I betänkandet har frågan om löneregleringens omfattning upptagits till behandling ur tre olika synpunkter, nämligen omfattningen i fråga om skolformer, ämnen och tjänster. Därvid har anförts i huvudsak följande.

Skolformer. De sakkunniga framhålla, att av de i direktiven angivna skolformer, vilka förutsatts skola ingå i löneregleringen, allmänna läroverk, högre kommunala skolor och folkskolor ha undervisningen anordnad på i stort sett likartat sätt. Huvuddelen övningslärare vore anställda vid dessa skolformer. Av de sakkunnigas undersökningar framginge, att i teckning, musik och gymnastik med lek och idrott ett betydande antal tjänster kunde organiseras genom att tjänstgöring för lärare vid allmänna läroverk och högre kommunala skolor kombinerades. I manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål åter vore möjligheterna att organisera tjänster med undervisning enbart vid dessa skolformer ej lika stora. Däremot kunde ett större antal sådana tjänster komma till stånd genom kombinationer mellan folkskolor och nämnda högre skolformer.

Rörande förhållandena vid folkskolorna anför de sakkunniga följande.

Folkskolans övningslärare ha ännu icke varit föremål för någon allmän statlig lönereglering. De av skoldistriktet beslutade anställnings- och avlöningsvillkoren äro ofta ogynnsamma för övningslärarna, varför en lönereglering för dem är särskilt påkallad. Emellertid utgår nu icke statsbidrag till folkskolans facklärare i teckning, musik och gymnastik med lek och idrott. För undervisningen i manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål ha såsom villkor för statsbidrag fastställts vissa minimiarvoden, vilka helt täckas av statsbidraget. Dessa arvoden äro emellertid ganska låga. Beträffande folkskolan är vidare att märka, att det ankommer på beslut av skoldistriktet, huruvida undervisning i manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål över huvud taget skall meddelas. Dessutom äga distriktet avgöra, i vad mån undervisningen i övningsämnen utom hushållsgöromål skall fullgöras av facklärare eller av folk- och småskollärare. De sakkunniga vilja icke ifrågasätta någon ändring i dessa hänseenden i annan mån, än att statsbidrag under vissa förutsättningar bör kunna utgå till samtliga övningslärare i folkskolan och täcka en väsentlig del av avlöningen. I övrigt bör regleringen vid folkskolan endast gälla de övningslärare, för vilka statsbidrag utgår. Distriktet böra emellertid vara oförhindrade att anställa lärare på andra villkor, därest statsbidrag ej sökes till lärarnas avlöning.

Statligt anställda övningslärare finnas, anför de sakkunniga, förutom vid de allmänna läroverken även vid statens skolköksseminarium och hushållsskola, folk- och småskoleseminarier, läroanstalter för blinda och dövstumma, vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte och högre tekniska läroverk. För dessa skolformer gällde redan enhetliga bestämmelser. Undervisningens art och kraven på lärarnas utbildning vore i stort sett desamma. Lästiderna vore visserligen något avvikande från de allmänna läroverkens men olikheterna äro enligt de sakkunnigas mening icke större, än att enhetliga bestämmelser alltjämt böra kunna tillämpas å dem. De sakkunniga föreslå, att dessa skolformer skola ingå i löneregleringen.

Bland andra *kommunala* skolor än högre kommunal skola och folkskola hade de kommunala gymnasierna undervisningen anordnad på i stort sett samma sätt som de hittills berörda skolformerna. Statsbidrag utginge emellertid icke till lärarnas avlöning. Därest statsbidrag skall utgå bör det enligt de sakkunnigas mening avse både ämneslärare och övningslärare. Frågan härom syntes emellertid icke böra prövas i detta sammanhang varför de kommunala gymnasierna f. n. icke borde ingå i löneregleringen.

Beträffande *enskilda* skolor påginge utredning om en lönereglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken. Innan denna slutförts, synes det enligt de sakkunnigas mening böra anstå med lönereglering för övningslärarna enligt det lönesystem, som av de sakkunniga föreslås.

Av skolformer med mera speciella tjänstgöringsförhållanden ha de sakkunniga särskilt berört *fortsättningsskolan*. Den vore vanligen och särskilt på landsbygden koncentrerad till kortare kurser om 6—8 veckor med undervisning 5 timmar varje vardag. I manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål undervisade emellertid samma lärare ofta både vid distriktets folkskola och fortsättningsskola. De sakkunniga ha med hänsyn härtill ansett sig böra föreslå lönereglering även för fortsättningsskolans övningslärare.

Med hänsyn till att de statsunderstödda *folkhögskolorna* i flera avseenden intoge en särställning i förhållande till förut berörda skolformer samt att tjänstgöringskombinationer med andra skolor endast i begränsad omfattning syntes kunna komma till stånd ha de sakkunniga ansett, att dessa övningslärares löner böra bli föremål för en särskild lönereglering.

Det förekomme i stor utsträckning, att lärare, anställd inom skolform, för vilken löneregleringen avsåges att gälla, tillika tjänstgjorde vid skolform, som icke föreslagits ingå i denna. De sakkunniga ha ansett sig böra öppna lönetekniska möjligheter för att tjänstgöringen vid sistnämnda skolformer skall kunna inräknas i lärarens tjänst.

Beträffande de *centrala verkstadsskolorna* hade hemställts, att gymnastiklärarna vid dessa skolor måtte inordnas under löneregleringen. I anledning härav ha de sakkunniga framhållit, att arbetsåret vid denna skolform omfattar omkring 46 veckor, medan läsåret vid de skolformer, som skulle bli föremål för en enhetlig lönereglering, i regel omfattar endast cirka 39 veckor. På grund härav ha de sakkunniga icke ansett sig kunna förorda, att denna skolform ingår i löneregleringen. Däremot borde det öppnas möjlighet för gymnastiklärare, anställd vid skolform, som omfattades av löneregleringen, att i sin tjänst få inräkna även tjänstgöring vid centrala verkstadsskola. Tjänstgöringen å tjänsten borde dock i sådant fall avse endast 40 veckor av arbetsåret. För återstående sex veckor, vilka borde anses infalla under ferietid, borde timlärararvode utgå.

De sakkunniga anmäla till sist att de senare i ett särskilt betänkande komma att framlägga förslag till lönereglering för vissa lärargrupper vid statsunderstödda sinnesslöskolor och fristående arbetshem.

De sakkunniga föreslå alltså lönereglering för folk- och småskoleseminarier, statens skolköksseminarium och hushållsskola, de allmänna lärover-

ken, läroanstalterna för blinda och för dövstumma ävensom vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte, de högre tekniska läroverken, de högre kommunala skolorna, folkskolan samt, med vissa specialbestämmelser, fortsättningsskolan.

Ämnen. Vid behandlingen av frågan, om vilka ämnen, som borde omfattas av den ifrågasatta löneregleringen ha de sakkunniga först framhållit, att de vanligaste övningsämnena, nämligen teckning, välskrivning, musik, gymnastik med lek och idrott, manlig slöjd, kvinnlig slöjd och hushållsgöromål, givetvis böra ingå i löneregleringen. Med musik bör jämföras sång i folkskolan samt sång och pianostämning vid läroanstalt för blinda.

I fråga om övriga övningsämnena ha de sakkunniga anfört följande.

Barnavård och ekonomilära förekomma vid kommunala flickskolor och vissa andra skolformer. De sakkunniga anse, att ekonomilära i den mån, som undervisningen däri omhänderhaves av lärarinna i hushållsgöromål, bör ingå i löneregleringen. I mindre utsträckning handhaves undervisningen i barnavård av lärarinnor i hushållsgöromål. De sakkunniga förorda därför att undervisning i barnavård bör kunna inräknas i den med tjänst i hushållsgöromål förenade tjänstgöringen.

De sakkunniga ha icke ansett tillräckliga skäl föreligga för att låta ämnena pappslöjd och kindergartenarbete ingå i löneregleringen.

Trädgårdsskötsel, som nu förekommer endast vid folk- och småskoleseminarierna, kräver speciella tjänstgöringsförhållanden. Bland annat ha lärarna i detta ämne att svara för seminarieträdgårdens skötsel och ekonomiska förvaltning. De åtnjuta vidare semester i stället för ferier. De sakkunniga föreslå därför, att trädgårdsskötsel icke bör ingå i löneregleringen.

De sakkunnigas förslag innebär sålunda, att löneregleringen skall avse övningslärare i teckning och välskrivning, musik, sång vid folkskolan samt sång och pianostämning vid läroanstalt för blinda, gymnastik med lek och idrott, manlig slöjd, kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål, i vilket ämne även ekonomilära och barnavård bör kunna inräknas, om undervisningen omhänderhaves av lärarinna i hushållsgöromål.

Tjänster. De sakkunniga anse, att löneregleringen i princip bör begränsas till befattningshavare, i vilkas tjänsteåligganden i huvudsak endast undervisning och därmed förenade arbetsuppgifter ingå. Denna synpunkt har, påpeka de sakkunniga, särskild betydelse för vissa lärarkategorier vid läroanstalterna för blinda och dövstumma, där lärarna i regel knappast kunna anses vara övningslärare i egentlig mening utan snarare böra betecknas som arbetslärare. Även andra lärare i övningsämnena vid dessa läroanstalter kunna i ganska stor utsträckning åläggas arbetsuppgifter vid sidan av undervisningen. Tjänstgöringsskyldigheten kan sålunda förete så stora avvikelser från övningslärarnas i allmänhet, att en förändring därav till större överensstämmelse med andra övningslärare skulle kunna påverka berörda skolors hela organisation. Med hänsyn härtill förorda de sakkunniga, att beträffande dessa läroanstalter i varje särskilt fall bör prövas, om tjänsten skall anses vara övningslärartjänst eller icke.

Slutligen erinra de sakkunniga därom, att vid de högre kommunala skolorna lärare i praktiska läroämnen och yrkesämnena genom 1942 års löne-

reglering jämställt med lärare i teoretiska ämnen. Kvinnlig slöjd och hushållsgöromål samt i en del fall manlig slöjd vore emellertid såsom praktiska läroämnen och yrkesämnen så lika motsvarande övningsämnen, att lärarna i praktiska läroämnen och yrkesämnen enligt de sakkunnigas uppfattning borde vara skyldiga att å sina tjänster undervisa i motsvarande övningsämnen, liksom det borde åligga övningslärare att undervisa i motsvarande praktiska läroämne eller yrkesämne. Beträffande övningslärarna borde dock i regel fordras, att de hade erforderlig kompetens för sådan undervisning.

Yttrandena. De sakkunnigas förslag beträffande löneregleringens omfattning har i allmänhet lämnats utan erinran i remissyttrandena. Följande särskilda yrkanden och uttalanden ha dock gjorts.

Skolöverstyrelsen har icke kunnat finna de av de sakkunniga anförda skälen för utelämnandet av lärarna i trädgårdsskötsel vid seminarierna helt övertygande. Då det emellertid syntes vålla vissa svårigheter att inpassa dessa lärare i det förordade avlöningssystemet, vore det enligt överstyrelsens mening lämpligast, att lärarna i trädgårdsskötsel avlönades enligt statens allmänna avlöningsreglemente, men deras lönevillkor borde jämföras med övriga övningslärares och deras lönegradsplacering bestämmas i samband med löneregleringen för dessa. Vad beträffar ämnena pappslöjd och kindergartnerarbete har skolöverstyrelsen utgått från att i undervisningskyldigheten för lärare i manlig eller kvinnlig slöjd framdeles, liksom hittills, kan ingå, förutom träslöjd och metallslöjd resp. sömnad, även pappslöjd och kindergartnerarbete.

Allmänna lönenämnden har framhållit önskvärdheten av att, sedan praktisk erfarenhet vunnits rörande tillämpningen av de sakkunnigas förslag, frågan om en utvidgning av löneregleringen till ytterligare skolformer toges under överbäggande.

Statskontoret framhåller, att, därest med tjänst vid skolform, som omfattas av löneregleringen, skulle få förenas tjänstgöring vid central verkstadsskola eller annan kommunal yrkesundervisningsanstalt, först torde böra särskilt undersökas, om vid sistnämnda anstalter erfordras samma kompetens som vid de av löneregleringen omfattade skolformerna. I nuvarande läge anser sig statskontoret således icke kunna tillstyrka, att kombinationsmöjligheterna utsträckas till andra av löneregleringen icke berörda kommunala läroanstalter än kommunala gymnasier. I anledning av de sakkunnigas förslag, att vid förening av tjänstgöring mellan i löneregleringen ingående skolform och skolform med längre läsår än 40 veckor timlärararvode skulle utgå för tid utöver 40 veckor, har statskontoret vidare erinrat om att 1944 års riksdag i fråga om särskild ersättning åt folkskollärare vid vikariatstjänstgöring under ferietid anslöt sig till den av statskontoret uttalade uppfattningen, att lärarna principiellt finge anses pliktiga att utan särskild kompensation underkasta sig sådan avkortning av ferierna, som kunde finnas vara av behovet påkallad. Riksdagen medgav dock viss ersättning under motivering att anordningen vore av-

sedd att tillgodose ett tillfälligt behov av vikarier under ferietid och endast syntes komma att äga praktisk betydelse under då rådande extra-ordinära förhållanden med militärinkallelser i större omfattning. Då nu föreliggande förslag vore tillkommet för att i lärarnas intresse öka möjligheterna att skapa tjänster med full tjänstgöring finner statskontoret det rimligt, att lärarna få underkasta sig den förlängning av den årliga lästiden, som kan förekomma vid fyllnadstjänstgöringens skola.

Departementschefen. De sakkunnigas förslag rörande löneregleringens omfattning finner jag i allt väsentligt väl avvägda, varför jag biträder desamma. Lika med allmänna lönenämnden finner jag det önskvärt att löneregleringen, allteftersom erfarenheter vinnas, utsträcker sig att omfatta ytterligare skolformer. Sålunda torde exempelvis böra övervägas om övningslärarna vid de statsunderstödda privatläroverken kunna innefattas i löneregleringen, därest en allmän lönereglering kommer till stånd vid dessa skolor. Vad statskontoret i denna del anfört ger mig icke anledning till annat uttalande, än att den påtalade kompetensfrågan bör uppmärksammas vid det förestående organisationsarbetet. I likhet med statskontoret finner jag det rimligt, att lärarna i av statskontoret angivna fall få underkasta sig den förlängning av den årliga lästiden, som kan förekomma vid fyllnadstjänstgöringens skola.

På grund av de särskilda tjänstgöringsförhållandena för seminarielärarna i trädgårdsskötsel är jag icke beredd att tillstyrka, att dessa lärare skola omfattas av löneregleringen. Jag förutsätter, att i undervisningsskyldigheten för lärare i manlig eller kvinnlig slöjd framdeles liksom hittills kan ingå, förutom träslöjd och metallslöjd respektive sömnad, även pappslöjd.

Undervisningsskyldigheten vid full tjänstgöring.

De sakkunniga. I fråga om undervisningsskyldigheten vid full tjänstgöring innebär de sakkunnigas förslag i första hand, att denna skyldighet skall bestämmas till ett visst antal veckotimmar utan annan variation än den, som i speciella fall kan betingas av särskilda omständigheter. Detta innebär alltså ett avsteg från vad som gäller i fråga om undervisningsskyldigheten för adjunkter och ämneslärare vid de högre skolformerna, vilken bestämmas från fall till fall. Med utgångspunkt från detta förslag ha de sakkunniga fixerat sitt huvudförslag så: full tjänstgöring skall anses föreligga vid en undervisning av 30 veckotimmar, d. v. s. det timal som enligt nu gällande bestämmelser berättigar till full lön. Vissa undantag från denna regel förutsätts dock böra medgivas.

De sakkunniga framhålla, att den av de sakkunniga föreslagna principen, att övningslärartjänsterna i allmänhet skola vara heltidstjänster fordrar, att undervisningsskyldigheten å dessa tjänster regleras på helt annat

sätt än som hittills skett. Frågan om det antal veckotimmar, som skall anses motsvara full tjänstgöring, blir av grundläggande betydelse för bl. a. huru många tjänster med full tjänstgöring som kunna inrättas, men även i viss mån för huru anställningsvillkoren, exempelvis lönegradsplaceringen, böra utformas.

För nuvarande förhållanden på detta område lämnas i betänkandet följande redogörelse.

Den årliga lästiden är vid flertalet av de skolformer, som skola omfattas av den gemensamma löneregleringen, 38—39 veckor. En kortare lästid förekommer endast i undantagsfall, nämligen vid statens skolköksseminarium, där emellertid det synnerligen krävande och kvalificerade arbetet särskilt för lärarinnorna i hushållsgöromål samt arbete med inventering efter läsårets slut m. m. bör kunna uppväga det kortare läsåret, ävensom vid ett fåtal folkskolor och högre folkskolor. Längre läsår ha de tekniska fackskolorna (40 veckor). Dessa variationer äro enligt de sakkunnigas mening så pass obetydliga, att de icke böra föranleda några särskilda bestämmelser i fråga om undervisningsskyldigheten. Vid fortsättningsskolorna däremot råda speciella förhållanden. Undervisningen där är vanligen koncentrerad till kortare kurser, i regel 6 å 8 veckor. Detta nödvändiggör specialbestämmelser om evalvering av kurserna till del av normalt läsår.

Från olikheterna i fråga om undervisningstimmarnas längd torde man kunna helt bortse. I regel skall undervisningstimme omfatta 45 minuter, i vissa fall 40 minuter (den tredje och därpå följande timmar på morgonen och efter frukostrasten vid allmänna läroverk och högre kommunala skolor) och i några fall 50 minuter (de högre tekniska läroverken).

Större växlingar förekomma endast i ämnet hushållsgöromål. Undervisningen löper här i allmänhet i en följd utan raster. Vid folkskolan räknas 60 minuter som en undervisningstimme i hushållsgöromål. Vid läroverken och de högre kommunala skolorna har icke någon bestämd praxis utformats. Vanligen omfattar en dags undervisning utöver de egentliga lektionstiderna om 45 eller 40 minuter även viss tid motsvarande rasterna, men det förekommer stundom, att undervisningen begränsas till den tid, som betingas av antalet lektioner. De sakkunniga finna denna olikhet mindre tillfredsställande. Det förhållandet, att undervisningen i hushållsgöromål vanligen ej avbrytes av raster, bör icke kunna åberopas som stöd för en minskning av lärarinnans tjänstgöring med tid, som i andra fall motsvarar rasterna. Andra lärare äro nämligen mer eller mindre sysselsatta under rasterna med iordningsställande av undervisningsmateriel före eller efter lektionerna eller med vakttjänstgöring. Till frågan om undervisningstidens längd i detta ämne, vilken givetvis bör avgöras från pedagogiska synpunkter, anse sig de sakkunniga i övrigt icke behöva taga ställning på annat sätt än att de sakkunniga vilja uttala önskemålet om större likformighet olika skolformer emellan.

Till stöd för sitt förslag att undervisningsskyldigheten skall bestämmas till ett visst antal veckotimmar anföra de sakkunniga:

Beträffande full tjänstgöring gäller för närvarande för statliga och högre kommunala skolor, att full lön enligt löneplanen utgår vid en undervisning av 30 veckotimmar. Detta gäller samtliga övningsämnen. Vid folkskolan variera timalen å reglerade tjänster betydligt i olika skoldistrikt och ämnen. I allmänhet håller sig timaltet kring 30, men särskilt i manlig och även kvinnlig slöjd är ett högre timalt vanligt. Ofta ligger undervisningsskyldigheten här inom en viss intervall.

En jämförelse med motsvarande ämnes- och klasslärare visar följande. Vid folkskolan, där klasslärarsystemet vanligen tillämpas, har undervisningsskyldigheten bestämts till ett visst antal veckotimmar. För folkskollärare är den 30 veckotimmar. I s. k. hjälpklass är dock undervisningsskyldigheten 4 veckotimmar lägre, och även i övrigt kan nedsättning medgivnas under vissa villkor. För adjunkter vid allmänna läroverk och ämneslärare vid skolformer motsvarande realskolan utgör undervisningsskyldigheten 24—30 veckotimmar eller i medeltal 27 veckotimmar, varvid dock vid tjänstgöring å gymnasiet, i realskolas eller kommunal mellanskolas högsta klass eller i kommunal flickskolas högsta klasser reduktion av antalet veckotimmar skall företagas efter vissa normer. Vid de högre skolformerna bestämmes sålunda undervisningsskyldigheten från fall till fall. Orsaken härtill är delvis, att en lärare av pedagogiska skäl bör åtminstone under några år i följd undervisa samma lärjungar i sina ämnen, vilka icke ha samma antal veckotimmar i alla klasser. Framför allt betingas emellertid skiftningarna i ämneslärares undervisningsskyldighet av att olika ämnen och olika undervisningsstadier äro olika krävande, bland annat med avseende på lärarens hemarbete. En lärare med 24 veckotimmars undervisning och många skrivlag kan sålunda vara minst lika arbetstyngd som en lärare med 30 veckotimmar utan egentliga skrivlag. Tjänstgöringens omfattning för olika ämneslärare bestämmes enligt läroverksstadgan av rektor med hänsyn till tjänstgöringens beskaffenhet och till den tid, som erfordras för fullgörande av arbetet vid sidan av lektionstimmarna.

Beträffande övningslärarna föreligga icke samma skäl till variation av den undervisningsskyldighet, som skall anses motsvara full tjänstgöring. Givetvis måste även övningslärarna utföra visst arbete vid sidan av lektionstimmarna. För gymnasiets teckningslärare kan sålunda granskning av lärjungarnas linearritning bliva ganska tidskrävande. Musiklärarna äro ofta nödsakade att skriva ut noter och duplicera notskrift och måste allt emellanåt lägga ned tid och arbete på skolkörens eller skolorkesterns medverkan vid skolfester eller andra framträdanden för offentligheten. För gymnastiklärarnas del tillkommer arbetet med planläggning och övervakning av lärjungarnas friluftsverksamhet, och de anlitas därjämte ofta för ledning av frivillig idrottsverksamhet bland skolans elever. Lärarinnor i hushållsgöromål ha att ombesörja inköp och förvaring av matvaror samt bokföra inkomster och utgifter, och i fortsättningen torde de också komma att i betydande utsträckning tagas i anspråk för den lokala skolmåltidsverksamheten — i vilken omfattning detta arbete bör medföra särskild ersättning, undandraget sig för närvarande varje bedömande. Lärarinnor i kvinnlig slöjd få ofta svara för inköpet av material, och lärare i manlig slöjd skola ställa i ordning verktyg och hålla slöjdsalens utrustning i gott skick. I det stora hela måste emellertid övningslärarnas arbete med preparationer betraktas såsom mindre ansträngande än ämneslärares, och till dessas skrivningsrättning ha de att uppvisa endast relativt obetydliga motsvarigheter. Därtill kommer, att deras arbete vid sidan av lektionstimmarna i regel är tämligen konstant år från år.

De sakkunniga ha alltså stannat för att föreslå, att undervisningsskyldigheten för övningslärare bestämmes till ett visst antal veckotimmar utan annan variation än den, som i speciella fall kan betingas av särskilda omständigheter. Enligt de sakkunnigas mening finnes sålunda icke tillräcklig anledning till reduktion av timtalet vid undervisning å högre åldersstadium, såsom förhållandet är beträffande ämneslärarna. I stället bör hänsyn till

det mer krävande arbetet å högstadiet tagas vid lönegradsplacering av övningslärarna vid olika skolformer. Icke heller synes det de sakkunniga ändamålsenligt att differentiera undervisningsskyldigheten efter de olika övningsämnen. Visserligen skulle vissa motiv härför kunna anföras, bland annat att för närvarande timtalet å reglerade tjänster i manlig slöjd vid folkskola i många fall är högre än i andra övningsämnen. En differentiering i detta avseende skulle emellertid medföra avsevärda organisatoriska svårigheter, och en viss begränsning av undervisningsskyldigheten, särskilt vid tjänstgöring vid mer än en skola, blir nödvändig av schematekniska skäl. De sakkunniga finna därför, att de olika fordringarna på lärarna i olika övningsämnen icke böra föranleda någon differentierad undervisningsskyldighet utan i stället böra tagas i beaktande vid lönegradsplaceringen. I manlig slöjdlärares åligganden bör dock ingå att verkställa erforderliga reparationer å inventarier och att hålla verktyg i gott stånd.

Huvudförslaget motiveras av de sakkunniga på följande sätt.

Vid bestämmandet av det antal veckotimmar, som undervisningsskyldigheten å heltidstjänst skall omfatta, har man en given utgångspunkt däri, att för närvarande lön enligt löneplanen vid de högre skolformerna skall utgå vid 30 veckotimmars undervisning. Till samma timal är ju också folkskolläraernas undervisningsskyldighet fixerad, och vidare utgör 30 veckotimmar den övre gränsen för ämnesläraernas å realskolestadiet undervisningsskyldighet. De sakkunniga ha dock övervägt, om icke — med hänsyn till att övningsläraernas arbete vid sidan av lektionerna i regel måste anses mindre tidskrävande än ämnesläraernas och folkskolläraernas — full tjänstgöring för övningslärare lämpligen borde fastställas till ett något högre timal. Betydande olägenheter skulle emellertid vara förenade med en sådan höjning. Redan schematekniskt skulle den stöta på svårigheter. Sålunda kan i hushållsgöromål i regel icke mer än 30 veckotimmar uttagas på grund av timplanerna. I de fall, då en lärare har sin tjänstgöring fördelad på olika skolor och icke under en rast kan förflytta sig från en skola till en annan, torde det också ofta nog bli svårt att få in ett högre timal på arbetsordningen, i all synnerhet som man torde få räkna med att antalet lektionstimmar å schemat i överensstämmelse med förslag av 1940 års skolutredning minskas från för närvarande sju till sex om dagen. Beträffande gymnastiklärarna gäller därjämte, att de på grund av timplanen för de högre skolorna i regel måste tjänstgöra under minst fyra veckodagar vid samma skola och sålunda, om de ha kombinerad tjänstgöring, under minst två veckodagar vid mer än en skola. Därtill kommer, att det sammanlagda timalt i ett övningsämne ofta är knappt vid de högre skolorna. Skulle ett högre timal än 30 fordras för full tjänstgöring, skulle antalet tjänster med sådan tjänstgöring bli ganska begränsat, även om möjligheterna till kombinationer med andra skolor utnyttjades.

Som förut antytts ha de sakkunniga också framhållit, att det på grund av särskilda omständigheter bör kunna medgivas, att undervisningsskyldigheten i vissa fall må anses vara fullgjord även vid något lägre antal veckotimmar än 30. De sakkunniga påpeka, att vid folk- och småskoleseminarierna ha särskilt lärarna i teckning, musik och gymnastik, vilka skola utbilda seminarieeleverna i vederbörande ämne, ett betydande arbete vid sidan av

lektionstimmarna med preparationer, handledning m. m. Deras undervisningsskyldighet bör därför enligt de sakkunnigas mening kunna anses vara fullgjord vid 27 veckotimmars undervisning. Vidare bör enligt de sakkunnigas uppfattning någon nedsättning av undervisningstimmarnas antal vara möjlig för övningslärare, som ha särskilt krävande tjänstgöringsförhållanden i jämförelse med andra lärare i samma ämne. Slutligen påpeka de sakkunniga, att de i samband med frågan om lönegradsplaceringen föreslå viss nedsättning för gymnastiklärare vid vissa skolformer.

Yttrandena. De sakkunnigas förslag i denna del har genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran. *Statskontoret* har emellertid funnit det uppenbart, att övningslärarnas arbete vid sidan av lektionstimmarna är mindre tidskrävande än ämneslärarnas. Det låge därför nära till hands, att för övningslärarna fastställdes en mera omfattande undervisningsskyldighet vid full tjänstgöring än 30 veckotimmar. På grund av de av de sakkunniga anförda skälen mot en sådan utökning av antalet veckotimmar ville statskontoret likväl icke förorda en dylik ändring av förslaget. *Svenska seminarie-läraryöreningen* har ifrågasatt, om icke undervisningsskyldigheten för övningslärare hellre än att anknytas till visst bestämt timtal borde, på samma sätt som för ämneslärare, definieras med viss angiven latitud. Ätminstone för seminariernas lärare syntes detta inte välla några svårigheter.

Departementschefen. De sakkunnigas förslag i fråga om undervisningsskyldigheten vid full tjänstgöring synes mig väl motiverat och lämpligt. Jag tillstyrker därför, att undervisningsskyldigheten bestämmes i enlighet med nämnda förslag. Till frågan om nedsättning av undervisningsskyldigheten i vissa fall återkommer jag i det följande.

Anställningsformer.

De sakkunniga. Ordinarie anställning. I huvudsakligt syfte att utröna möjligheterna att inrätta ett större antal övningslärartjänster med full tjänstgöring ha de sakkunniga verkställt en provorganisation av övningslärarnas tjänstgöringsförhållanden, grundad på uppgifter om timtalen å olika övningslärartjänster under läsåret 1944/45. För provorganisationen redogöres utförligt i en bilaga till betänkandet. Beträffande dess ändamål och genomförande anföres därvid i huvudsak följande.

Provorganisationen avser tjänster vid de skolor, som skulle ingå i löne-regleringen utom folk- och fortsättningsskolan. Vid provorganisationen har tjänstgöring vid skolor å samma eller närliggande orter i samma övningsämne förenats till enhetliga tjänster. Dessutom ha i begränsad omfattning organiserats en del tjänster i ämneskombinationerna teckning-manlig slöjd, teckning-kvinnlig slöjd och hushållsgöromål-kvinnlig slöjd. I hushållsgöromål och kvinnlig slöjd samt i viss mån i manlig slöjd ha även redovisats tjänster i motsvarande praktiska läroämnena och yrkesämnena. Med de provorganiserade tjänsterna har, om ock i begränsad omfattning, förenats tjänstgöring vid folk- och fortsättningsskolan samt även med andra statliga eller statsunderstödda kommunala eller enskilda skolor.

Provorganisationen har särskilt syftat till att ådagalägga, i vilken omfattning tjänster kunna organiseras, som varaktigt bereda innehavarna full tjänstgöring. Såsom full tjänstgöring har härvid i enlighet med de sakkunnigas förslag ansetts undervisning minst 30 veckotimmar eller vid seminarierna 27 veckotimmar. Dessa tjänster ha redovisats särskilt och betecknats heltidstjänster. I vissa fall ha tjänster med lägre än nämnda timtal redovisats som heltidstjänster, då timantalet efter läsåret 1944/45 stigit. Vederbörande skolledare ha hörts över ifrågasatta heltidstjänster med tjänstgöring vid mer än en skola eller i mer än ett ämne. I regel ha endast sådana heltidstjänster organiserats, mot vilka skolledarna icke haft något att erinra.

Även deltidstjänster ha emellertid organiserats, såvida det sammanlagda timtalet vid olika skolor eller i olika ämnen uppgått till minst 15 veckotimmar. Där tjänst å minst 15 veckotimmar icke kunnat erhållas, har någon kombination icke verkställts. Samma lärare kan därför tänkas uppehålla mer än en i provorganisationen upptagen tjänst å sammanlagt mindre än 15 veckotimmar. Däremot är det avsett, att lärare skall kunna uppehålla endast en tjänst å minst 15 veckotimmar, som ingår i provorganisationen. Av de för läsåret 1944/45 redovisade faktiskt föreliggande tjänsterna ha i många fall två eller stundom tre uppehållits av samma lärare.

De sakkunniga ha strävat efter att endast upptaga sådana kombinationer, som i och för sig borde vara ganska lätta att genomföra och alltså borde kunna komma till stånd i samband med eller inom en relativt kort tid efter löneregleringens genomförande. Bland annat ha kombinationer med folk- och fortsättningsskolan och skolformer, som icke ingå i löneregleringen, ifrågasatts endast i ringa omfattning. Av schematekniska eller andra skäl torde de provorganiserade tjänsterna stundom ha bort tilldelas ett annat timtal eller ersatts med andra kombinationer. I stort sett torde dock provorganisationen belysa möjligheterna att förbättra övningslärarnas anställningsförhållanden vid de högre skolformerna.

Vid provorganisationen har hänsyn icke tagits till nuvarande övningslärarens anställnings- och tjänstgöringsförhållanden eller till deras särskilda önskemål. Provorganisationen är nämligen avsedd att belysa, i vilken grad systemet med kombinerade tjänster i och för sig kan förbättra övningslärarnas tjänstgöringsförhållanden, sedan det i större utsträckning genomförts. De sakkunniga utgå emellertid från, att vid löneregleringens genomförande vederbörlig hänsyn toges till redan anställda övningslärarens önskemål beträffande tjänstgöringsförhållanden.

Beträffande enskildheterna i provorganisationen torde få hänvisas till betänkandet (s. 291—349).

Provorganisationen har givit följande resultat (se tab. nästa sida).

De sakkunniga anföra i anslutning härtil bl. a.:

För läsåret 1944/45 redovisas timtalen nämnda år å ordinarie, extra ordinarie och extra tjänster, medan återstående timmar vid varje särskild skola redovisats som en enda tjänst, även om flera lärare varit anställda, utom i de fall då timtalet överstigit 30. I gymnastik ha dessutom timtalen alltid uppdelats å manliga och kvinnliga lärare. Samma lärare ha i stor utsträckning uppehållit mer än en av de för läsåret 1944/45 redovisade tjänsterna.

Vid provorganisationen har undervisning vid olika skolor och delvis i olika övningsämnen sammanförts till en tjänst. Sådana kombinationer ha dock icke verkställts annat än då tjänster å minst 15 veckotimmar kunnat bildas. Möjligheterna till kombinationer ha utnyttjats med viss försiktighet.

	Antal tjänster med						Summa
	1—7	8—14	15—19	20—24	25—29	30—	
	v e c k o t i m m a r						
<i>Teckning</i> : läsåret 1944/45	54	121	55	46	40	90	406
enligt provorganisationen	30	29	54	40	18	164 ¹	335
<i>Musik</i> : läsåret 1944/45	140	99	36	33	28	22	358
enligt provorganisationen	94	22	43	21	10 ²	87 ¹	277
<i>Gymnastik</i> : läsåret 1944/45	82	156	74	63	61	84	520
enligt provorganisationen	26	69	83	48	20	178 ¹	424
<i>Manlig slöjd</i> : läsåret 1944/45	96	44	6	8	3	11	168
enligt provorganisationen	84	23	3	3	3 ²	26 ¹	142
<i>Kvinnlig slöjd</i> : läsåret 1944/45	99	97	33	41	39	43	352
enligt provorganisationen	80	47	25	13	3 ²	130 ¹	298
<i>Hushållsgöromål</i> : läsåret 1944/45	59	67	16	32	31	33	238
enligt provorganisationen	56	32	7	9	8 ²	96 ¹	208

Det är avsett, att samma lärare skall kunna uppehålla en enda av de provorganiserade tjänsterna, såvida icke det sammanlagda timtalet å två tjänster är mindre än 15 veckotimmar.

Vid folkskolan är proportionen mellan tjänster med full tjänstgöring och andra tjänster redan nu ganska gynnsam.

De sakkunniga utgå från att de vid de högre skolformerna redovisade tjänsterna å 1—14 veckotimmar i manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål i stor utsträckning skola kunna förenas med tjänster med högre timtal vid folkskolan och sålunda uppehållas av vid folkskolan anställda övningslärare. Härigenom skulle tjänstgöringsförhållandena vid folkskolan bli bättre.

I manlig slöjd kommer timtalen vid realskolor och kommunala mellanskolor att öka väsentligt, i den mån ämnet blir obligatoriskt.

I teckning, musik och gymnastik med lek och idrott äro kombinationer med folkskolan likaledes önskvärda. De torde dock ej, åtminstone under den närmaste tiden, bli så vanliga utom möjligen i gymnastik. Till tjänsterna å 1—7 veckotimmar möter det nu stora svårigheter att erhålla fackutbildade lärare. En del av dem uppehållas av kvinnliga övningslärare, som ingått äktenskap och icke önska högre timtal. Någon ändring i detta hänseende torde icke vara att påräkna. Det är dock önskvärt, att tjänster i dessa ämnen å åtminstone 8 veckotimmar uppehållas av övningslärare. Enligt provorganisationen skulle proportionen mellan heltidstjänster, andra tjänster med minst 15 veckotimmar och tjänster å 8—14 veckotimmar i dessa tre ämnen vid de högre skolformerna bli 429—337—120 eller i procent 48—38—14. I musik äro emellertid timtalen tills vidare lägre än enligt de beslutade timplanerna, vilka i denna del ännu icke trätt i kraft.

Även en relativt obetydlig ökning av timtalen i musik skulle avsevärt öka möjligheterna att organisera heltidstjänster i ämnet. Därtill kommer att 1942 års kyrkomusikerutredning framlagt förslag, att med kyrkomusikerbefattningarna skulle förenas undervisningsskyldighet vid ifrågakvarande skolor. Enligt de sakkunnigas mening skulle det för skolväsendet vara särskilt önskvärt, om tjänster med låga timtal i musik kunde uppe-

¹ En del av dessa tjänster ha för närvarande något lägre timtal än 30.

² En del av dessa tjänster ha mer än 29 veckotimmar, vilket dock icke beräknas kunna bli varaktigt.

hållas av kyrkomusiker. I så fall skulle tjänstgöringsförhållandena i ämnet musik bli gynnsamma.

Enligt de sakkunniga visar provorganisationen, att genom kombination av undervisning i olika skolor och delvis även i olika övningsämnen antalet heltidstjänster skulle bli vida större vid de högre skolformerna än för närvarande är fallet. Framdeles skulle övningslärarna såväl vid dessa skolformer som vid folkskolan kunna påräkna att i rimlig tid före pensionsåldern erhålla heltidstjänster. Sammanlagda antalet provorganiserade heltidstjänster skulle dessutom bli något större än antalet nuvarande ordinarie tjänster, såsom följande uppställning utvisar.

Antal veckotimmar	A n t a l t j ä n s t e r						Summa
	Teck- ning	Musik	Gymna- stik	Manlig slöjd	Kvinnlig slöjd	Hushålls- göromål	
Ordinarie tjänster läsåret 1944/45.							
8—14.....	5	19	6	—	9	2	41
15—19.....	20	23	8	—	8	2	61
20—24.....	29	25	32	—	26	12	124
25—29.....	24	25	49	1	27	22	148
30—.....	79	18	73	7	37	23	237
Summa	157	110	168	8	107	61	611
Provorganiserade heltidstjänster.							
	164	87	178	26	130	96	681

I anslutning till denna uppställning anföra de sakkunniga:

Av uppställningen framgår, att antalet heltidstjänster skulle bli 681 mot 611 ordinarie tjänster vid de högre skolformerna läsåret 1944/45. Heltidstjänsternas antal skulle bli större än antalet ordinarie tjänster i varje övningsämne utom musik, där endast 87 heltidstjänster skulle kunna inrättas, medan antalet ordinarie tjänster nu är 110, därav 42 å mindre än 20 veckotimmar. Som nämnts kunna dock flera heltidstjänster i musik organiseras, om de fastställda timplanerna träda i kraft, varjämte en del av undervisningen eventuellt kommer att överföras å kyrkomusikerbefattningar. Vidare är att märka, att ett stort antal ordinarie tjänster utom i manlig slöjd för närvarande ha mycket låga timtal. Av provorganisationen framgår vidare, att heltidstjänsterna delvis skulle organiseras vid andra skolformer än där de ordinarie tjänsterna nu äro placerade. Särskilt vid realskolorna blir antalet heltidstjänster lägre än nuvarande antalet ordinarie tjänster, medan motsatsen gäller för de högre kommunala skolorna.

På grund av nu anförda omständigheter ha de sakkunniga ansett sig kunna förorda, att *endast heltidstjänster framdeles skola kunna inrättas såsom ordinarie tjänster*. Dessa tjänster böra då enligt de sakkunnigas mening få samma karaktär som motsvarande ordinarie ämneslärartjänster. En ordinarie övningslärare bör alltså vara garanterad den enligt löneplanen för tjänsten angivna lönen, även om timtalet å tjänsten i något fall skulle sjunka under det, som motsvarar full tjänstgöring. Det nuvarande systemet,

enligt vilket lönen utgår i förhållande till det antal veckotimmar, som övningsläraren tjänstgör, skulle alltså upphöra för de ordinarie lärarnas del.

Beträffande *inrättandet av ordinarie övningslärartjänster* anföra de sakkunniga följande.

Därest endast heltidstjänster skola kunna inrättas som ordinarie tjänster, komma efter hand ett icke obetydligt antal nuvarande ordinarie tjänster vid högre skolformer att avvecklas. Detta förhållande bör kompenseras av att nya ordinarie tjänster i stället inrättas, där möjligheter till full tjänstgöring erbjuda sig. Enligt de sakkunnigas mening bör i princip gälla, att varje övningslärartjänst vid de högre skolformerna, som varaktigt bereder innehavaren full tjänstgöring, skall inrättas som ordinarie tjänst. Proportionen mellan ordinarie och icke ordinarie övningslärare vid dessa skolor skulle annars ställa sig synnerligen ogynnsam för dessa grupper av befattningshavare. Även med denna princip tillämpad blir proportionen avsevärt mindre förmånlig för övningslärarna vid de högre skolorna än för ämneslärarna. Också vid folk- och fortsättningsskolor böra i regel ordinarie tjänster inrättas vid varaktigt behov av heltidstjänst.

Vid de statliga skolformerna bestämmas för närvarande antalet ordinarie tjänster av Kungl. Maj:t och riksdagen. De sakkunniga anse, att så bör ske även i fortsättningen. Tjänsternas placering vid olika skolor har hittills bestämts av Kungl. Maj:t. Placeringarna komma emellertid framdeles att i hög grad bero på hur tjänstgöringen vid närliggande skolor uppdelas på olika tjänster, vilken bedömning lämpligen bör ankomma på skolöverstyrelsen. Skolöverstyrelsen, eller beträffande de tekniska läroverken överstyrelsen för yrkesutbildning, bör då även äga besluta, vid vilka skolor de för varje skolform beslutade tjänsterna skola placeras. Givetvis må ordinarie övningslärare, som innehar tjänst vid viss skola, icke kunna förflyttas till annan skola annat än efter beslut av Kungl. Maj:t.

Vid de högre kommunala skolorna ha för närvarande vederbörande kommunala myndigheter rätt att efter Kungl. Maj:ts tillstånd inrätta ordinarie övningslärartjänster. De äro dock icke skyldiga härtill, något som sannolikt torde bero på de oftast låga timtalen i övningsämnen. Av de sakkunnigas utredningar framgår, att man just vid dessa skolor skulle kunna inrätta ett flertal ordinarie heltidstjänster. Eftersom antalet sådana tjänster blir relativt lågt vid de högre skolformerna, är det av stor betydelse, att dessa tjänster inrättas. De sakkunniga vilja också erinra om att det beträffande ämneslärare finnes föreskrivet, att ett visst antal ordinarie tjänster skola finnas vid varje kommunal mellanskola och kommunal flickskola. En sådan bestämmelse kan visserligen icke införas beträffande övningslärarna på grund av de olika förhållandena i olika skolor och olika ämnen. De sakkunniga vilja dock förorda, att Kungl. Maj:t bör äga att, där särskilda skäl därtill föreligga, ålägga högre kommunal skola att inrätta ordinarie tjänst i övningsämne. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör dylikt åläggande i allmänhet ej ifrågakomma, såvida icke minst 20 veckotimmar av tjänstgöringen faller å den kommunala skolan. Endast om en del av tjänstgöringen skall fullgöras vid folkskolan å orten, kan det vara motiveerat att ålägga den högre kommunala skolan att inrätta ordinarie tjänst, även om timtalet vid sistnämnda skola uppgår endast till 15.

Vid folkskolan ankommer det utom i hushållsgöromål på beslut av vederbörande skoldistrikt, om folk- och småskollärare eller facklärare skola anlitas för undervisningen i övningsämnen. Det är givetvis önskvärt, att om skoldistrikt anställt facklärare i ett övningsämne, vilken varaktigt kan påräkna full tjänstgöring, denne erhåller ordinarie tjänst. De sakkunniga

anse dock, att Kungl. Maj:t bör kunna ålägga skoldistriktet att inrätta ordinarie tjänster endast i hushållsgöromål.

Efter genomförandet av den föreslagna löneregleringen kommer, anförda de sakkunniga, inrättandet av en ordinarie övningslärartjänst att beröra samtliga skolor i närheten. Dels kan läraren komma att tjänstgöra även vid annan skola än den, där tjänsten är placerad, dels kan inrättandet av tjänsten förhindra, att en motsvarande tjänst inrättas vid någon annan skola. Dessutom kommer varje ordinarie tjänst vid högre kommunal skola eller folkskola att öka behovet av statsbidrag. Sådan tjänst bör därför enligt de sakkunnigas uppfattning icke få inrättas utan Kungl. Maj:ts tillstånd. Uppkommer fråga om indragande av kommunal övningslärartjänst vid vakans, bör frågan likaså underställas Kungl. Maj:ts prövning och avgörande. I dylika ärenden bör, framhålla de sakkunniga, givetvis skolöverstyrelsens yttrande alltid inhämtas.

Som tidigare angivits ha de sakkunniga föreslagit, att undervisningsskyldigheten för alla ordinarie övningslärartjänster i princip skall motsvara full tjänstgöring eller 30 veckotimmar. Det har emellertid ock påpekats, att vissa undantag från denna regel böra göras enligt de sakkunnigas mening. För dessa undantag ha de sakkunniga närmare redogjort vid behandlingen av förevarande fråga om den ordinarie anställningen. Därvid har anförts i huvudsak följande.

De sakkunniga föreslå, att undervisningsskyldigheten för folk- och småskoleseminariernas övningslärare i teckning, musik och gymnastik skall kunna begränsas till lägst 27 veckotimmar.

Samma nedsättning bör också gälla lärarinnorna i hushållsgöromål och därmed jämförliga ämnen vid statens skolköksseminarium. Föreskriften i Kungl. brevet den 17 maj 1935, att en föreläsningstimme här i fråga om fullgörande av lärares undervisningsskyldighet samt i avlöningshänseende skall anses motsvara två vanliga undervisningstimmar, bör dessutom alltså äga tillämpning.

Vidare bör någon nedsättning i undervisningsskyldigheten vara möjlig för övningslärare, som ha särskilt krävande tjänstgöringsförhållanden i jämförelse med andra lärare i samma ämne. Detta torde främst få tillämpning i de fall, då en lärare tjänstgör vid två eller flera skolor och måste företaga tidsödande resor mellan dessa eller uppehålla sig å annan ort än bostadsorten. För att timtalet skall kunna sänkas med en veckotimme, bör emellertid tidsförlusten genom resor o. d. vara avsevärt större än en timme i veckan, och i intet fall bör timtalet få nedgå till lägre än 27 veckotimmar. Därjämte skulle sådan nedsättning av undervisningsskyldigheten kunna anses motiverad, om läraren har ett ovanligt stort antal undervisningsavdelningar, såsom förhållandet kan vara för musklärare vid folkskolan.

Den särskilda ersättning, som för närvarande utgår till gymnastiklärare vid högre allmänna läroverk och högre kommunala skolor för arbetet med planläggning och övervakande av lärjungarnas friluftsverksamhet, bör ut-

bytas mot en minskning av tjänstgöringen, så att en sådan lärares undervisningsskyldighet må kunna anses vara fullgjord vid 28 veckotimmars undervisning.

Om timtalet vid en skola tillfälligt sjunker under 30 veckotimmar och fyllnadstjänstgöring vid annan skola icke lämpligen kan beredas läraren, bör i regel lärarens undervisning utfyllas till 30 veckotimmar genom undervisning utanför den egentliga timplanen, t. ex. i frivillig teckning, instrumentalmusik eller hållningsrättande gymnastik, eller genom extra gruppindelning i slöjd.

Beträffande lösandet av vissa svårigheter i övningsämnet musik ha de sakkunniga anfört följande.

1933 års timplaner för övningsämnet musik vid de allmänna läroverken ha ännu icke trätt i kraft. Timtalen äro därför omkring 20 % lägre än de skulle ha varit enligt timplanen, även om en viss successiv utökning förekommit under de allra sista åren. Undervisningsavdelningarna få därför ofta göras ganska stora, och särskilt har undervisningen i instrumentalmusik blivit beskuren. Reduceringen av timtalen betyder, att ett läroverk, som för närvarande har omkring 24 veckotimmars undervisning i musik eller därutöver, skulle få ett timal av lägst 30 vid timplanens fullständiga genomförande. Enligt de sakkunnigas mening bör skolöverstyrelsen vara oförhindrad att, därest en skola har ordinarie musiklärare, som ej skulle kunna beredas full tjänstgöring vid tilldelning av undervisningstimmar enligt de vanliga normerna, för skolan bestämma ett något ökat timal. Därigenom skulle undervisningsavdelningarna kunna göras något mindre eller instrumentalmusiken få någon timmes utökning. Dock må icke det timal överskridas, som skolan skulle ha erhållit vid full tilldelning enligt timplanen.

Härefter ha de sakkunniga angivit ett par fall, då viss utökad tjänstgöringsskyldighet bör kunna åläggas övningslärare. Först har därvid påpekats, att med hänsyn till arbetsfördelningen vid en skola det stundom kan möta vissa svårigheter att fördela tjänstgöringen i olika klasser så, att varje lärare får just det timal, som skall svara mot hans undervisningsskyldighet. Läraren bör då, om erforderliga timmar i ämnet finnas tillgängliga, enligt de sakkunnigas mening vara skyldig att undervisa ytterligare någon eller några veckotimmar mot särskild ersättning för de timmar, varmed hans undervisning överskrider den för honom gällande undervisningsskyldigheten. Vidare framhålla de sakkunniga, att det i ganska många fall torde bliva svårt att ordna undervisningen i ett övningsämne vid en skola, om icke den ordinarie läraren åtager sig undervisning under några timmar utöver det för hans tjänst fastställda timtalet. De sakkunniga föreslå därför, att ordinarie lärare skola vara skyldiga att mot särskild ersättning tjänstgöra högst fyra veckotimmar utöver den för tjänsten stadgade undervisningsskyldigheten. Lärare, som tjänstgör vid mer än en skola med tidsödande resor mellan skolorna, bör dock i regel icke åläggas sådan tjänstgöring.

Slutligen föreslå de sakkunniga, att för ordinarie övningslärare skall öppnas samma möjlighet att beviljas nedsättning av tjänstgöringstiden mot A-, B- eller C-avdrag å lönen, som gäller för ordinarie statliga ämneslärare.

Extra ordinarie anställning. För närvarande kan extra ordinarie anställning beredas övningslärare vid statliga skolor, så snart undervisningsskyldigheten omfattar minst 8 veckotimmar. För statstjänstemän i allmänhet fordras i regel full tjänstgöring för sådan anställning; dock att extra ordinarie anställning kan erhållas vid minst halvtidstjänstgöring. Vid de högre kommunala skolorna är minimigränsen för extra ordinarie anställning av övningslärare 20 veckotimmar.

De sakkunniga föreslå, att övningslärare även i fortsättningen skola kunna erhålla extra ordinarie anställning, även om de icke ha full tjänstgöring. Minimigränsen föreslås emellertid till 15 veckotimmar för alla övningslärare. De extra ordinarie lärarna skola dessutom enligt förslaget kunna åläggas mera omfattande tjänstgöring, i första hand inom intervallen 15—30 veckotimmar, men därutöver ytterligare 4 veckotimmar, liksom de ordinarie övningslärarna.

Till stöd för dessa förslag anföres i betänkandet:

Enligt de sakkunnigas provorganisation skulle vid de högre skolformerna antalet tjänster med låga timtal avsevärt reduceras. Bland annat skulle tjänster å 8—14 veckotimmar vid de högre skolformerna minska från 584 till 222. Vid folkskolan är antalet tjänster med låga timtal redan nu ganska ringa. Genomföras de sakkunnigas förslag, torde övningslärarna sålunda kunna räkna med att några år efter examen erhålla tjänster å minst 15 veckotimmar. Heltidstjänster kunna de däremot icke påräkna förrän efter åtskilliga års tjänstgöring.

På grund av det anförda anse de sakkunniga, att övningslärare liksom nu böra kunna erhålla extra ordinarie anställning, även om de icke ha full tjänstgöring. Befordringsgången skulle eljest bli betydligt sämre för dem än för ämneslärare och förvaltningspersonalen i allmänhet. Minimigränsen bör emellertid kunna fastställas till 15 veckotimmar, d. v. s. halvtidstjänstgöring eller den tjänstgöring, som eljest inom statsförvaltningen är minimigräns för extra ordinarie anställning. Detta innebär en höjning av det erforderliga timtalet för de statliga skolornas övningslärare men en sänkning för de högre kommunala skolornas.

Timtalen å icke-ordinarie övningslärartjänster torde ofta komma att variera från år till år. Inträdande växlingar i timtalen i övningsämnen komma sålunda nästan uteslutande att beröra de icke ordinarie tjänsterna, eftersom ordinarie lärare så vitt möjligt skola beredas konstant full tjänstgöring. Dessutom torde kombinationer av undervisning vid olika skolor stundom behöva ändras, utökas eller indragas. De extra ordinarie lärarna böra därför kunna åläggas att inom en relativt vid intervall fullgöra undervisning det antal timmar, som från år till år kan erfordras. De sakkunniga förordade att intervallen skall omfatta 15—30 veckotimmar. Dessutom böra extra ordinarie lärare liksom ordinarie lärare vara skyldiga att mot särskild ersättning tjänstgöra ytterligare 4 veckotimmar eller tillhoppa 34 veckotimmar.

De sakkunniga föreslå vidare, att det nuvarande extra ordinariebegreppet för övningslärarna utbytes mot ett begrepp, som i huvudsak motsvarar det för folkskolans lärare gällande. Förslaget innebär, att övningslärarna i princip skola efter en viss minimitjänstgöring erhålla extra ordinarie anställning, så snart tiden för anställningen uppgår till minst en termin och tjänst-

göringen omfattar minst 15 veckotimmar. Till stöd för detta förslag anföra de sakkunniga följande.

Vid de allmänna läroverken är antalet extra ordinarie befattningar i olika övningsämnen bestämt av Kungl. Maj:t. Befattningarna äro egentligen icke knutna till särskilda skolor utan till befattningshavarna, vilka av skolöverstyrelsen antagas till extra ordinarie lärare »vid de allmänna läroverken». Om en sådan extra ordinarie lärare överflyttas från en skola till en annan, följer också den extra ordinarie befattningen med honom. Vid andra statliga skolformer däremot äro de extra ordinarie befattningarna stundom knutna till viss läroanstalt. Så är också förhållandet med de högre kommunala skolorna, där Kungl. Maj:t för varje särskilt fall medgiver inrättande av extra ordinarie tjänst, vilken sedan tillsättes av vederbörande skolstyrelse. Vid folkskola förekommer extra ordinarie anställning för övningslärare endast i ringa omfattning.

Om efter genomförandet av de sakkunnigas förslag rätten till extra ordinarie anställning skulle knytas till särskilda tjänster, komme sådan anställning otvivelaktigt i ganska många fall ej att beredas övningslärare med minst 15 veckotimmars undervisning, även om medel till sådana tjänster vore beviljade i erforderlig omfattning. Uppkomme en tjänst med varaktigt minst 15 veckotimmars undervisning, torde det nämligen dröja ett eller annat år, innan beslut fattades om dess inrättande såsom extra ordinarie. Föreläge risk för att timtalet kunde nedgå till mindre än 15 veckotimmar, skulle en extra ordinarie tjänst sannolikt icke komma att inrättas. Särskilt å mindre orter kunde det ej sällan inträffa, att under ett eller flera år i följd undervisning i olika skolor kunde kombineras till en befattning på minst 15 veckotimmar, utan att tjänsten skulle kunna göras till extra ordinarie. Bestämmelserna om tjänstgöring vid olika skolor å samma tjänst skulle vidare medföra, att särskilt i de största städerna en del lärare kunde påräkna sammanlagt minst 15 veckotimmars undervisning vid statliga och kommunala skolor men ofta måste få tjänstgöringen förlagd till olika skolor under olika läsår. För sådana lärare torde extra ordinarie tjänster knappast komma att inrättas i större utsträckning. Vikarierande lärare å vakanta ordinarie kommunala övningslärartjänster skulle icke heller kunna innehåva extra ordinarie anställning under denna tjänstgöring. Vid vikariat å ordinarie statliga övningslärartjänster kunde visserligen en extra ordinarie lärare förordnas att fullgöra tjänstgöringen, men då torde en annan lärare utan extra ordinarie anställning i hans ställe få uppehålla en tjänstgöring av lägst 15 veckotimmar.

Systemet med till vissa skolor knutna extra ordinarie tjänster ställer sig sålunda så pass ogynnsamt för övningslärarna, att de sakkunniga icke anse sig kunna förorda detsamma. Något gynnsammare skulle situationen bliva, om på sätt, som nu tillämpas vid de allmänna läroverken, extra ordinarie anställning knötes till lärarna och dessa kunde placeras vid varje av regleringen berörd statlig eller kommunal skola. En sådan anordning kan emellertid icke gärna genomföras utan centraliserad tillsättning av icke ordinarie tjänster. Även de kommunalt anställda extra ordinarie övningslärarna skulle sålunda förordnas av skolöverstyrelsen. De sakkunniga anse, att ett sådant ingrepp icke bör ske i de kommunala myndigheternas rätt att själva tillsätta sina lärare. Anordningen i fråga skulle också medföra en icke önskvärd belastning för den centrala administrationen.

För folk- och småskollärare tillämpas efter 1942 års lönereglering ett mer automatiskt verkande system. Vid folkskolorna finnas numera icke några särskilda extra ordinarie tjänster, utan varje för minst en termin anställd

lärare med full tjänstgöring anses ha extra ordinarie anställning, därest han fyller behörighetsvillkoren för extra ordinarie anställning och ledigförklarande ägt rum, då så fordras. Anledningen till införandet av detta system, som visat sig fungera väl, var i första hand folkskolans uppdelning på mindre enheter utan organisatoriskt samband med varandra vid tjänstetillsättning. Systemet företer till sina verkningar viss likhet med det, som tillämpas för befattningshavarna vid de statliga verken. Där finnas visserligen formellt sett extra ordinarie tjänster, men antalet tjänster i de lägre lönegraderna är icke konstant, och tjänstemännen bruka efter viss tid befordras till extra ordinarie oberoende av det förutvarande antalet extra ordinarie tjänster. I praktiken är sålunda icke heller här den extra ordinarie anställningen knuten till på förhand bestämda tjänster.

De sakkunniga vilja förorda ett liknande system för övningslärarna. I princip böra övningslärarna efter en viss minimitjänstgöring erhålla extra ordinarie anställning, så snart tiden för anställningen uppgår till minst en termin och tjänstgöringen omfattar minst 15 veckotimmar. Möjligheterna att bereda övningslärarna pensionsberättigande anställning skulle i så fall betydligt ökas, och de skulle i regel kunna påräkna att efter några år erhålla sådan anställning. Vidare skulle befordran till extra ordinarie anställning bli jämnare, och det skulle icke i lika hög grad som eljest bero av tillfälligheter, om en lärare kunde vinna extra ordinarie anställning eller icke. Lärarna skulle också lättare kunna överflyttas från en skola till en annan utan att förlora den extra ordinarie anställningen. Slutligen skulle skolöverstyrelsens arbete med organisationen av tjänstgöringen underlättas högst väsentligt.

Med det föreslagna systemet följer, att en lärare, som erhållit extra ordinarie anställning, måste vara beredd att särskilt under de första åren mista sin anställning som extra ordinarie, om timtalet å tjänsten skulle sjunka under 15 veckotimmar eller om den tjänst han uppehållit blir tillsatt med ordinarie innehavare. Han kan i så fall få övergå till icke pensionsberättigande tjänstgöring med sämre avlöningsförmåner. Statligt anställd extra ordinarie lärare torde icke heller kunna bibehållas vid sin rätt till ersättning för flyttningkostnader. De sakkunniga vilja icke underskatta tyngden av dessa invändningar, men finna å andra sidan, att övningslärarna med ett annat system överhuvud taget icke skulle kunna påräkna extra ordinarie anställning under den tid, som deras enligt de sakkunnigas förslag extra ordinarie anställning skulle kunna betraktas såsom mindre säker. Vissa ogynnsamma konsekvenser borde också kunna elimineras genom specialbestämmelser, som de sakkunniga ämna föreslå, t. ex. angående timlärararvodena. I det stora hela skulle enligt de sakkunnigas mening det föreslagna systemet vara förmånligt för övningslärarna. Att en dylik förmån är väl motiverad med hänsyn till övningslärarnas befordringsgång, ha de sakkunniga ovan framhållit.

De sakkunniga vilja i detta sammanhang erinra om att 1945 års lönekommitté bland annat uttalat följande: »Det synes lönekommittén angeläget, att de förmåner, som den extra ordinarie anställningen bereder, skola kunna tillkomma tjänstemännen, även om anställningens varaktighet icke är fullt säker. Härav följer å andra sidan, att extra ordinarie tjänsteman bör kunna entledigas, bland annat, om den extra ordinarie tjänsten blir överflödig.» (SOU 1946: 48 sid. 18.)

För statsverket skulle det angivna systemet med extra ordinarie anställning, som icke är knuten till vissa tjänster, icke medföra några svåröverskådliga ekonomiska konsekvenser. Antalet timmar i olika övningsämnen

och skolor skall fastställas i enlighet med i timplaner eller eljest meddelade direktiv, och angående undervisningsavdelningarnas storlek finnas redan föreskrifter eller kunna ytterligare föreskrifter utfärdas. Antalet lärartimmar i olika övningsämnen är sålunda i stort sett begränsat genom författningar eller eljest utfärdade direktiv. I den mån en prövning i det enskilda fallet blir nödvändig, bör den ligga hos skolöverstyrelsen.

Beträffande folk- och småskollärare gäller vidare, att de betraktas som extra ordinarie, även då de från början varit förordnade för del av termin i ett skoldistrikt men förordnandet i samma distrikt sedan förlängts till terminens slut. Vidare betraktas anställningen såsom avseende hel termin, även om anställningstiden understiger det för terminen gällande dagantalet med högst fem dagar på grund av avbrott i anställning under terminen, anställnings tillträdande efter terminens början eller anställnings avslutande före terminens utgång. Motsvarande bör gälla även för övningslärarna.

För extra ordinarie anställning bör i regel fordras att tjänstgöringen ledigförklarats.

I fråga om allmänna behörighetsvillkor för extra ordinarie anställning uttala de sakkunniga i första hand, att de extra ordinarie övningslärarna givetvis skola uppfylla sådana behörighetsvillkor som beträffande hälsotillstånd, oförvitlig vandel m. m. Men dessutom bör enligt de sakkunnigas mening för övningslärarna liksom för folk- och småskollärarna gälla, att de icke bliva berättigade till extra ordinarie anställning, förrän de efter vederbörlig examen eller behörighetsförklaring fullgjort viss minimitjänstgöring. Denna tjänstgöring föreslås av de sakkunniga fastställd till 600 timmar. De sakkunniga anföra i denna fråga bland annat följande.

Enligt folkskolans avlöningsreglemente fordras för anställning som extra ordinarie lärare, att två år förflutit efter vederbörlig examen och att läraren efter nämnda examen tjänstgjort minst 256 dagar med full tjänstgöring i det statliga eller det statsunderstödda kommunala undervisningsväsendet. Detta innebär, att visserligen två år skola hava förflutit efter examen men att läraren därunder endast behöver ha tjänstgjort ett år. Övningslärarna kunna under de första åren efter examen icke påräkna full eller ens halv tjänstgöring. Dessutom kan antalet veckotimmar växla avsevärt under olika terminer och vid vikariat även under terminerna. Med hänsyn härtill synes det lämpligast att fordra, att läraren skall ha tjänstgjort sammanlagt ett visst antal timmar (således icke veckotimmar). De sakkunniga förorda för sin del timtalet 600, som ungefärligen motsvarar tjänstgöring 15 veckotimmar under ett läsår ($15 \times 39 = 585$) eller 8 veckotimmar under två läsår ($8 \times 2 \times 39 = 624$).

För underlättande av detta timtals uträknande bör gälla, att vid anställning med tjänstgöring visst antal veckotimmar antalet veckotimmar må multipliceras med det antal veckor, som få tillgodoräknas.

I anslutning till vad som föreskrives i läroverksstadgan bör nu nämnda tjänstgöring kunna fullgöras vid skola, som omfattas av löneregleringen, eller vid musikhögskolan, gymnastiska centralinstitutet, konstfackskolan i Stockholm, försvarets läroverk, kommunalt gymnasium, central verkstads-skola, statsunderstödd kommunal yrkes- eller lärlingsskola, statsunderstödd folkhögskola eller enskild skola under skolöverstyrelsens omedelbara in-seende.

Från ifrågavarande krav på tjänstgöring efter behörighetsförklaring bör dock skolöverstyrelsen äga att helt eller delvis dispensera dels lärare, som

innan han av överstyrelsen förklarats behörig till övningslärartjänst, under längre tid undervisat i det eller de ämnen, som ingå i sådan tjänst, eller i motsvarande praktiska läroämnen eller yrkesämnen, dels övningslärare, som är behörig att anställas som extra ordinarie folk- eller småskollärare.

I anslutning härtill uttala de sakkunniga, att de föreslagna behörighetsvillkoren böra uppställas även för ordinarie anställning, även om de där i regel torde sakna praktisk betydelse.

I fråga om extra ordinarie övningslärares avlöning uttala de sakkunniga i detta sammanhang, dels att det nuvarande systemet, enligt vilket lönen varierar i förhållande till tjänstgöringens omfattning, bör bibehållas, varvid lön enligt löneplanen bör utgå vid full tjänstgöring, d. v. s. 30 veckotimmar, dels ock att extra ordinarie övningslärare böra erhålla kalenderårsavlöning.

Slutligen göra de sakkunniga bl. a. följande uttalanden i fråga om extra ordinarie övningslärares anställningstid.

Extra ordinarie övningslärare bör anställas tillsvidare, där ej tiden för tjänstgöringens upphörande från början kan angivas. Det är av vikt, att tidpunkten för anställningens upphörande så vitt möjligt angives redan vid anställandet av läraren. Kan icke en bestämd tidpunkt angivas, bör dock mången gång tiden för anställningen kunna angivas på annat sätt, exempelvis så länge viss annan lärare åtnjuter tjänstledighet eller så länge en tjänst är vakant.

Då extra ordinarie lärare skall erhålla lön även under ferietid, bör extra ordinarie anställning räknas från ingången av ifrågavarande kalenderhalvår. Tjänstgöringen skall som nämnts regelmässigt börja med ingången av höstterminen, men även då läraren under en termin erhåller extra ordinarie anställning efter tidigare timläroanställning, bör den extra ordinarie anställningen räknas retroaktivt från kalenderhalvårets början. Är tjänstgöring avsedd att fortgå till slutet av en termin, bör likaså den extra ordinarie anställningen räknas till utgången av samma kalenderhalvår. Om en vid en skola anställd extra ordinarie lärare icke kan påräkna fortsatt tjänstgöring vid skolan under hela den följande höstterminen, skall den extra ordinarie anställningen anses upphöra den 1 juli. Läraren skulle eljest uppbära väl stor lön under sommarferierna utan att utföra motsvarande arbete under höstterminen. Skall däremot tjänstgöringen upphöra under pågående vårtermin, bör den extra ordinarie anställningen anses upphöra vid samma tidpunkt, som tjänstgöringen upphör.

Entledigande av extra ordinarie lärare bör ske skriftligen senast tre månader före anställningens upphörande, utom då läraren anställts för viss tid eller då timtalet från början av en termin nedgår från minst 15 till mindre än 15 veckotimmar. Har en lärare gjort sig skyldig till tjänstefel, behöver icke heller fastställd uppsägningstid iakttagas.

Timläroanställning. Vid de statliga skolorna fanns vid betänkangets avgivande förutom extra ordinarie anställning tre olika anställningsformer för icke-ordinarie övningslärare, nämligen anställning såsom extra lärare, såsom biträdande lärare och såsom timlärare. Anställningsformen biträdande lärare tillämpas ej efter den 30 juni 1947.

De sakkunniga föreslå, att utöver ordinarie och extra ordinarie anställning icke någon annan anställningsform skall förekomma för övningslärare än

anställning såsom timlärare. Övningslärare skola alltså enligt de sakkunnigas förslag anställas såsom timlärare dels å varje tjänst med mindre än 15 veckotimmars undervisning, dels å tjänst om 15 veckotimmar eller mera, om tjänstgöringen icke omfattar hel termin eller om läraren icke äger med avseende å utbildning eller tidigare tjänstgöring föreskriven behörighet för extra ordinarie anställning eller tjänsten icke ledigförklarats, då så föreskrives.

Till stöd för sitt förslag ha de sakkunniga anfört följande.

För förordnande som extra lärare erfordras för närvarande anställning för minst en termin och tjänstgöring av samma omfattning, som är föreskriven för extra ordinarie lärare. Enligt de sakkunnigas förslag skulle lärarna i regel kunna påräkna extra ordinarie anställning redan efter två års tjänstgöring. Under tiden dessförinnan kan det knappast anses föreligga tillräckliga skäl att tillförsäkra läraren den rätt till bl. a. sjukavlöning, som för närvarande följer med extra anställning i statens tjänst. Till jämförelse må påpekas, att extra anställning enligt folkskolans avlöningsreglemente icke medför rätt till sjukavlöning. Det bör också framhållas, att anställningen som extra lärare icke haft eller kunnat ha samma betydelse för övningslärare, vilkas avlöning utgått i proportion till antalet undervisningstimmar, som för ämneslärare, vilkas undervisningsskyldighet å heltidstjänst varierar alltefter tjänstgöringens beskaffenhet och den tid, som erfordras för fullgörande av arbete vid sidan av lektionstimmarna. Innan denna anställningsform infördes, då motsvarande lärare avlönades såsom timlärare, hade nämligen lärare med full tjänstgöring i regel lägre ersättning vid undervisning av lärjungar å högre åldersstadium än å ett lägre åldersstadium. På grund av vad här anförts ha de sakkunniga ansett, att övningslärare icke skola kunna anställas som extra lärare. Denna anställningsform har för övrigt icke heller hittills förekommit för övningslärare vid högre kommunala skolor.

På i stort sett samma grunder ha de sakkunniga uteslutit anställningen som biträdande lärare. Den har under de senaste åren förekommit vid statliga läroanstalter, då lärarens tjänstgöring omfattat endast en del av en termin eller då läraren icke uppfyllt de för extra lärare fastställda kompetenskraven. Ersättning har utgått med för motsvarande extra lärare i löneplanen angivna belopp utan rörligt tillägg och kristillägg men uppräknade med visst procenttal. Den vid de högre kommunala skolorna förekommande anställningsformen vikarierande lärare bör likaledes bortfalla.

I samband med detta sitt förslag påpeka emellertid de sakkunniga, att av den verkställda provorganisationen framgår, att antalet tjänster med en tjänstgöring av 8—14 veckotimmar vid de högre skolformerna alltjämt skulle bliva ganska stort. Sammanlagt skulle 222 sådana tjänster kvarstå, varav 69 i gymnastik med lek och idrott. Dessa tjänster torde, uttala de sakkunniga, vanligen komma att uppehållas av fackutbildade övningslärare, och i varje fall vore det för skolväsendet önskvärt, att så skedde. På grund härav förordade de sakkunniga, att då sådan tjänst uppehålles av övningslärare, som är behörig till extra ordinarie anställning, denne bör vara berättigad till ett högre arvode än det, som eljest utgår vid timläraranställning.

Yttrandena. De sakkunnigas förslag under detta avsnitt ha i huvudsak lämnats utan erinran i remissvaren. Endast vissa detaljerinringar ha framförts på sätt av det följande framgår.

Skolöverstyrelsen tillstyrker de förslag, som gälla anställningsformerna, dock med den reservationen, att timlärare efter viss kortare tids tjänstgöring borde komma i åtnjutande av motsvarande sociala förmåner som extra tjänstemän eller i övrigt jämförliga befattningshavare. Uttalanden av motsvarande innebörd ha gjorts av *statsläroverkens rektorsförening* samt av de till tjänstemännens centralorganisation anslutna övningslärarorganisationerna. (I det följande användes för dessa personalorganisationer samlingsbeteckningen *övningslärarorganisationerna*.)

Övningslärarnas centralråd har hemställt, att extra tjänst med därmed förenade förmåner måtte åtfölja varje tjänstgöring, som under de två närmast följande åren efter avlagd kompetensexamen fullgöres minst en termin och omfattar lägst femton veckotimmar. *Teckningslärarnas riksförbund* erinrar om att timlärare numera erhåller lön under sjukdom och hemställer, att denna förmån utsträcker sig till lägst åtta veckotimmars tjänstgöring. Härigenom bleve det icke nödvändigt att bibehålla anställningsformen extra lärare.

Vad rör nedsättningen av undervisningsskyldigheten för vissa lärarkategorier anför *statskontoret*:

Ur synpunkten av att bestämmelserna rörande övningslärarna bliva så enkla som möjligt och då de skäl, som anförts för en begränsning av veckotimtalet för full tjänstgöring för lärare vid seminarier och för vissa andra lärarkategorier icke synas tillräckligt bärande, har statskontoret funnit sig böra föreslå, att undervisningsskyldigheten vid full tjänstgöring bestämmes till 30 veckotimmar vid samtliga av löneregleringen omfattade skolformer och att undantag härifrån medgives allenast ordinarie lärare, som av schematekniska skäl icke kan beredas fullt antal veckotimmar. Tjänstgöringsskyldigheten bör dock i sistnämnda fall utnyttjas på annat sätt, exempelvis genom fyllnadstjänstgöring i annat ämne, i vilket läraren kan äga kompetens, eller ock utfyllas genom undervisning utanför timplanen. I detta sammanhang får statskontoret också förorda, att den särbestämelse, som gäller beträffande statens skolköksseminarium, att en föreläsningstimme skall anses motsvara två vanliga undervisningstimmar, upphäves i samband med löneregleringen.

Skolöverstyrelsen har på vissa av överstyrelsens konsulent för musikundervisning anförda skäl funnit sig böra föreslå, att musiklektörer vid allmänna läroverk och högre kommunala skolor tillgodoräknas högst en timme för arbete vid sidan av det rena lektionsarbetet. Av innehållet i en del till skolöverstyrelsen inkomna yttranden att döma syntes vidare den föreslagna bestämmelsen om tillgodoräkning av högst tre veckotimmar »då eljest särskilda skäl föreligga» icke sällan behöva tillämpas i fråga om lärarinnorna i hushållsgöromål, för vilka det med gällande timplaner förelåge svårigheter att bereda full tjänstgöring. I detta sammanhang har skolöverstyrelsen vidare erinrat om att lärarinnorna i hushållsgöromål har vis-

sa uppdrag i samband med skolmåltidsverksamheten. Tillräcklig erfarenhet hade emellertid ännu icke vunnits för att överstyrelsen skulle kunna framlägga förslag om inräknande av sådant arbete i undervisningsskyldigheten. Svårigheterna att bereda skolkökslärarinnorna full tjänstgöring vid tillämpning av gällande timplaner ha understrukits av *flick- och samskolelärarnas riksförbund* samt av *svenska skolkökslärarinnornas förening*, vilken förening vidare framhåller, att en nedsättning av tjänstgöringsskyldigheten vid undervisning i hushållsgöromål i s. k. hjälpklass, vilken undervisning vore särskilt krävande, kunde vara skäligen samt att ersättning för skolkökslärarinnornas bestyr med skolmåltidsverksamheten givetvis borde utgå, varvid främst syntes böra ifrågakomma tillgodoräkning vid bestämmande av undervisningsskyldigheten.

Övningslärarorganisationerna ha anslutit sig till de sakkunnigas förslag i denna del med den av skolöverstyrelsen föreslagna ändringen och i samband härmed understrukit, att en allmänt formulerad bestämmelse rörande reducerad undervisningsskyldighet för lärare med särskilt krävande tjänstgöringsförhållanden vore starkt motiverad icke endast då fyllnadstjänstgöring föranledde tidsödande resor utan även i de fall, då övningslärare hade att undervisa särskilt stora klassavdelningar eller då han hade att arbeta med sammanslagna klassavdelningar. Organisationerna ha vidare framhållit, att även lärare i manlig och kvinnlig slöjd vid seminarierna hade ett betungande merarbete vid sidan av lektionstimmarna. Även för dessa lärare kunde en reducering av undervisningsskyldigheten ifrågasättas.

Svenska seminarieläraryöreningen har föreslagit, att full tjänstgöring för samtliga lärare å seminariestadiet räknas vid 27 veckotimmar, och *svenska gymnastikläraresällskapet*, att undervisningsskyldigheten för gymnastiklärarna vid de högre tekniska läroverken får nedsättas en eller annan veckotimme med hänsyn främst till läsårets och lektionstimmarnas längd vid dessa läroanstalter.

Slöjd- och yrkeslärarnas riksförbund har fäst uppmärksamheten på att för folk- och småskollärare undervisningsskyldigheten reduceras med fyra veckotimmar vid tjänstgöring i hjälp- och psykopatklass. Förbundet anser att motsvarande stadgande bör gälla även för slöjdlärare med dylik tjänstgöring.

Beträffande skyldigheten att utöver fastställd undervisningsskyldighet fullgöra högst fyra veckotimmar har *skolöverstyrelsen* ställt sig något tveksam.

Vidkommande de allmänna behörighetsvilkoren för extra ordinarie anställning har *överstyrelsen för yrkesutbildning* påpekat, att de sakkunniga förordat, att stipulerad tjänstgöring efter avlagd examen bl. a. skulle få fullgöras vid statsunderstödd kommunal yrkes- eller lärlingsskola. Överstyrelsen yrkar härvidlag på en utvidgning i så måtto, att tjänstgöringen skulle få fullföljas vid statsunderstödd kommunal anstalt för yrkesundervisning utan inskränkning. *Svenska skolkökslärarinnornas förening* har föreslagit, att sådan tjänstgöring, varom här är fråga, måtte få fullgöras

vid samtliga läroanstalter, som stå under skolöverstyrelsens, överstyrelsens för yrkesutbildning, lantbruksstyrelsens, medicinalstyrelsens och socialstyrelsens omedelbara inseende, såsom vid lantushållsskolor, sjuksköterskeskolor och hemvårdarinnkurser.

Vad slutligen rör inrättandet av nya tjänster har *slöjd- och yrkeslärarnas riksförbund* uttalat den önskan, att skoldistrikt bör vara skyldigt att vidtaga åtgärder för ordnande av övningslärartjänst, så snart tillräckligt antal undervisningstimmar i de olika skolformerna finnes för en tjänst inom distriktet. *Sveriges slöjdläraryrkesförbund* föreslår, att skoldistriktet skola kunna åläggas att inrätta extra ordinarie tjänster i kvinnlig slöjd. Föreningen anser, att facklärare, där timtalet inom distriktet är tillräckligt, bör handhava undervisningen i kvinnlig slöjd. *Federationen Sveriges allmänna folkskolläraförbund* åter har starkt understrukit, att vidmakthållandet av klassläraresystemet måste anses som en av folkskolans förnämsta tillgångar, särskilt under de sex första skolåren. Ett förstärkande av anställnings- och avlöningsförhållandena finge inte föra med sig, att övningsämnen i folkskolan helt överlämnades åt övningslärare. Folkskolans lärare funne i sådana undervisningsgrenar som exempelvis ämnena slöjd och gymnastik utomordentligt goda medel att lära känna sina elevers anlag och utöva inflytande på dem. I lärarens fostrande uppgift vore detta av allra största betydelse.

Departementschefen. I likhet med de sakkunniga anser jag det icke vara erforderligt, att för övningslärare tagas i anspråk andra anställningsformer än ordinarie och extra ordinarie anställning samt anställning såsom timlärare. Jag lämnar vidare min anslutning till de sakkunnigas förslag rörande inrättande av övningslärartjänster och är sålunda icke beredd att biträda framförda önskemål om att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas ålägga skoldistrikt att inrätta ordinarie tjänster även i andra övningsämnen än hushållsgöromål. Någon risk att ett genomförande av sakkunnigförslaget i förevarande del skulle medföra svårighet att vidmakthålla klassläraresystemet vid folkskolan synes mig knappast föreligga.

Frågan om med timlärares anställning förenade löne- och andra förmåner anser jag böra behandlas i samband med att förslag till avlöningsreglemente för övningslärare framlägges för riksdagen. Jag får emellertid erinra, att för läsåret 1947/48 meddelats särskilda bestämmelser angående timarvoden åt vissa lärare i övningsämnen, bland annat innebärande, att timlärare under vissa angivna förutsättningar erhålla del av arvode jämväl under sjukdom. Då även efter ett genomförande av de sakkunnigas förslag på det organisatoriska området ett relativt stort antal övningslärare komma att vara anställda såsom timlärare, avser jag att närmare överväga, i vilken utsträckning dessa timlärare böra komma i åtnjutande av sociala förmåner.

Vad rör nedsättningen av undervisningsskyldigheten anser jag mig, på av de sakkunniga anförda skäl, böra biträda föreliggande förslag. Med hän-

syn till vad statskontoret framhållit, finner jag mig emellertid icke kunna tillstyrka generell nedsättning av undervisningsskyldigheten för ytterligare lärarkategorier. Jag får vidare understryka, att nedsättning av undervisningsskyldigheten på grund av krävande tjänstgöringsförhållanden samt av schematekniska eller andra skäl endast bör medgivas under iakttagande av största återhållsamhet. Till frågan om undervisningsskyldigheten för vissa gymnastiklärare återkommer jag i det följande vid behandlingen av frågan om lönegradsplacering av övningslärarna.

Vad slutligen rör de allmänna behörighetsvillkoren finner jag icke skäl föreligga att, med hänsyn till vad härutinnan framhållits från vissa personalsammanslutningar, förorda ändring av de sakkunnigas förslag. Frågan om en eventuell utvidgning av den kategori läroanstalter, vid vilken den för extra ordinarie anställning erforderliga tjänstgöringen efter vederbörlig examen skulle få fullgöras, bör därför övervägas först sedan tillräckliga erfarenheter vunnits för frågans bedömande.

Tjänstgöring vid olika skolor.

De sakkunniga. I fråga om tjänstgöring vid olika skolor innebära de sakkunnigas förslag i huvudsak följande. Undervisning vid en skolform, som ingår i löneregleringen, skall kunna kombineras med undervisning vid varje annan sådan skolform, där så befinnes lämpligt. — Undervisning vid olika skolor skall kunna förenas till enhetliga tjänster, dock endast om det sammanlagda timtalet vid skolorna uppgår till så stort antal veckotimmar, att det berättigar till extra ordinarie anställning. Därutöver föreslås i detta hänseende, att om en tjänst å minst 15 veckotimmar med undervisningen förlagd till olika skolor uppehålls av timlärare, denne skall anses ha en enhetlig anställning på samma sätt som ordinarie och extra ordinarie lärare. — Ett system med huvudtjänst och fyllnadstjänstgöring skall läggas till grund för övningslärarnas kombinerade tjänstgöring. Övningslärartjänst skall alltså vara placerad vid en enda skola. — I regel skall en övningslärartjänst med tjänstgöring vid mer än en skola vara placerad vid den skola, där större delen av tjänstgöringen fullgöres. Vissa undantag böra dock förekomma. — Övningslärarna skola i princip vara skyldiga att utföra fyllnadstjänstgöring. Skyldigheten skall icke vara begränsad till något visst timtal men den skall endast avse sådana skolformer, som omfattas av löneregleringen, samt dessutom kommunala gymnasier. Det bör skapas garantier mot att tjänstgöringen organiseras så, att den medför större olägenheter för lärarna. — Övningslärarna skola icke äga rätt till fyllnadstjänstgöring. — I vissa fall bör man vid fyllnadstjänstgöring kunna bortse från mindre brister i lärares formella behörighet. — Vid kombinerad tjänstgöring skall lön utgå, som om hela tjänstgöringen fullgjorts vid den skola, vid vilken huvudtjänsten är placerad. Timlärararvode vid fyllnadstjänstgöring skall dock alltid utgå med det belopp, som gäller för den skola, där undervis-

ningen fullgöres, och efter den ortsgrupp, till vilken nämnda skola hänförs. All avlöning skall utbetalas vid den skola, där huvudtjänsten är placerad. — För i anledning av fyllnadstjänstgöring företagna resor skall en övningslärare erhålla ersättning. I vissa fall skall även traktamentsersättning utgå. Ersättningens storlek skall bestämmas av skolöverstyrelsen. — De beslutande myndigheterna för den skola, där huvudtjänsten är placerad, skola beträffande läraren ha i huvudsak samma befogenheter — i den mån dessa icke överlåtits på central myndighet — som om läraren hade haft hela sin tjänstgöring vid skolan i fråga. Dock skall även den andra skolan ha möjlighet att bevaka sina intressen.

Skolformer. Efter att ha framhållit, att det är en väsentlig förutsättning för genomförandet av de sakkunnigas förslag till löneroglering, att tjänstgöring vid olika skolor kan förenas till enhetliga tjänster, uttala de sakkunniga i fråga om de skolformer, vid vilka en kombinerad tjänstgöring bör kunna förekomma, i huvudsak följande.

Vid de av lönerogleringen berörda skolformerna ha övningslärarna i stort sett likartade tjänstgöringsförhållanden. Kombinationer mellan dessa skolor medföra därför i regel knappast särskilda svårigheter i fråga om tjänstgöring eller i lönetekniskt hänseende. De sakkunniga förorda med hänsyn härtill, att undervisning vid en skolform, som ingår i lönerogleringen, bör kunna kombineras med undervisning vid varje annan sådan skolform, där så befinnes lämpligt. Beträffande fortsättningsskolor råda dock speciella förhållanden.

Vidare bör, såsom i kapitlet Lönerogleringens omfattning framhållits, i av löneroglering berörd tjänst få inräknas tjänstgöring vid kommunalt gymnasium, central verkstadsskola eller annan statlig skola eller vissa andra skolor, om skolöverstyrelsen finner skäl därtill föreligga. Den skola, som mottager läraren för tjänstgöring, bör givetvis ersätta avlöningskostnaderna.

Timtalet å kombinerade tjänster. De sakkunniga framhålla, att de genom sitt förslag till förenande av undervisning vid olika skolor till enhetliga tjänster framför allt avse att i större utsträckning bereda övningslärarna ordinarie eller extra ordinarie anställning med därmed förenad rätt till pension, sjukavlöning, sjukvårdsförmåner m. m. Vissa krav måste emellertid uppställas på tjänsternas timtal, för att ett dylikt förenande till enhetliga tjänster skall kunna verkställas. Här om anföres i betänkandet:

Enligt de sakkunnigas förslag skulle för ordinarie anställning fordras full tjänstgöring och för extra ordinarie anställning tjänstgöring om i regel minst 15 veckotimmar, medan tjänster med lägre antal veckotimmar skulle berättiga endast till timläroanställning. Då timläroarvode utgår, är det emellertid särskilt beträffande tjänster å mindre än 15 veckotimmar för läraren av mindre betydelse, om hans undervisning vid olika skolor betraktas som en enhetlig tjänst eller som skilda tjänster. De sakkunniga anse därför, att undervisning vid olika skolor skall kunna förenas till enhetliga tjänster, endast om det sammanlagda timtalet vid skolorna uppgår till så stort antal veckotimmar, att det berättigar till extra ordinarie anställning.

Tjänster å minst 15 veckotimmar måste emellertid uppehållas av timlärare, dels om innehavaren ännu icke blivit behörig till extra ordinarie anställning, dels vid vikariat under kortare tid än en termin, dels om föreskrivet

ledigförklarande icke ägt rum. I sådana fall kan det vara en fördel för timläraren, att anställningen betraktas som enhetlig. Har han erhållit anställning efter ledigförklarande, bör t. ex. nytt ledigförklarande icke äga rum, om han sedermera blir behörig till extra ordinarie anställning. Ur administrativ synpunkt torde det också bli enklare att i detta hänseende tillämpa samma bestämmelser på en tjänst oavsett den för läraren gällande anställningsformen. De sakkunniga anse därför, att om en tjänst å minst 15 veckotimmar med undervisningen förlagd till olika skolor uppehålls av timlärare, denne skall anses ha en enhetlig anställning på samma sätt som ordinarie och extra ordinarie lärare.

Huvudtjänst och fyllnadstjänstgöring. De sakkunniga lämna först en redogörelse för de olika möjligheter, som för närvarande finnas reglerade i fråga om övningslärarens tjänstgöring vid flera skolor samtidigt. Det framhålls, att det om samtliga fall, då en övningslärare för närvarande tjänstgör vid mer än en skola, gäller, att förordnandena äro formellt sett helt oberoende av varandra. Kombinationen är därför av mer tillfällig karaktär. Initiativet till sådan dubbel eller i en del fall flerdubbel anställning har icke heller utgått från central myndighet utan fått tagas av vederbörande lärare själv, möjligen av rektorerna vid berörda skolor.

De sakkunniga framhålla härefter, att om undervisningen vid olika skolor förenas till en tjänst, måste tjänstens ställning i förhållande till skolorna närmare regleras. Om de möjligheter, som därvid yppa sig, och om vissa praktiska frågor i samband med det system, som de sakkunniga välja, anföres i betänkandet:

En möjlighet vore att betrakta en sådan tjänst såsom gemensam för skolorna. Då måste emellertid för skolornas samarbete vid tillsättning av lärare och handläggning av andra frågor rörande läraren införas regler, som i flera hänseenden skulle väsentligt avvika från nu gällande bestämmelser. Om tjänstgöring vid en av skolorna efter någon tid skulle behöva utbytas mot tjänstgöring vid en annan skola, måste också tjänsten ombildas och nytt tillsättningsförfarande eventuellt äga rum. Vidare måste ofta tjänstgöring vid statliga och kommunala skolor kombineras, och en tjänst skulle då samtidigt vara statlig och kommunal. De sakkunniga kunna icke förorda ett sådant system.

Däremot synas knappast några mera vägande erinringar kunna göras mot ett system med *huvudtjänst* och *fyllnadstjänstgöring*, motsvarande den anordning, som under senare tid tillämpats, då lärare vid folk- och småskoleseminarierna på grund av tillfällig minskning av antalet undervisningsavdelningar fått utföra viss del av sin tjänstgöring vid andra läroanstalter. De sakkunniga anse, att detta system bör läggas till grund för övningslärarnas kombinerade tjänstgöring. Övningslärartjänst bör alltså vara placerad vid en enda skola. Med denna huvudtjänst bör fyllnadstjänstgöring vid annan skola kunna förenas såväl vid inrättandet av tjänsten som senare, och fyllnadstjänstgöring vid en skola bör kunna utbytas mot sådan tjänstgöring vid annan skola, utan att tjänsten därigenom anses ändra karaktär eller nytt ledigförklarande blir erforderligt. I sådana fall, då flera kommunala skolor ha gemensam styrelse, bör dock tjänsten kunna avse de under styrelsen sorterande skolorna utan att vara knuten till en av dessa skolor. Vid folkskolan bör vidare läraren vara anställd inom skoldistriktet och ej vid en bestämd folkskola.

För huvudtjänsten torde i stort sett kunna gälla de bestämmelser, som avse övningslärartjänster i allmänhet.

Huvudtjänstens placering. Som förut nämnts anse de sakkunniga, att en övningslärartjänst med tjänstgöring vid mer än en skola i regel bör vara placerad vid den skola, där större delen av tjänstgöringen fullgöres. Dock bör detta enligt de sakkunnigas mening ej alltid vara avgörande för tjänstens placering vid inrättandet av en ordinarie tjänst. Om t. ex., uttala de sakkunniga, beträffande en sådan tjänst, som omfattar tjänstgöring vid ett högre allmänt läroverk och en kommunal mellanskola, kan förutses, att huvuddelen av tjänstgöringen redan inom något eller några år kommer att förläggas till den kommunala mellanskolan, bör den redan från början placeras vid den kommunala mellanskolan, även om tjänstgöringen där till att börja med skulle vara mindre omfattande än vid det högre allmänna läroverket. Likaså bör en ordinarie tjänst bibehållas vid den skola, där den är placerad, så länge samma innehavare uppehåller tjänsten, även om timtalet där skulle minskas, så att det blir lägre än vid den andra skolan. Innan ny innehavare tillsättes, bör i sådant fall prövas, om icke tjänsten bör överflyttas till sistnämnda skola.

Om vissa frågor, som kunna uppkomma när det gäller placering av icke-ordinarie tjänst, anföra de sakkunniga:

Icke-ordinarie tjänst bör automatiskt placeras vid den skola, som har det största antalet undervisningstimmar å tjänsten. Någon överflyttning bör dock icke förekomma under pågående läsår och icke heller i sådana fall, då på grund av förhållanden, som ej kunnat förutses, timtalen förskjutits efter skolöverstyrelsens beslut rörande timfördelningen för nästföljande läsår. Växlingar i tjänstens placering alltefter mindre förskjutningar i timtalen måste ävenledes anses mindre lämpliga såväl för läraren som skolorna. Sålunda måste läraren få nytt förordnande, och utfärdande av tjänstgöringsbetyg försvåras. Tillhöra skolorna olika ortsgrupper, kommer lärarens avlöning att växla, vilket även blir fallet, om lönegradsplaceringen ändras. Det kan också förefalla rimligt, att en kombinerad icke-ordinarie tjänst med tjänstgöring vid samrealskola och kommunal mellanskola med huvudtjänsten från början vid den statliga skolan får, åtminstone till uppkommande vakans, ha huvudtjänsten kvar å denna skola, även om timtalet i den kommunala skolan skulle stiga och bliva något högre än i samrealskolan. På grund härav bör skolöverstyrelsen äga befogenhet att besluta om annan placering av icke-ordinarie tjänst än vid den skola, som har det högsta timtalet å tjänsten. Tjänstgöring vid skola, som ej ingår i löneregleringen, skall givetvis alltid anses som fyllnadstjänstgöring.

Lärarnas skyldighet att åtaga sig fyllnadstjänstgöring. De sakkunniga ha flerstädes i betänkandet påpekat, att det är av stor vikt att möjligheterna att organisera kombinerade tjänster tillvaratagas. Särskilt å mindre orter bliva kombinationsalternativen ganska få, och i många fall gives endast en enda möjlighet. Om i sådana fall en lärare vid en skola skulle kunna vägra att utföra fyllnadstjänstgöring vid en annan skola med lågt timtal, skulle den särskilde övningslärare, som måste anställas vid den senare skolan, enligt de sakkunnigas uppfattning få mycket otillfredsställande

tjänstgöring. Det syntes då bliva svårt att erhålla en kvalificerad facklärare, och skolan kunde rent av få nöja sig med lärare utan föreskriven utbildning. Både för skolväsendet och övningslärarkåren är det alltså ett intresse, att den enskilde läraren icke obehörigen skall kunna vägra att utföra fyllnadstjänstgöring. De sakkunniga anse därför, att övningslärarna i princip skola vara skyldiga att utföra fyllnadstjänstgöring. Detta bör enligt de sakkunnigas mening gälla icke endast, när en tjänst ledigförklarats med angivande av fyllnadstjänstgöring vid viss skola, utan även eljest, när det ur undervisningens synpunkt kan anses motiverat att kombinera tjänstgöring vid två eller flera skolor. Fyllnadstjänstgöring vid en skola bör också kunna utbytas mot sådan tjänstgöring vid annan skola.

Skyldigheten att utföra fyllnadstjänstgöring bör dock enligt de sakkunnigas uppfattning avse endast sådana skolformer, som omfattas av löneregleringen, samt dessutom kommunala gymnasier. Fyllnadstjänstgöring vid andra skolformer bör kunna äga rum endast efter lärarens medgivande. I regel torde fyllnadstjänstgöringen, om fyllnadstjänstgöring icke varit bestämd redan vid ledigförklarandet, icke komma att omfatta något större antal veckotimmar. De sakkunniga ha emellertid icke ansett, att skyldigheten att fullgöra fyllnadstjänstgöring bör begränsas till något visst timal. En extra ordinarie lärare å en tjänst å exempelvis 18 veckotimmar bör sålunda, uttala de sakkunniga, sedermera kunna åläggas fyllnadstjänstgöring vid annan skola med högst 16 veckotimmar, så att den sammanlagda undervisningsskyldigheten uppgår till maximitjänstgöring eller 34 veckotimmar. I regel bör dock tjänstgöringen icke överstiga 30 veckotimmar.

Sedan de sakkunniga uppdragit dessa riktlinjer för bestämmandet av lärarnas skyldigheter att åtaga sig fyllnadstjänstgöring, framhålla de, att det för lärarna i allmänhet innebär en del olägenheter att tjänstgöra vid två skolor. Särskilt om skolorna ligga på större avstånd från varandra kunna dessa olägenheter bliva avsevärda. När en lärare av särskilda skäl icke önskar åtaga sig en fyllnadstjänstgöring, bör därför enligt de sakkunnigas mening försök göras att så vitt möjligt organisera tjänstgöringen på annat sätt. De sakkunniga anse sålunda, att garantier böra skapas mot att tjänstgöringen medför större olägenheter för lärarna. I detta hänseende anföra de sakkunniga följande.

Frågor om fyllnadstjänstgöring böra avgöras centralt av skolöverstyrelserna. Vid folkskolan böra dock skoldistriktet efter hörande av statens folkskolinspektör äga besluta därom.

Ordinarie lärare bör äga företräde framför icke-ordinarie lärare till tjänstgöring vid den skola, där tjänsten är placerad, såvida ej särskilda förhållanden föranleda undantag. Finnas vid skolan två eller flera ordinarie lärare i samma övningsämne, bör den i tjänsten äldre läraren äga sådant företräde framför den i tjänsten yngre. Icke-ordinarie lärare däremot bör icke äga företrädesrätt till tjänstgöring vid den skola, där hans tjänst är placerad, men i allmänhet torde det befinnas lämpligast att där giva honom högsta möjliga timal intill full tjänstgöring.

I vissa fall kunna emellertid skäl föreligga att ej tilldela en övningslärare all undervisning i ämnet vid en skola. I gymnastik bör undervisningen av

manliga och kvinnliga lärjungar uppdelas å manliga och kvinnliga lärare ej blott på högre åldersstadium, där sådan uppdelning är föreskriven, utan helst också på lägre stadium, om förhållandena det medgiva. I kvinnlig slöjd vid skola med enbart kvinnliga lärjungar kan det av schematekniska skäl vara lämpligast att vid uppdelning av klass i undervisningsavdelningar anställa två lärarinnor, som samtidigt undervisa var sin avdelning. Om en lärare i manlig eller kvinnlig slöjd vid folkskola har fyllnadstjänstgöring i kommunal mellanskola eller realskola med lågt timtal i ämnet, bör han kunna åtaga sig all tjänstgöring i den senare skolan, även om timtalet i folkskolan skulle vara tillräckligt för full tjänstgöring. Vid folkskola ställer det sig nämligen i allmänhet lättare att ordna undervisning med ett lägre timtal i dessa ämnen med hjälp av tillgängliga lärarkrafter. Slutligen kan det stundom vara ändamålsenligt, att undervisningen i ett övningsämne vid en skola å en mindre ort fullgöres såsom fyllnadstjänstgöring av en lärare med huvudtjänst vid en skola å en större ort i närheten, trots att tillfredsställande tjänstgöring skulle kunna beredas läraren utan nämnda fyllnadstjänstgöring. Å den större orten torde det nämligen vara avsevärt lättare att även för ett mindre antal veckotimmars undervisning förvärva kompetent lärare.

I första hand böra givetvis kombinerade tjänster omfatta skolor å samma ort, men även skolor å närliggande orter böra komma i fråga. Kommunikationerna mellan skolorna böra emellertid i dessa fall vara så goda, att läraren icke behöver övernatta utanför bostadsorten. Han bör på morgonen eller förmiddagen kunna resa från den ort, där huvudtjänsten är placerad, till den skola, där fyllnadstjänstgöring skall ske, och sedan efter ett par timmars undervisning företaga återresan på eftermiddagen eller kvällen. Stundom kan det dock vara lämpligt, att läraren två eller tre dagar i följd utför fyllnadstjänstgöring vid skolan utanför hemorten och övernattar där. Dock bör en sådan anordning tillämpas endast undantagsvis, dels på grund av schematekniska svårigheter i övrigt, dels med hänsyn till att den blir ganska pressande för läraren. Försiktighet bör sålunda iakttagas vid inrättande av särskilt ordinarie tjänster, som förutsätta dylika åtgärder.

För gymnastik med lek och idrott föreligga speciella förhållanden. Ämnet förekommer vanligen fyra olika veckodagar för varje undervisningsavdelning. En lärare med kombinerad tjänstgöring måste alltså minst två dagar i veckan kunna undervisa vid mer än en skola. När skolorna äro belägna å olika orter, måste därför kommunikationerna orterna emellan vara särskilt gynnsamma, om fyllnadstjänstgöring skall kunna förekomma.

Fyllnadstjänstgöring bör avse helt läsår, såvida icke tjänsten tillträdes under pågående läsår. Den som vikarierar å tjänst med fyllnadstjänstgöring, bör dock, oberoende av vikariatets längd, vara skyldig att fullgöra fyllnadstjänstgöringen. Däremot bör varken ordinarie eller icke-ordinarie lärare vid en skola kunna åläggas att tillfälligtvis, t. ex. på grund av sjukdomsfall eller annan tjänstledighet under kortare tid än en termin, tjänstgöra vid annan skola.

Läsåren vid de olika skolformerna kunna börja och sluta vid olika tidpunkter. För övningslärare med ferier böra sommarferierna icke utan hans medgivande kunna inskränkas till mindre än 45 dagar.

Kompetenskrav vid fyllnadstjänstgöring. De sakkunniga framhålla, att övningslärare i allmänhet bör fylla de formella kompetenskrav, som uppställas för motsvarande anställning vid den skola, där fyllnadstjänstgöringen äger rum. Man bör emellertid kunna bortse från mindre brister i den

formella behörigheten, om läraren kan anses i sak kompetent att handha undervisningen, särskilt om fyllnadstjänstgöringen icke omfattar något större antal veckotimmar. Musiklärare bör t. ex. kunna utföra fyllnadstjänstgöring vid folk- och småskoleseminarium, även om han icke avlagt högre organistexamen, och vid folkskola anställd lärarinna i hushållsgörö-mål, vilken genomgått å lanthushållning inriktad utbildning, bör kunna fullgöra fyllnadstjänstgöring vid skolformer, där denna utbildning eljest ej godtages.

Avlöningsfrågor. Till stöd för sitt förslag, att lön vid kombinerad tjänstgöring skall utgå, som om hela tjänstgöringen fullgjorts vid den skola där huvudtjänsten är placerad, anföra de sakkunniga följande.

Vid fyllnadstjänstgöring i skolform med högre lönegradsplacering än den, som är fastställd för huvudtjänsten, skulle det vara möjligt att låta ett tilläggsarvode utgå, som motsvarade skillnaden i lön mellan de båda lönegraderna, men om huvudtjänsten har den högre lönegradsplaceringen, kan ett motsvarande avdrag knappast göras. En annan utväg vore att fastställa viss reducering av timtalet vid fyllnadstjänstgöring i skolor med högre lönegradsplacering än huvudtjänstens och motsvarande ökning av timtalet vid fyllnadstjänstgöring i skolor med lägre lönegradsplacering. Sådana reduktioner skulle emellertid enligt de sakkunnigas förslag icke förekomma vid tjänstgöring å olika stadier inom en och samma skola, och i övrigt skulle den ifrågasatta anordningen i många fall vara svår att rättvist genomföra. Den skulle därjämte komplicera den administrativa handläggningen på ett sätt, som knappast kunde motsvara eventuella ekonomiska fördelar därav för det allmänna och för en del av de enskilda befattningshavarna.

Beträffande vissa särproblem i fråga om timlärararvode uttala de sakkunniga:

Timlärararvode vid fyllnadstjänstgöring bör dock alltid utgå med det belopp, som gäller för den skola, där undervisningen fullgöres, och efter den ortsgrupp, till vilken nämnda skola hänförs. En timlärare med fyllnadstjänstgöring — sådana fall kunna inträffa vid vikariat, ävensom när läraren icke fullgjort föreskriven minimitjänstgöring — skall alltså kunna få timlärararvode med olika belopp för veckotimme å huvudtjänsten och å fyllnadstjänstgöringen. När en ordinarie lärare har tjänstgöring utöver den med tjänsten förbundna undervisningsskyldigheten, skall undervisningen å huvudtjänst alltid vara det primära. Timlärararvodet för de överskjutande veckotimmarna skall alltså, om fyllnadstjänstgöring ingår i tjänsten, utgå med det belopp, som gäller för den skolform, där fyllnadstjänstgöringen utföres. På samma sätt skall förfaras, när en extra ordinarie lärare har mer än 30 veckotimmars tjänstgöring.

Sitt förslag, att avlöning till ordinarie och extra ordinarie lärare samt timlärararvode alltid skola utbetalas av den skola, där huvudtjänsten är placerad, motivera de sakkunniga med att tjänstgöringsförhållandena vid de av löneregleringen omfattade skolformerna äro i stort sett likartade, varför tjänstledigheter och ferier knappast torde komplicera beräkningen av avlöningen eller arvodet.

Resersättning. Som förut nämnts föreslå de sakkunniga, att av statsmedel skall utgå resekostnads- och traktamentsersättning i vissa fall till öv-

ningslärare för i anledning av fyllnadstjänstgöring företagna resor. Här-
om anföres:

Reseersättning brukar redan nu under vissa villkor utbetalas åt lärare vid tjänstgöring vid mer än en statlig skola. De sakkunniga anse sig emellertid icke kunna föreslå någon tillämpning av allmänna resereglementet. Vid resa å tåg bör läraren äga rätt till ersättning efter 3 klass. Dagtraktamente bör ej utgå, om läraren samma dag kan återvända till stationeringsorten. Ersättning för nattlogi till statligt anställda lärare, som tjänstgöra å två orter, utgår för närvarande blott i mycket begränsad omfattning. Genomföres de sakkunnigas förslag, böra lärarna kunna tillerkännas traktamente, icke blott då återresa samma dag ej är möjlig, utan även så snart återresa till hemorten på eftermiddagen skulle medföra mera avsevärda olägenheter för läraren. Traktamentets storlek bör fastställas med hänsyn både till kostnaderna för nattlogi och ökade uppehållskostnader i övrigt. Det bör för enkelhetens skull i regel fastställas till ett visst belopp för natt räknat, förslagsvis sju kronor. Rektorerne böra om möjligt ordna lärarens tjänstgöring så, att hans resor underlättas och uppehåll å annan ort än stationeringsorten undvikas. Kostnader för resor i samma ort böra ej ersättas.

Vissa skäl skulle tala för att resekostnaderna skola ersättas av den skola, där fyllnadstjänstgöring äger rum. Emellertid kan ofta den skola, där tjänsten är placerad, ha ett lika stort intresse av att få fyllnadstjänstgöring anordnad. Att i varje särskilt fall på lämpligt sätt fördela kostnaderna skulle stöta på avsevärda svårigheter. Fördelningen skulle också lätt kunna orsaka tvister eller irritation mellan skolorna. De sakkunniga vilja därför föreslå, att rese- och traktamentskostnaderna i sin helhet ersättas av statsmedel.

I de fall, då rese- och traktamentsersättning skall utgå av statsmedel, bör ersättningen bestämmas av skolöverstyrelsen.

Beslutanderätten. De sakkunniga ha, som förut angivits, föreslagit, att beslutanderätten beträffande en övningslärare med fyllnadstjänstgöring vid annan skola i huvudsak skall förbehållas de beslutande myndigheterna för den skola, där huvudtjänsten är placerad, men att även den andra skolan skall ha möjlighet att bevaka sina intressen. Beträffande möjligheterna till ett sådant bevakande anföra de sakkunniga följande.

Lämpligen bör detta tillgå på det sättet, att denna skola alltid skall få tillfälle att yttra sig, innan beslut beträffande läraren fattas av sådan räckvidd, att skolan beröres därav. Så bör ske bland annat vid tjänstetillsättning, varom de sakkunniga i kapitlet Tillsättning av tjänster komma att föreslå närmare bestämmelser, samt vid utfärdande av tjänstgöringsbetyg. Tjänstgöringsbetyg bör gälla hela tjänstgöringen, sålunda även fyllnadstjänstgöringen med angivande av vid vilken eller vilka skolor den ägt rum. Betyget bör, efter samråd med rektor vid skola, där fyllnadstjänstgöring utförts, utfärdas av rektor vid den skola, där huvudtjänsten är placerad. Vidare bör fyllnadstjänstgöringens skola äga påfordra, att beslut i frågor rörande fyllnadstjänstgöringen fattas av huvudtjänstens skola, samt äga underställa varje beslut beträffande läraren skolöverstyrelsens prövning.

Rektorn för den skola, vid vilken fyllnadstjänstgöring utföres, bör givetvis kunna lämna läraren erforderliga anvisningar m. m. beträffande tjänstgöringen vid skolan. Ävenså bör rektorn, om läraren gör sig skyldig till mindre försummelse under fyllnadstjänstgöringen, äga påpeka saken för läraren. Så snart det blir fråga om disciplinära åtgärder, skall frågan där-
emot hänskjutas till den skola, där huvudtjänsten är placerad. Det ankommer då på denna skola att i vanlig ordning handlägga ärendet.

Vid uppgörandet av arbetsordning böra rektorerna samråda om den lämpligaste fördelningen av tiderna för lärarens tjänstgöring. Den skola, där huvudtjänsten är placerad, bör i detta fall icke ensam ha beslutanderätt. Kan enighet ej uppnås, bör frågan hänskjutas till skolöverstyrelsen eller vid tvist mellan två skoldistrikt till statens folkskolinspektör.

Vad ovan sagts om rektor, gäller vid folkskolan i tillämpliga delar skolstyrelsens ordförande, kommunal folkskolinspektör eller distriktsöverlärare.

Yttrandena. Enligt *skolöverstyrelsens* mening ha de sakkunniga på ett skickligt sätt löst den svåra frågan om förening av tjänstgöring vid olika skolor till enhetliga tjänster genom förslaget om huvudtjänst och fyllnadstjänstgöring. Det låge emellertid i sakens natur, att deras detaljförslag knappast kunde underkastas en kritisk granskning innan de prövats i praktiken.

Vissa remissmyndigheter ha uttalat, att avlöningen borde — i de fall då lönen å tjänsten vid fyllnadstjänstgöringens skola vore högre än lönen å huvudtjänsten — utgå i direkt proportion till antalet timmar vid de olika skolformerna.

Federationen Sveriges allmänna folkskolläraryörening har starkt betonat nödvändigheten av att timfördelningen mellan de olika skolorna verkställs i samförstånd mellan de olika skolledarna. Folkskolans lärare kunde inte acceptera en anordning, som skulle kunna medföra avsevärda olägenheter av schemateknisk eller pedagogisk art enbart av den anledningen, att en övningslärare måste beredas fyllnadstjänstgöring ett antal timmar i folkskolan.

Med anledning av att de sakkunniga uttalat, att av fyllnadstjänstgöring föranledda resor inom en och samma ort icke böra ersättas, har bl. a. *allmänna lönenämnden* erinrat, att ersättning enligt vissa grunder numera utgår till skolsköterskor, vilka tjänstgöra vid mer än ett läroverk i Stockholm.

Departementschefen. Såsom skolöverstyrelsen framhållit föreligga givetvis svårigheter att bedöma ändamålsenligheten av lärarlönesakkunnigas förslag beträffande övningslärarnas tjänstgöring vid olika skolor, innan erfarenheter vunnits av förslagets praktiska tillämpning. Såvitt nu kan bedömas, synas emellertid de föreslagna åtgärderna vara väl ägnade att främja det för löneregleringen angivna huvudsyftet, nämligen att bereda övningslärarna förbättrade tjänstgöringsförhållanden. Med hänsyn härtill anser jag mig kunna biträda sakkunnigförslaget i denna del.

Till frågan om grunderna för medgivande av resekostnads- och traktementsersättning till övningslärare för i anledning av fyllnadstjänstgöring företagna resor är jag icke beredd att nu taga ställning. Denna fråga, som i viss mån är beroende av ställningstagandet till ett i annat sammanhang väckt förslag om revidering av bestämmelserna i 17 § allmänna resereglementet, torde få anmälas i samband med framläggandet av avlöningsreglementet för övningslärarna.

Tjänstgöring i två övningsämnena m. m.

De sakkunniga. *Ordinarie tjänster i två övningsämnena.* För att stimulera lärarnas intresse för dubbel utbildning böra enligt de sakkunnigas mening ordinarie tjänster inrättas i ämneskombinationerna teckning-manlig slöjd, teckning-kvinnlig slöjd och hushållsgöromål-kvinnlig slöjd, där redan nu vissa lärare ha föreskriven dubbel kompetens och kombinerad tjänstgöring förekommer. De sakkunniga anse emellertid, att antalet ordinarie tjänster i teckning och manlig eller kvinnlig slöjd bör hållas relativt lågt, intill dess att ett större antal lärare förvärvat föreskriven kompetens i båda ämnena. I andra kombinationer av övningsämnena torde enligt de sakkunnigas mening åtminstone f. n. antalet lärare med erforderlig utbildning vara så lågt, att tjänster icke skulle kunna tillsättas efter konkurrens mellan flera sökande.

Vid inrättandet av tjänst i två övningsämnena kan svårighet uppstå att bestämma tjänstens lönegrad, därest nämligen tjänsterna i enbart ettdera av de två ämnena tillhöra olika lönegrad. De sakkunniga föreslå, att ordinarie tjänst i två övningsämnena alltid skall tillhöra samma lönegrad som ordinarie tjänst i det av ämnena, som medför den högre lönegradsplaceringen. Till stöd för detta förslag anföra de sakkunniga i huvudsak följande.

Ordinarie tjänster i enbart teckning skulle enligt de sakkunnigas förslag i regel tillhöra en betydligt högre lönegrad än tjänster i manlig eller kvinnlig slöjd vid samma skolformer. Vidare skulle tjänster i hushållsgöromål i regel vara placerade två lönegrader högre än tjänster i kvinnlig slöjd.

Om ordinarie tjänst i två av ifrågakvarande ämnen placerades i lägre lönegrad än tjänst i det ämne, som har den högre lönegradsplaceringen, torde innehavare av tjänst i två ämnen efter några år söka sig till tjänst enbart i det ämne, som har den högre lönegradsplaceringen. Ur skolans synpunkt äro ofta förekommande växlingar å ordinarie tjänster icke önskvärda. En sådan lönegradsplacering skulle icke heller kompensera lärarna för den mera omfattande och kostsamma utbildning, som den dubbla kompetensen krävt. Då lärare med utbildning i två övningsämnena dessutom få anses vara av särskilt värde för skolväsendet, anse de sakkunniga, att ordinarie tjänst i två övningsämnena bör tillhöra samma lönegrad som ordinarie tjänst i det av ämnena, som medför den högre lönegradsplaceringen. Tjänster i teckning och manlig slöjd samt i teckning och kvinnlig slöjd skulle sålunda tillhöra samma lönegrad som motsvarande tjänster i enbart teckning. Tjänster i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd skulle i regel tillhöra samma lönegrad som motsvarande tjänster i enbart hushållsgöromål.

Å dessa tjänster skulle alltså undervisningen i det ena ämnet avlönas högre, än om den uppehållits av facklärare med kompetens i endast detta ämne. Med hänsyn härtill bör enligt de sakkunnigas mening ordinarie tjänst i två ämnen icke inrättas, då en ordinarie tjänst i det ämne, som berättigar till den högre lönegraden, lämpligen kan inrättas genom att till en tjänst förena undervisningen vid olika skolor å samma ort. Vidare bör, uttala de

sakkunniga, det ämne, som berättigar till den högre lönegraden, omfatta minst hälften av den med tjänsten förenade undervisningsskyldigheten eller i regel minst 15 veckotimmar. Skulle timtalet varaktigt sjunka under hälften, bör frågan om förflyttning upptagas till prövning.

Beträffande inrättandet av dylika tjänster anföres i övrigt följande.

Det bör i och för sig icke föreligga något hinder för att i en ordinarie tjänst förena undervisning i ett övningsämne vid en skola och fyllnads-tjänstgöring i annat ämne vid annan skola.

Inrättande av ordinarie tjänst i två övningsämnen bör ske på samma sätt som inrättande av ordinarie tjänst i ett ämne. Vid statliga skolor torde det emellertid vara svårt att förutse, till vilket antal tjänster böra inrättas i två ämnen. Med hänsyn härtill böra i de personalförteckningar, som Kungl. Maj:t och riksdagen besluta, antalet sådana tjänster icke fixeras. I stället böra tjänster i två ämnen ingå i det antal, som bestämts för det ämne, som har den högre lönegradsplaceringen. I personalförteckningen bör sålunda angivas ett visst antal ordinarie lärare i exempelvis »teckning eller teckning och manlig slöjd eller teckning och kvinnlig slöjd». Det bör därefter ankomma på skolöverstyrelsen att inom den angivna ramen bestämma antalet tjänster i ett eller två övningsämnen.

Slutligen uttala de sakkunniga, att tillsättningsförfarandet å ordinarie tjänster i två ämnen bör vara detsamma som för ordinarie tjänster i ett ämne.

Icke-ordinarie tjänster i två övningsämnen. I de ämneskombinationer, vari ordinarie tjänster skulle kunna inrättas, böra enligt de sakkunnigas mening även icke-ordinarie tjänster kunna förekomma. Särskilt för teckningslärarna syntes kombinationerna med manlig och kvinnlig slöjd kunna bli av värde. Vid de sakkunnigas provorganisation av övningslärartjänster hade 5 ordinarie och 36 icke-ordinarie tjänster i teckning erhållit tjänstgöring vid skolor å olika orter. Dessa borde i viss utsträckning kunna ersättas med tjänster i teckning och slöjd med all tjänstgöring å en och samma ort. För skolorna, särskilt å mindre orter, skulle emellertid också andra ämneskombinationer vara värdefulla. Även om endast ett begränsat antal lärare skaffade sig sådan utbildning, borde det vara möjligt att för dem inrätta icke-ordinarie tjänster i två ämnen. De sakkunniga anse alltså, att icke-ordinarie tjänst bör kunna inrättas i varje kombination av övningsämnen, därest tjänsten kan tillsättas med lärare, som har föreskriven kompetens i båda ämnena, och därest sådan tjänst i övrigt får anses önskvärd med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall. De sakkunniga anföra vidare:

Liksom ordinarie tjänst i två övningsämnen bör icke-ordinarie sådan tjänst tillhöra den högre av de lönegrader, som gälla för motsvarande tjänster i ett av ämnena. Skall i en icke-ordinarie tjänst i två ämnen ingå undervisning i två skolor, bör tjänsten placeras vid den skola, som i båda ämnena sammanlagt har det största timtalet, och tillhöra den lönegrad, som gäller för det ämne, som medför den högre lönegradsplaceringen vid skolan. Skolöverstyrelsen bör dock äga besluta, att tjänsten skall placeras

på annat sätt och tillhöra annan lönegrad, därest särskilda omständigheter föreligga.

Minst hälften av undervisningen bör vidare liksom beträffande ordinarie tjänster fullgöras i det ämne, som berättigar till den högre lönegradsplacementen. Timalet å icke-ordinarie tjänst kan emellertid variera mellan 15 och 30 veckotimmar, och om två ämnen ingå i tjänsten, kan från år till år än det ena och än det andra ämnet få det högre timtalet. Det skulle emellertid icke vara lämpligt, om icke-ordinarie tjänst i två ämnen skulle kunna inrättas endast för de år, då det ämne, som berättigar till den högre lönegraden, uppgår till minst hälften av undervisningen.

De sakkunniga föreslå därför, att icke-ordinarie tjänst i två ämnen skall kunna inrättas, så snart timtalet i det ämne, som berättigar till den högre lönegraden, uppgår till minst 8 veckotimmar, d. v. s. det lägsta hela timtal, som motsvarar minst hälften av den lägsta undervisningsskyldigheten å extra ordinarie tjänst. I det ämne, som eljest medför en lägre löneställning, bör läraren såsom extra ordinarie icke få avlöning för flera timmar än i förstnämnda ämne. För överskjutande timmar bör timlärararvode utgå med belopp, som gäller för det ämne, som medför den lägre löneställningen.

Därest tjänster i vartdera av de båda ämnen, som ingå i en icke-ordinarie tjänst, tillhör samma lönegrad, böra timtalen i ämnena kunna variera utan annan begränsning än att de sammanlagt skola uppgå till minst 15 veckotimmar.

Är timtalet i det övningsämne, som medför den högre lönegradsplacementen, mindre än 8 veckotimmar, bör en icke-ordinarie tjänst i två övningsämnena icke få inrättas.

Det bör i och för sig icke vara något hinder för att bilda en icke-ordinarie tjänst i två ämnen med all undervisning i det ena ämnet vid en skola och all undervisning i det andra ämnet såsom fyllnadstjänstgöring vid en annan skola.

Icke-ordinarie tjänster i två övningsämnena böra enligt de sakkunnigas mening inrättas på liknande sätt som sådana tjänster i ett övningsämne. Beträffande statliga och högre kommunala skolor bör alltså skolöverstyrelsen äga besluta i detta hänseende. Vid folkskolan bör det ankomma på beslut av därav berörda skolstyrelser.

De sakkunniga anse emellertid, att sådana tjänster böra tillsättas i särskild ordning, för att icke sökande med dubbel kompetens skola bliva i alltför hög grad gynnade på bekostnad av dem, som ha utbildning endast i ett ämne. Ledigförklarandet bör avse tjänstgöringen i vartdera ämnet för sig, men samtidigt bör angivas, att om samma sökande tillsättes i båda ämnena, en tjänst i två ämnen skall anses föreligga. Härigenom kan, framhålla de sakkunniga, en viss konkurrens uppstå mellan sökande med kompetens i endast ettdera av ämnena och sökande med kompetens i båda ämnena. Att sökande har kompetens i två ämnen bör dock i sådana fall tillmätas särskild betydelse. Tjänstgöring i teckning bör, om så befinnes lämpligt, kunna ledigförklaras samtidigt med tjänstgöring både i manlig slöjd och i kvinnlig slöjd. Tillsättes sökande med kompetens i teckning och manlig slöjd, kombineras dessa ämnen till en tjänst; tillsättes åter sökande med kompetens i teckning och kvinnlig slöjd, kombineras dessa ämnen till en tjänst.

Allmänna behörighetsvillkor för tjänster i två övningsämnen. De sakkunniga anse, att kraven på lärarutbildningen i ett visst övningsämne i princip böra vara desamma, vare sig läraren utbildas i endast detta ämne eller även i annat övningsämne. Den allmänna pedagogiska skolning, som lärare förvärvat genom utbildning i ett övningsämne, bör dock kunna räknas honom till godo vid utbildning i ytterligare ett övningsämne. För lärare, som utbildats eller förklarats behörig i två övningsämnen, bör för att läraren skall bli behörig till ordinarie eller extra ordinarie anställning enligt de sakkunnigas mening vara tillfyllest, att han fullgjort sammanlagt 600 undervisningstimmar, därav minst 150 timmar i det ämne, där han haft den minst omfattande undervisningen. Beträffande ett av ämnena bör vidare den tid, som skall ha förflutit efter examen eller behörighetsförklaring, kunna begränsas till ett år. Dessa modifierade villkor böra gälla, även om läraren söker tjänst i ettdera ämnet.

Tjänstgöring i praktiskt läroämne eller yrkesämne. I detta hänseende gäller enligt redogörelse i betänkandet för närvarande i huvudsak följande.

Praktiska läroämnena och yrkesämnena förekomma vid praktiska mellanskolor och yrkesbestämda högre folkskolor samt vid praktiska linjer av kommunala flikskolor och stundom realskolor och kommunala mellanskolor. Vissa av dessa ämnen motsvara i viss mån övningsämnena, men undervisningen har givetvis en mera yrkesbetonad karaktär. Detta gäller hushållsgöromål och kvinnlig slöjd (sömnad) men stundom även verkstadsarbete, som då motsvarar manlig slöjd. Ritteknik företer däremot större avvikelser från övningsämnet teckning. Det förekommer i ganska stor utsträckning, att samma lärare undervisar i både övningsämne och i motsvarande praktiska läroämne eller yrkesämne. Även om undervisningen sker vid samma skola, kunna för närvarande övningsämnena och motsvarande praktiska läroämnena och yrkesämnena ej förenas till en tjänst, vilket innebär avsevärda olägenheter för lärarna.

I de praktiska läroämnena och yrkesämnena ställas större krav på lärarnas utbildning än i motsvarande övningsämnena. I hushållsgöromål och kvinnlig slöjd är visserligen seminarietutbildningen densamma, men för behörighet till tjänster i praktiska läroämnena eller yrkesämnena fordras dessutom längre kvalificerad tjänstgöring och kompletterande utbildning m. m.

De sakkunniga anse, att lärare i praktiska läroämnena och yrkesämnena skola kunna å sina tjänster även undervisa i motsvarande övningsämnena. Motsvarande övningslärartjänster äro visserligen i regel placerade i en något lägre lönegrad, men om timantalet i övningsämnet icke är för högt, får det anses vara till fördel både för skolväsendet och lärarna att kunna förena denna undervisning till enhetliga tjänster. Dessa böra tillhöra samma lönegrad som tjänster i enbart praktiskt läroämne eller yrkesämne.

Emellertid bör enligt de sakkunnigas mening även i övningslärartjänster kunna inräknas undervisning i motsvarande praktiska läroämnena och yrkesämnena ävensom, där så befinnes lämpligt, i ritteknik vid de högre tekniska läroverken. Medgivande därom bör emellertid i varje sådant fall inhämtas av vederbörande överstyrelse, när prövning av övningslärarens kompetens för uppgiften i varje särskilt fall torde vara erforderlig. De

sakkunniga anse, att övningslärare bör vara skyldig att fullgöra sådan undervisning.

Om övningslärartjänst eller tjänst i praktiskt läroämne eller yrkesämne bör inrättas, bör enligt de sakkunniga bero på vilketdera ämnet som har det större timtalet.

Yttrandena. *Skolöverstyrelsen* uttalar, att den delar de sakkunnigas uppfattning om värdet av mångsidig utbildning och skulle finna även andra kombinationer önskvärda än dem de sakkunniga föreslagit. Man finge emellertid räkna med att tillgodogörande av utbildningen i visst övningsämne krävde speciella anlag och att det knappast vore troligt, att personer med disposition för dubbel utbildning underkastade sig sådan, såvitt löneförmanerna icke stode i rimlig proportion till den dubbla kompetensen. Även *statsläroverkens rektorsförening* har ifrågasatt om någon effekt kan förväntas av förslaget om förening av tjänster i två övningsämnen.

Flick- och samskolelärarnas riksförbund har hyst vissa farhågor för att systemet med tjänster i två övningsämnen skulle kunna leda till ett gynnande av mindre dugande lärarkrafter med hänsyn främst till att det syntes kunna bli frestande för aspiranter med mindre starka utbildningsmeriter i ett övningsämne, att komplettera utbildningen i ett annat och därigenom ernå vissa fördelar i förhållande till lärare med goda meriter i ett ämne. Riksförbundet anser därför skäl föreligga att utvecklingen av kompetensförhållandena följes med stor uppmärksamhet. *Svenska seminarieläraryöreningen* anser det fara värt, att därest tjänst ledigförklaras i två övningsämnen man åtminstone f. n. måste nöja sig med mindre kompetent lärarkraft i det ena ämnet.

Kommunala mellanskolornas rektorsförening anser, att en kombination av två övningsämnen skulle göra det möjligt att i större omfattning samla en lärares undervisning till en enda skola, varför en sådan kombination vore värd att uppmuntras och givas företräde framför tjänst i ett ämne vid flera skolor.

Sveriges slöjdläraryörening samt *slöjd- och yrkeslärarnas riksförbund* säga sig ha förutsatt, att kombinerad tjänst i två övningsämnen endast inrättas då av organisatoriska skäl tjänst i ettdera ämnet icke kan anordnas. Riksförbundet har vidare påpekat, att en kombination av övningsämnena teckning-slöjd torde stöta på särskilda svårigheter, om en nöjaktig kompetens skall krävas i båda ämnena.

Departementschefen. De sakkunnigas förslag om inrättande av tjänster i två övningsämnen i syfte att stimulera lärarnas intresse för dubbel utbildning kan jag tillstyrka även om, såsom från vissa remissmyndigheter anförts, någon större effekt åtminstone tills vidare icke synes kunna förväntas av förslagets genomförande. Jag förutsätter, att utvecklingen på detta område noggrant följes av skolöverstyrelsen samt att från vederbörligt håll tillses, att lärare med mindre tillfredsställande kompetens i två

övningsämnen vid tjänstetillsättningar icke på olämpligt sätt gynnas i förhållande till lärare med gedigen utbildning i endast ett ämne.

Mot sakkunnigförslagen i vad de avse lönegradsplacering, behörighetsvillkor osv. för här avsedda lärare finner jag ej anledning till erinran.

Organisationen av övningslärarnas tjänstgöring.

De sakkunniga. Antalet timmar i övningsämnena. För gällande bestämmelser i detta hänseende lämnas i betänkandet följande redogörelse.

Enligt gällande timplaner och eljest meddelade direktiv skola övningsämnena obligatoriskt ingå med visst antal veckotimmar i undervisningen inom de olika klasserna eller ringarna av vederbörande skolform. I gymnastik och musik skola ofta flera klasser sammanföras till en undervisningsavdelning, medan i manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål klasserna stundom uppdelas å flera undervisningsavdelningar. Därutöver förekomma övningsämnena i begränsad omfattning som frivilliga ämnen. Vid folkskolan ankommer det för närvarande på vederbörande skoldistrikt, om manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål över huvud taget skola ingå i undervisningen. Flertalet distrikt ha dock sådan undervisning.

Antalet sålunda erforderliga lärartimmar i olika övningsämnena fastställas före läsårets början för varje statlig skola av vederbörande överstyrelse. Vid de högre kommunala skolorna fastställer skolöverstyrelsen före läsårets början för varje skola det antal lärartimmar i varje övningsämne, för vilket statsbidrag må utgå. Vid folkskolan bestämma skoldistriktet själva timtalen i övningsämnena i enlighet med timplaner och eljest lämnade direktiv. Teckning, musik och gymnastik ingå vanligen i klasslärarens undervisning, och om facklärare anlitas i dessa ämnen, utgår icke statsbidrag till hans avlöning utom i undantagsfall, främst då facklärare uppehåller de timmar, varmed överlärares undervisningsskyldighet nedsatts.

De sakkunniga uttala, att de icke ifrågasätta ändring i förevarande hänseenden. Beträffande folkskolan förorda dock de sakkunniga, att statsbidrag skall utgå efter delvis andra grunder och även till facklärare i teckning, musik (sång) och gymnastik med lek och idrott.

Vidare påpeka de sakkunniga, att det vid de högre skolformerna stundom förekommer, att kommunerna helt av egna medel bekosta ytterligare undervisningstimmar i vissa övningsämnena. För lärarna skulle det, uttala de sakkunniga, i löne- och pensionshänseende ofta vara oförmånligt, om denna tjänstgöring icke finge inräknas i deras tjänster. Likaså skulle organisationen av tjänsterna i vissa fall komma att mindre väl svara mot de faktiskt föreliggande förhållandena. De sakkunniga anse därför, att sådan tjänstgöring bör kunna inräknas i övningslärartjänsterna. Förutsättningen bör dock enligt de sakkunnigas uppfattning vara, att såväl skolöverstyrelsen som vederbörande kommun lämna sitt medgivande härtill. Tjänstgöringen i fråga bör i så fall anses ingå i löne regleringen, och lärarna böra icke äga rätt att undandraga sig tjänstgöringen. Statsbidrag bör dock icke utgå till avlöningen för dessa timmar.

I detta sammanhang göra de sakkunniga följande uttalande beträffande de statliga skolorna.

För närvarande bestämmes antalet undervisningstimmar i varje övningsämne av Kungl. Maj:t, och nämnda tal äro maximerade. Då skolöverstyrelsen före början av ett läsår skall fastställa antalet undervisningstimmar vid varje särskild skola, måste överstyrelsen sålunda icke blott taga hänsyn till timplaner och eljest meddelade bestämmelser utan också tillse, att det beviljade sammanlagda timtalet i ämnet för skolformen icke överskrides. Skolöverstyrelsens beräkningar av nämnda totala timtal i samband med dess framställning om anslag för ett följande budgetår måste därför ske med en noggrannhet, som blir mycket tidskrävande. Likväl kan det inträffa, att timtalen på grund av ändrade förhållanden icke helt motsvara det verkliga behovet. Detta tillvägagångssätt har fördenskull visat sig föga ändamålsenligt, och efter genomförandet av de sakkunnigas förslag, som bl. a. innebär inrättande av heltidstjänster med viss möjlighet till nedsättning i undervisningsskyldigheten, när särskilda skäl därtill föranleda, skulle anordningen medföra ytterligare svårigheter och osäkerhet i beräkningen. I övrigt har dylik maximering hittills icke förekommit vid de högre kommunala skolorna, och några egentliga olägenheter härav ha icke försports. Genom de gällande timplanerna regleras i själva verket automatiskt tilldelningen av undervisningstimmar i de obligatoriska övningsämnena. Om så skulle befinnas erforderligt — det skulle i så fall främst gälla uppdelningen i undervisningsavdelningarna i gymnastik, där skiftande förhållanden vid olika skolor nödvändiggöra något varierande uppdelningar — kunna allmänna direktiv komplettera timplanens bestämmelser.

De sakkunniga föreslå, att de totala timtalen i obligatoriska övningsämnen icke vidare skola maximeras av Kungl. Maj:t. Endast för frivilliga grenar av ett övningsämne, såsom frivillig teckning, hållningsrättande gymnastik och manlig slöjd i sådana klasser, där undervisning däri är frivillig, bör enligt de sakkunnigas mening maximering bibehållas. Vidare bör för ämnet musik, så länge timplanerna i ämnet vid de högre skolformerna icke blivit genomförda, av Kungl. Maj:t lämnas anvisning för i vilken utsträckning undervisningstimmar däri må tilldelas skolorna.

Beslutanderätten. De sakkunniga framhålla att, därest organisationen av övningslärartjänster med undervisning vid olika skolor skall kunna genomföras tillfredsställande, den måste bli föremål för en fortlöpande central ledning och kontroll. Det gör enligt de sakkunnigas uppfattning, att skolöverstyrelsen i vissa fall måste tillerkännas något vidgade befogenheter.

Om beslutanderätten i organisationsfrågor anföras härefter de sakkunniga följande.

Tjänst i övningsämne med undervisning vid två skolor eller i två övningsämnena bör inrättas genom särskilt beslut av vederbörande skolmyndighet. Om en lärare på eget initiativ skaffar sig tjänstgöring vid olika skolor eller i olika ämnen å sammanlagt minst 15 veckotimmar, bör han ej anses ha en enhetlig tjänst, såvida ej särskilt beslut härom fattas.

Vid de statliga läroanstalterna utom de högre tekniska läroverken kan skolöverstyrelsen i detalj reglera all fyllnadstjänstgöring, eftersom överstyrelsen tillsätter varje övningslärare och bestämmer omfattningen av hans tjänstgöring. De högre tekniska läroverken sortera under överstyrelsen för

yrkesutbildning. Enligt de sakkunnigas mening bör skolöverstyrelsen efter samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning äga besluta, att viss tjänstgöring vid tekniskt läroverk skall ingå som fyllnadstjänstgöring i tjänst vid annan skola eller att i tjänst vid tekniskt läroverk skall ingå fyllnadstjänstgöring vid annan skola. Det torde därvid bliva fråga huvudsakligen om tjänster i gymnastik.

De högre kommunala skolorna äro redan nu föremål för en detaljerad kontroll från skolöverstyrelsens sida. I fortsättningen bör skolöverstyrelsen kunna föreskriva, att viss tjänstgöring vid högre kommunal skola skall ingå som fyllnadstjänstgöring i tjänst vid annan skola eller att i tjänst vid högre kommunal skola skall ingå fyllnadstjänstgöring vid annan skola. Innan skolöverstyrelsen fattar beslut härom, bör den högre kommunala skolans styrelse ha beretts tillfälle att yttra sig.

Bestämmelserna om fyllnadstjänstgöring skulle emellertid kunna bli illusoriska, om de kommunala myndigheterna finge fastställa timtalen å övningslärartjänsterna. På grund härav bör skolöverstyrelsen framdeles vid de högre kommunala skolorna årligen fastställa antalet undervisningstimmar i veckan icke blott å varje ordinarie övningslärartjänst utan också å icke-ordinarie tjänst, om timtalet uppgår till minst 15 veckotimmar.

Vid folkskolan besluta skoldistriktet själva, i vilken omfattning facklärare i övningsämnen skola anställas. Skolöverstyrelsen har icke heller för närvarande detaljerade uppgifter om tjänstgöringsförhållandena beträffande facklärare i övningsämnen vid folkskolan, och det skulle medföra ett avsevärt administrativt arbete att årligen införskaffa sådana uppgifter. De sakkunniga anse därför, att folkskolan även i fråga om fyllnadstjänstgöring bör få intaga en självständigare ställning än de högre kommunala skolorna. I teckning, musik (sång) och gymnastik med lek och idrott bör det sålunda få bero på överenskommelse mellan skoldistriktet och skolöverstyrelsen, om undervisning vid folkskola och högre skolform skall förenas till en tjänst. Kombination av undervisning i dessa ämnen vid olika folkskolor bör bero på överenskommelse mellan skoldistriktet.

I manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål är det emellertid nödvändigt med ett närmare samarbete mellan folkskola och högre skolformer. Särskilt är det önskvärdt, att folkskolans övningslärare å mindre orter uppehålla undervisningen i dessa ämnen vid sådana realskolor och kommunala skolor, som icke ha mera än omkring 10 veckotimmar i ifrågavarande ämne. De sakkunniga anse, att skolöverstyrelsen, om särskilda skäl föreligga, bör kunna ålägga skoldistrikt att avstå från övningslärare i dessa ämnen för fyllnadstjänstgöring vid högre skolform, dock med högst 10 undervisningstimmar i veckan. Vid de högre skolformerna finnas emellertid också ett flertal tjänster i dessa ämnen, vilka genom utfyllnad av timtalen vid folkskolan böra kunna inrättas såsom ordinarie eller i varje fall såsom icke-ordinarie med inemot 30 veckotimmars tjänstgöring. På grund härav bör skolöverstyrelsen, om särskilda skäl föreligga, kunna ålägga skoldistrikt att för fyllnadstjänstgöring mottaga vid högre skolform anställd lärare i ifrågavarande ämnen. Sådan fyllnadstjänstgöring bör dock icke få bliva av den omfattningen, att distriktets ordinarie övningslärare i ämnena icke kunna beredas full tjänstgöring. Vidare bör skoldistrikt efter anvisning av statens folkskolinspektör vara skyldigt att för fyllnadstjänstgöring i dessa ämnen mottaga ordinarie övningslärare från annat skoldistrikt, som där ej kan beredas full tjänstgöring.

Beträffande kommunala gymnasier bör skolöverstyrelsen äga besluta, att skolan skall för fyllnadstjänstgöring mottaga av överstyrelsen anvisad lärare, därest detta intagits i villkoren för dimissionsrätten. Vid andra sko-

lor, som icke omfattas av löneregleringen, bör däremot fyllnadstjänstgöring kunna organiseras endast efter överenskommelse med vederbörande skolas styrelse.

Det administrativa förfarandet. Enligt gällande bestämmelser skall rektor vid allmänt läroverk och seminarium före den 1 maj och rektor vid högre kommunal skola före den 1 april inkomma med förslag, i vilken utsträckning under nästföljande läsår eller viss del därav icke-ordinarie lärarkrafter böra tjänstgöra vid läroanstalten utöver den ordinarie personalen. Skolöverstyrelsen fastställer därefter för varje dylik skola sammanlagda antalet veckotimmar, som undervisning må äga rum i de olika övningsämnena, och det antal veckotimmar, som beräknas för ordinarie lärare.

De sakkunniga förklara sig anse, att det skulle vara önskvärt, om samtliga statliga och statsunderstödda kommunala skolor å en ort hade en gemensam styrelse. Samarbetet mellan skolorna skulle underlättas, och skolöverstyrelsens arbetsuppgifter skulle kunna i viss mån decentraliseras till dessa styrelser. Icke blott övningslärarnas tjänstgöringsförhållanden utan även andra frågor skulle kunna lösas enklare och smidigare än nu. Då emellertid nämnda fråga ligger vid sidan av de sakkunnigas uppdrag, ha de sakkunniga i stället föreslagit en anordning, där det grundläggande organisationsarbetet skall ske på ett sammanträde mellan representanter för de olika skolorna å samma ort och eventuellt närliggande orter. De sakkunniga anföra härom.

Frågor om fyllnadstjänstgöring böra lämpligen väckas i samband med att rektorerna vid läroverk och högre kommunala skolor till skolöverstyrelsen inkomma med förslag angående behovet av icke-ordinarie lärarkrafter. Tidpunkten för avgivande av sådant förslag torde för de högre kommunala skolornas del kunna framflyttas till den 1 maj för att bliva densamma som vid läroverken. Samtidigt bör frågan även upptagas av folkskolorna och andra skolor, där kombinerad tjänstgöring kan komma i fråga. Representanterna för de olika skolorna å samma och eventuellt närliggande orter böra härvid först sammanträda och överlägga om möjligheterna att organisera övningslärartjänster genom fyllnadstjänstgöring vid olika skolor. Övningslärare och andra av frågan berörda lärare (såsom ämneslärare med undervisning i övningsämne) böra beredas tillfälle att närvara vid sådant sammanträde och framlägga sina önskemål. Vanligen torde det vara enklast, att varje skola efter nämnda överläggning avgiver särskilt förslag om anlitan av andra skolors övningslärare för fyllnadstjänstgöring eller fyllnadstjänstgöring vid andra skolor för skolans egna lärare. Det bör åligga rektorerna för övriga skolor, som beröras av ett sådant förslag, att avgiva skriftligt yttrande häröver, lämpligen tecknat å eller bilagt det förslag, som avgives i ärendet. Om fyllnadstjänstgöring därvid avstyrkes, bör avstyrkandet vara motiverat. Därest fyllnadstjänstgöring eller inrättande av tjänst icke föreslås, oaktat timtalen vid de olika skolorna skulle möjliggöra en sådan anordning, böra skälen härför angivas. Med ledning av sålunda inkomna uppgifter bör skolöverstyrelsen ha möjlighet att avgöra, om undervisning vid olika skolor bör kombineras till en tjänst, samt fastställa antalet veckotimmar å tjänsterna. Med ett sådant förfaringssätt skulle överstyrelsen ha att taga befattning med tjänstgöringsförhållandena för övningslärare vid folkskolan endast i den mån fyllnadstjänstgöring kan komma i fråga.

De sakkunniga påpeka, att det ligger i sakens natur, att genomförandet av de sakkunnigas förslag kommer att medföra ökat administrativt arbete för skolöverstyrelsen. Särskilt under de första åren, då en omfattande omorganisation av övningslärarnas tjänstgöringsförhållanden skall verkställas, torde denna ökning bli avsevärd. De sakkunniga utgå från att skolöverstyrelsens personalbehov för ifrågavarande ändamål tillgodoses. Även så torde det, säga de sakkunniga, få anses oundgängligt, att särskilda konsulenter för teckning och manlig slöjd anställas — i övriga övningsämnen finnas redan dylika konsulenter.

Yttrandena. *Skolöverstyrelsen* erinrar om att medel för anställande av konsulent i manlig slöjd vid överstyrelsen upptagits i riksstaten för budgetåret 1947/48. Genomförandet av sakkunnigförslaget kommer vidare enligt skolöverstyrelsens mening icke blott att öka arbetet för överstyrelsen utan även för rektorer, skolstyrelser och folkskolinspektörer, och överstyrelsen kände sig nödsakad erinra om att rektorerna vid de allmänna läroverken redan nu ofta hade en onormalt stor arbetsbörda. *Statsläroverkens rektorsförening* har understrukit vikten av att rektorsexpeditionerna snarast möjligt tilldelades effektiv kameral arbetskraft.

Sveriges slöjdläraryrkesförening framhåller det stora behovet av att minst en heltidsanställd konsulentbefattning i kvinnlig slöjd inrättas vid skolöverstyrelsen.

Svenska stadsförbundet har funnit de sakkunnigas uttalande om önskvärdheten av samordning av olika skolor under en gemensam lokal styrelse beaktansvärt. Att samarbetet mellan skolorna därigenom skulle kunna underlättas och skolöverstyrelsens arbetsuppgifter i viss mån kunna decentraliseras till sådan styrelse samt icke blott övningslärarnas tjänstgöringsförhållanden utan även andra frågor kunna lösas enklare och smidigare än nu, utgör enligt styrelsens mening mycket vägande skäl för att taga frågan om en dylik samordning under övervägande. Styrelsen anför vidare:

Även om de sakkunniga kunna anses ha fog för sin uppfattning, att denna fråga legat vid sidan av deras uppdrag, torde den böra beaktas vid förevarande ärendes fortsatta handläggning. Tvärt emot det av de sakkunniga tydligen omfattade önskemålet om decentralisering av skolöverstyrelsens arbetsuppgifter innebär den anordning, som de i stället förordat, ytterligare centralisering till överstyrelsen. De ha också framhållit, att genomförandet av denna anordning skulle medföra avsevärd ökning av överstyrelsens arbete med därav följande stegring av dess personalbehov.

Styrelsen kan förstå, om man tvekar att i förevarande sammanhang upptaga nyssnämnda fråga till prövning i hela dess vidd, då densamma givetvis måste övervägas med hänsyn till många andra spörsmål än det här aktuella. Men det synes icke kunna vara omöjligt att i allt fall anordna ett sådant samarbete mellan de ifrågakommande lokala skolstyrelserna beträffande de här aktuella tjänstgöringsfrågorna, att dessa kunna lösas enklare och smidigare och utan den icke önskvärda centraliseringen till skolöverstyrelsen. Styrelsen vill för sin del förorda, att man — om prövning av den vidare samordningsfrågan måste anstå — söker åstadkomma en dylik lösning genom bestämmelser om ett lokalt samarbetsorgan för ändamålet,

konstituerat enligt relativt enkla regler om representation däri för de särskilda styrelserna och utrustat med befogenhet att bestämma i dessa frågor.

Departementschefen. I fråga om grunderna för bestämmandet av antalet undervisningstimmar förutsätta de sakkunniga endast vissa smärre ändringar i förhållande till nuvarande ordning. I detta sammanhang uttala emellertid de sakkunniga, att det synes önskvärt, att den nu förekommande årliga maximeringen av antalet undervisningstimmar i varje övningsämne i fortsättningen endast bibehålles för de frivilliga grenarna av ett övningsämne. Det framhålles, att skolöverstyrelsens arbete med uppgörande av underlag för beslut om ifrågavarande maximering är relativt tidskrävande och vidare, att tilldelningen av undervisningstimmar i de obligatoriska övningsämnena i själva verket regleras automatiskt genom de fastställda timplanerna. Då gällande ordning synes innebära viss onödig arbetsbelastning för skolöverstyrelsen, anser jag mig för egen del böra tillstyrka sakkunnigförslaget. Ej heller i övrigt har jag någon erinran mot vad de sakkunniga i denna del anfört.

Förslagen om beslutanderätt och det administrativa förfarandet innebära vissa avvikelser från gällande förhållanden, helt betingade av anordnandet av kombinerad tjänstgöring vid olika skolor. Jag biträder även dessa förslag. Emellertid synes en tillämpning av de förordade anordningarna medföra icke oväsentlig utvidgning av skolöverstyrelsens arbetsuppgifter med åtföljande ökat personalbehov. Jag finner denna centralisering av arbetsuppgifterna till skolöverstyrelsen i viss mån betänkelig och anser, i likhet med de sakkunniga och svenska stadsförbundet, att det skulle vara önskvärt, att för de olika skolorna på en ort i en eller annan form inrättades ett lokalt samarbetsorgan med befogenhet att avgöra vissa frågor om övningslärarnas tjänstgöringsförhållanden o. dyl. Jag är emellertid icke nu beredd framlägga preciserade förslag rörande sammansättning, arbetsformer och kompetensområde för ett sådant organ. Det torde böra ankomma på skolöverstyrelsen, att vid det förestående organisationsarbetet överhuvud taget överväga de olika åtgärder, som kunna vidtagas i syfte att i möjligaste mån förenkla och rationalisera det administrativa förfarandet i samband med organisationen av övningslärarnas tjänstgöring samt att till Kungl. Maj:t inkomma med av dessa överväganden föranledda förslag. Till frågan om en eventuell utökning av personalen främst vid skolöverstyrelsen anser jag mig icke nu böra taga ställning utan förutsätter jag, att denna fråga framdeles i vanlig ordning prövas av chefen för ecklesiastikdepartementet. Vad därvid rör organisationen av arbetet å rektorsexpeditionerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter får jag erinra, att denna fråga nyligen utretts genom särskilda sakkunniga. Kostnader för anställande av vid skolöverstyrelsen eventuellt erforderlig tillfällig personal för det förberedande organisationsarbetets genomförande torde böra bestridas från den i överstyrelsens avlöningsstat upptagna förslagsposten

till arvoden och särskilda ersättningar till inspektörer och sakkunniga biträden m. m., vilken, om så blir erforderligt på grund härav, torde få överskridas med det belopp, som motsvarar avlöningen till ifrågakvarande tillfälliga personal.

Tillsättning av tjänster.

De sakkunniga. Ordinarie tjänster. Systemet med fyllnadstjänstgöring får, framhålla de sakkunniga, till följd, att tillsättningen av övningslärartjänst ej sällan kommer att påverka förhållandena icke blott vid den skola, där tjänsten är placerad, utan även vid andra skolor i närheten, där fyllnadstjänstgöring fullgöres eller kan komma att fullgöras. En enhetlig och så vitt möjligt opartisk prövning av de olika skolornas intressen i detta hänseende skulle, såsom tidigare framhållits, enligt de sakkunnigas mening lättast komma till stånd, om för såväl statliga som kommunala skolor å en ort funnes en gemensam styrelse. En annan utväg vore, att även de kommunala tjänsterna tillsattes av skolöverstyrelsen. Detta skulle emellertid innebära en betydande inskränkning i den kommunala beslutanderätten. De sakkunniga anse sig därför icke böra påyrka en sådan anordning utan föreslå, att de myndigheter, som nu ha befogenhet att tillsätta övningslärare, åtminstone tills vidare behålla denna befogenhet. Övningslärartjänster vid statliga skolor böra sålunda tillsättas av vederbörande överstyrelse och vid kommunala skolor av vederbörande kommunala styrelse. Detta bör gälla, oberoende av om fyllnadstjänstgöring vid annan skola ingår i tjänsten eller icke.

Rörande tillsättningsförfarandet anföra de sakkunniga till en början följande.

Då ordinarie tjänst beräknas bliva ledig till följd av innehavarens pensionering eller blivit ledig på grund av dödsfall eller av annan anledning, som icke kunnat i förväg beräknas, bör — i överensstämmelse med vad som nu är föreskrivet för de allmänna läroverken — vid statlig skola rektor och vid annan skola skolstyrelsen till vederbörande överstyrelse insända förslag, hur med tjänsten skall förfaras. Efter prövning av förslaget beslutar överstyrelsen, vilka åtgärder som skola vidtagas. Om tjänsten anses böra indragas, skall frågan därom underställas Kungl. Maj:ts prövning och avgörande. Därest beslut fattats om tjänstens återbesättning, skall tjänsten kungöras ledig i Post- och Inrikes Tidningar av överstyrelsen, när tjänsten är statlig, och i andra fall av skolans styrelse. Dock bör överstyrelsen, då särskilda skäl därtill föreligga, äga att utan ledigförklarande kalla lärare till ordinarie tjänst vid folk- eller småskoleseminarium eller till tjänst vid statens skolköksseminarium. Ansökningstiden bör vara trettio dagar. Tjänsten bör sökas hos den myndighet, som ledigförklarat den. Innan tjänst vid statlig skola tillsättes, bör vederbörande rektor ha beretts tillfälle att yttra sig över ansökningarna. I nämnda tidning bör även tillsättningen kungöras.

Dessa allmänna bestämmelser om ledigförklarande och tillsättning av ordinarie övningslärartjänster, vilka i stort sett överensstämmer med vad som hittills gällt, måste enligt de sakkunnigas mening kompletteras med vissa

speciella bestämmelser för de tjänster, som omfatta tjänstgöring vid mer än en skola. Här om anföres:

För att de kombinerade tjänsterna skola bli organiserade så ändamålsenligt som möjligt, bör vid varje uppkommande ledighet frågan om tjänstens organisation i fortsättningen tagas under omprövning. Rektor vid den skola, där en tjänst med tjänstgöring vid flera skolor är placerad, eller beträffande folkskolan den kommunala inspektören eller distriktsöverläraren eller skolstyrelsens ordförande bör därför, då en sådan kombinerad tjänst beräknas bli ledig eller blivit ledig, kalla skolledarna vid de av lönerregleringen berörda skolorna å orten till sammanträde för överläggning, om tjänsten bör bibehållas, ändras, indragas eller överflyttas till annan skola. Även av frågan berörda lärare böra därvid få tillfälle att framlägga sina synpunkter. I det förslag rörande tjänsten, som sedan av rektor vid statlig skola respektive styrelsen för kommunal skola ingives till vederbörande överstyrelse, böra uppgifter lämnas om de önskemål, som framförts vid sammanträdet, om det beräknade antalet veckotimmar i tjänsten vid de skolor, som beröras eller kunna förväntas bli berörda av tjänsten, om skolväsendets sannolika utveckling å orten och om andra förhållanden, som kunna vara av betydelse för ärendets prövning.

Innan en tjänst med tjänstgöring vid flera skolor tillsättes, bör den eller de skolor, där fyllnadstjänstgöring skall utföras, få tillfälle att yttra sig över ansökningarna. Sådant yttrande bör avgivas vid statlig skola av rektor och vid kommunal skola av vederbörande skolas styrelse. Är tjänsten placerad vid statlig skola, bör denna skolas rektor, sedan han själv yttrat sig, för yttrande översända ansökningarna till fyllnadstjänstgöringens skola. Om åter tjänsten är placerad vid kommunal skola, bör det få ankomma på denna skolas styrelse att avgöra, huruvida skolans rektor skall yttra sig över ansökningarna, innan dessa för yttrande översändas till fyllnadstjänstgöringens skola. Yttrandena i här nämnda fall böra avgivas skriftligt. Det torde emellertid kunna förutsättas, att de olika skolledarna före avgivandet av yttrandena muntligen samråda i ärendet och i flertalet fall uppnå enighet om vilken sökande som i första rummet bör förordas.

Om kommunal skolas styrelse tillsätter annan sökande å ordinarie tjänst än den, som förordats av fyllnadstjänstgöringens skola, bör denna skola ha rätt att underställa beslutet vederbörande överstyrelsens prövning.

Icke-ordinarie tjänster. Icke-ordinarie övningslärartjänster böra enligt de sakkunnigas mening tillsättas av samma myndigheter som ordinarie tjänster, alltså vid statliga skolor av vederbörande överstyrelse och vid kommunala skolor av vederbörande skolas styrelse. Dock bör enligt de sakkunniga vid statliga skolor rektor äga förordna övningslärare vid vikariat i överensstämmelse med vad som enligt läroverksstadgan gäller för lärare i allmänhet.

Beträffande ledigförklarande av icke-ordinarie tjänster anför de sakkunniga bland annat följande.

För att i möjligaste mån göra de icke-ordinarie övningslärarnas anställningsmöjligheter oberoende av tillfälligheter och obehörigt inflytande, böra även icke-ordinarie tjänster tillsättas efter kungörelseförfarande, om undervisningen uppgår till visst antal veckotimmar och avses omfatta icke alltför begränsad tid. De sakkunniga finna lämpligt, att antalet veckotimmar och tjänstgöringstidens omfattning sammanfaller med vad som berätti-

gar till extra ordinarie anställning. Vid ledigförklarandet bör angivas dels det beräknade antalet veckotimmar å tjänsten, dels också för hur lång tid anställningen kan beräknas.

Eftersom tillsättningen av icke-ordinarie tjänster ofta blir brådskande, bör ansökningstiden göras kortare än för ordinarie tjänster och begränsas till 20 dagar. Alltid, där så är möjligt, bör tjänsten ledigförklaras så tidigt, att den kan tillträdas vid terminens början.

Sökandena skola omedelbart skriftligen underrättas om tillsättningen, och den, som tillsätts, skall därefter utan dröjsmål meddela, huruvida han mottager förordnandet. Inkommer icke sådant meddelande inom 10 dagar efter det han underrättats därom, bör annan av sökandena kunna utses.

Tjänsten bör kunna tillträdas, även om beslutet om tillsättningen icke skulle ha hunnit vinna laga kraft. Om besvär över tillsättningen skulle anföras och bifallas, bör den nye innehavaren av tjänsten icke få tillträda tjänsten under löpande termin.

Undantag från regeln om ledigförklarande av icke-ordinarie anställning om lägst 15 veckotimmar bör kunna göras, om tjänsten icke kunnat ledigförklaras så tidigt, att läraren hinner tillträda tjänsten vid terminens början. Vissa garantier torde emellertid i sådana fall böra anses erforderliga, för att icke en lärare med relativt svaga meriter skall kunna tillskansas sig en mer varaktig anställning till förfång för bättre meriterade. Sålunda bör skyldighet föreligga att i god tid före nästa termins början ledigförklara tjänsten, om anställningen kan beräknas bliva utsträckt även över den terminen.

Den lärare, som efter kungörelseförfarande erhållit en extra ordinarie anställning, bör vara berättigad att utan nytt kungörelseförfarande behålla sin anställning, även om denna utsträcker utöver den vid ledigförklarandet angivna tiden eller tjänstgöringen utökas till ett högre timtal eller, i fråga om tjänst med fyllnadstjänstgöring, tjänsten på grund av ändrade timtal överflyttas till annan skola. Skulle timtalet nedgå till mindre än 15 veckotimmar och anställningen sålunda förändras från extra ordinarie anställning till timläroanställning, bör läraren, om han kvarstår å tjänsten som timlärare, utan kungörelseförfarande erhålla extra ordinarie anställning å tjänsten, därest timtalet ånyo uppgår till lägst 15 veckotimmar.

Undantag från regeln om kungörelseförfarandet bör slutligen också kunna medgivnas, om en lärare under en längre tid, förslagsvis 5 år, innehaft timläroanställning å en tjänst med mindre än 15 veckotimmars undervisning, dock lägst 8 veckotimmar, och timtalet å tjänsten stiger till 15 veckotimmar eller däröver. I sådana fall bör emellertid frågan, huruvida tjänsten skall ledigförklaras eller icke, hänskjutas beträffande högre skola till vederbörande överstyrelse och beträffande folkskolan till statens folkskolinspektör.

Icke-ordinarie tjänst skall enligt de sakkunnigas förslag ledigförklaras beträffande statlig skola av skolans rektor och beträffande annan skola av vederbörande skolas styrelse. Rörande tillsättningsförfarandet anföras de sakkunniga följande.

Ansökning till ledigförklarad icke-ordinarie tjänst bör ingivas till rektor vid den skola, där tjänsten är placerad, oavsett om tjänsten är statlig eller kommunal. Vid statlig skola bör rektor så skyndsamt som möjligt översända ansökningshandlingarna till överstyrelsen med angivande av vilken eller vilka sökande han främst anser sig böra förorda. Om fyllnadstjänstgöring ingår i tjänsten, bör han före avgivande av förord ha samrått med rektor

vid den skola, där fyllnadstjänstgöringen skall fullgöras. Skulle rektor vid den senare skolan vara av annan mening än rektor vid den skola, där tjänsten är placerad, bör detta angivas. Givetvis bör rektor vid fyllnadstjänstgöringens skola äga att, därest han så önskar, skriftligt motivera sin avvikande mening. Motsvarande bör gälla, om tjänsten är placerad vid kommunal skola och följaktligen skall tillsättas av denna skolas styrelse.

I de fall, då ledigförklarande av icke-ordinarie anställning för hel termin ej medhinnes och tjänsten för terminen i fråga får tillsättas utan kungörelseskyldighet, bör skyldighet föreligga att hos skolöverstyrelsens extraläraryrå efterhöra aspiranter å tjänsten. Detsamma bör beträffande högre skola gälla, så snart en lärare med längst 8 veckotimmars tjänstgöring erfordras för längre tid än 14 dagar.

Över besluten om tillsättning av övningslärare bör högre kommunal skola vara skyldig att snarast efter tillsättningen till skolöverstyrelsen insända protokollsutdrag. Härav bör framgå, om kungörelseförfarande ägt rum eller om extraläraryrån anlåtats. Om intetdera skett, böra skälen härför angivas. Skoldistrikt bör vara skyldigt att på samma sätt till statens folkskolinspektör lämna meddelande om tillsättning av övningslärare vid folkskolan för tid uppgående till minst en termin.

Befordringsgrunder. De sakkunniga göra också vissa uttalanden angående befordringsgrunderna vid tillsättning av ordinarie och icke-ordinarie övningslärartjänster. Härvid framhålles, att vid tillsättning av sådana tjänster — även tjänster å mindre än 15 veckotimmar — hittills gällande befordringsgrunder böra tillämpas, nämligen i första hand undervisningsskicklighet och nit samt sätt att behandla lärjungarna och förmåga att bland dem uppehålla ordning, i andra hand exemansbetyg o. d. och i tredje hand tidigare tjänstgöringstid. Vid denna tillämpning må enligt de sakkunnigas mening en mindre underlägsenhet enligt en föregående befordringsgrund uppvägas av ett större företräde enligt en senare.

Vidare förorda de sakkunniga, att tjänstgöringen vid de olika av lönereregleringen berörda skolformerna i merithänseende bör anses vara likvärdig, där ej särskilda skäl tala för en annan värdering såsom beträffande tjänstgöring vid seminarierna.

Yttrandena. De sakkunnigas förslag i fråga om tillsättning av övningslärartjänster har icke rönt annan erinran i remissvaren, än att *slöjd- och yrkesläraarnas riksförbund* framhållit önskvärdheten av att vid dylik tillsättning ett förslag på tre personer uppsattes, i likhet med vad som sker vid tillsättning av folkskollärartjänster.

Departementschefen. De sakkunnigas förslag rörande tillsättning av tjänster kan jag i allt väsentligt biträda. Vad rör de angivna befordringsgrunderna vill jag emellertid — då relativt starka skäl synas tala för att ett enhetligt tillsättningsförfarande tillämpas för samtliga lärare vid folkskolan — tillstyrka slöjd- och yrkesläraarnas riksförbunds förslag om att ordinarie övningslärartjänst vid folkskolan skall tillsättas på samma sätt som folkskollärartjänst, d. v. s. att vid sådan tillsättning upprättas förslag på tre personer. Att härigenom icke full överensstämmelse uppnås i fråga om till-

sättningsförfarandet som sådant för samtliga av löne regleringen berörda övningslärartjänster torde icke medföra några påvisbara olägenheter.

Jag får slutligen framhålla, att vad jag i det föregående vid anmälan av frågan om organisation av övningslärarnas tjänstgöring uttalat rörande för- enkling och rationalisering av det administrativa förfarandet även äger av- seende å tillsättning av tjänster.

Lönegrader.

De sakkunniga. En omprövning i hela dess vidd av frågan om lönegrads- placeringen för övningslärarna har enligt de sakkunnigas mening varit nöd- vändig främst av den anledningen, att olika skolformer med förut mycket skiftande löneskalor nu skulle föras in under ett enhetligt avlöningsregle- mente. Det har ej syntts de sakkunniga rimligt, att lärare med samma kom- petens skola uppbära väsentligt olika avlöning för likvärdig undervisning på ungefär samma åldersstadium. Åtskilliga jämkningar ha därför måst före- tagas, och det må då också, uttala de sakkunniga, anses förklarligt, om de sakkunniga icke ansett sig kunna föreslå enbart jämkningar uppåt.

Innan de sakkunniga ingå på frågan om lönegradsplaceringen för de olika kategorierna av övningslärare var för sig, ha de framfört vissa allmänna syn- punkter, som legat till grund för deras bedömande. De framhålla i detta sam- manhang, att det ligger i sakens natur, att avvägningen av de olika syn- punkterna ställer sig svår att rättvist genomföra. Detta har varit en anled- ning till att de sakkunniga iakttagit försiktighet gentemot alltför stora rubb- ningar av nu gällande lönegradsplaceringar. I en del fall ha dock, framhålla de sakkunniga, dylika rubbningar icke kunnat undvikas. Efter dessa påpe- kanden anföra de sakkunniga i fråga om de allmänna synpunkterna i hu- vudsak följande.

Vägledande för de förslag, som komma att framläggas, ha varit de löne- gradsplaceringar, som tidigare bestämts för de olika kategorierna av äm- neslärare vid de allmänna läroverken och högre kommunala skolorna samt för folkskolans lärare. Hänsyn har därvid tagits dels till tjänstgöringens art och omfattning, dels till utbildningstidens längd och studiekostnader. Att lönegradsplaceringen för övningslärare ställes i viss relation till utbild- ningstiden är ofrånkomligt — så har ju också skett beträffande övriga lä- rare. De sakkunniga vilja emellertid hävda, att denna synpunkt icke ensam eller ens i första rummet får vara bestämmande. Då skulle risk uppstå för ett sådant system, att det för en höjning av lönegradsplaceringen för en viss kategori av lärare blott erfordrades, att utbildningstiden förlängdes med ett eller annat år. Varje tendens till utbildningstidens förlängning hu- vudsakligen för löneförhöjningens skull måste enligt de sakkunnigas me- ning bestämt tillbakavisas. Givetvis är det för varje lärarkategori önskvärt, att den får en så god utbildning som möjligt, men utbildningskravet får icke drivas hur långt som helst utan måste avvägas i förhållande till vad som kan anses rimligt och ur ekonomisk synpunkt möjligt att fordra av vederbörande lärare. Lönegradsplaceringen kan sålunda icke rätta sig enbart efter utbildningstiden utan måste också taga hänsyn till vad som ur andra synpunkter kan befinnas skäligt.

De sakkunniga ha vidare haft att taga ställning till frågan, huruvida lönegradsplaceringen för lärare i visst ämne bör vara densamma inom samtliga skolformer och på skilda åldersstadier eller om differentiering i dessa avseenden bör genomföras.

Folkskolans och fortsättningsskolans övningslärare ha i regel avsevärt lägre avlöningsförmåner än de högre skolformernas. Detta gäller speciellt om lärarinnorna i kvinnlig slöjd men även om övriga lärarkategorier, icke minst gymnastiklärarna. De sakkunniga finna detta förhållande oegentligt. Enligt den uppfattning, de sakkunniga kommit till, företer nämligen undervisningen i övningsämnen av elever på samma åldersstadium i regel icke några större olikheter inom skilda skolformer. En enhetlig lönegradsplacering i ett och samma övningsämne på samma åldersstadium oavsett skolformen bör därför vara den riktiga. De sakkunniga vilja även påpeka, att den ur löneteknisk synpunkt är synnerligen önskvärd, eftersom kombinerad tjänstgöring inom olika skolformer är en förutsättning för åstadkommande av väsentligt förbättrade anställningsförhållanden för övningslärarna.

En viss precisering av uttrycket »samma åldersstadium» torde här vara erforderlig. De sakkunniga ha därvid ansett, att realskolan och därmed jämförliga skolformer i stort sett representera samma åldersstadium som folkskolan och fortsättningsskolan. Redan nu löpa flera av realskolans klasser parallellt med folkskolans, och skillnaden i ålder vid realexamen och vid fortsättningsskolans avslutande är sålunda relativt obetydlig — högst ett par år. Med den förlängning av folkskoletiden, som man torde få räkna med, blir det än mer än för närvarande befogat att betrakta folkskolan och realskolan som samma åldersstadium. Det bör också påpekas, att övningsämnena slöjd för flickor och slöjd för gossar icke förekomma i realskolans högsta klasser och timalen understiga folkskolans.

Något annorlunda ställer sig problemet vid undervisning å skilda åldersstadier. Givetvis kräver t. ex. undervisningen i linearritning på gymnasiet större kvalifikationer och medför även en avsevärt större arbetsbelastning än teckningsundervisningen i realskolan. Körledningen ställer också större krav på gymnasiets musiklärare än på realskolans, och gymnastik- och idrottsövningarna bli mer avancerade i gymnasiet. Vidare förekommer slöjd för flickor och hushållsgöromål i större utsträckning och i högre klasser i den kommunala flickskolan än i övriga skolformer och kan därför drivas icke oväsentligt längre. I här berörda fall ha emellertid lönegradsplaceringarna varit enhetliga för de högre skolformerna utom beträffande seminarierna, som härvidlag intaga en särställning.

Före 1937 års lönereglering rådde viss differentiering i löneavseende mellan de högre allmänna läroverkens och realskolornas lärare i teckning, musik och gymnastik. Såsom av en tidigare i betänkandet lämnad redogörelse framgår, hade den grundats på olika kompetensfordringar (utom i musik). Sedan det visat sig, att även realskolans lärare regelmässigt hade den högre kompetensen, fann 1920 års lärarlönekommitté motiverat, att olikheten i löneavseende försvunne, och till denna mening anslöto sig också skolöverstyrelsen, 1928 års lönekommitté och läroverkslönesakkunniga. Det anfördes därvid även, att undervisningen i övningsämnen kunde sägas vara ungefär lika krävande vid båda slagen av skolor. De sakkunniga kunna på grunder, som nyss framhållits, icke helt ansluta sig till denna mening. Av annan anledning har emellertid den gemensamma lönegradsplaceringen hittills kunnat anses försvarlig. Vid de högre allmänna läroverken ha nämligen berörda övningslärare — utom i musik — i stor utsträckning kunnat beredas full tjänstgöring, medan de vid realskola och mellanskola i regel fått nöja sig med ett mera begränsat timal. Under sådana förhållanden

kunde olägenheten av en nödtvungen begränsning av tjänstgöringens omfattning för realskolans lärare i viss mån sägas vara kompenserad av att dessa lärare trots något mindre kvalificerat arbete voro placerade i samma lönegrad som gymnasiets lärare. Detta skäl för gemensam lönegradsplacering bortfaller i och med att samtliga ordinarie lärare enligt de sakkunnigas förslag skola erhålla full tjänstgöring. De sakkunniga finna därför sakligt befogat att på ena eller andra sättet återgå till viss differentiering mellan lärare i teckning, musik och gymnastik vid å ena sidan högre allmänt läroverk och andra sidan övriga skolformer. Likaså torde en differentiering mellan lärarinnorna i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd i kommunala flickskolor å ena sidan och övriga skolformer å andra sidan vara motiverad.

De sakkunniga ha efter övervägande av olika möjligheter funnit, att en sådan differentiering bör taga sig uttryck i olika lönegradsplacering. De sakkunniga erinra i detta sammanhang om att differentiering i löneavseende — och en mycket kraftig sådan — f. n. råder mellan folkskolans övningslärare och de högre skolformernas övningslärare. Såsom av det föregående framgår, kunna de sakkunniga icke finna några bärande skäl för differentiering i lönegrader enbart på grund av skolformen. Däremot synes det de sakkunniga rimligt, att övningslärare vid skolformer med mer kvalificerad undervisning på grund av lärjungarnas högre ålder erhålla en högre lönegradsplacering än övriga lärare tillhörande samma lärarkategori. Att i stort sett samma utbildningskrav ställas på lärarna, vare sig de tjänstgöra på högre eller lägre stadium, utgör enligt de sakkunnigas mening icke något avgörande hinder för viss olikhet i lönegradsplaceringen. *Dessa principer — samma lönegradsplacering för lärare i samma ämne vid olika skolformer, om lärjungarna tillhöra samma åldersstadium, men med möjlighet till högre lönegradsplacering, om lärjungarna i en skolform representera högre åldersstadium — ha av de sakkunniga ansetts böra läggas till grund för samtliga förslag om lönegradsplaceringar för övningslärarna.*

De allmänna konsekvenserna av de sakkunnigas ställningstagande i överensstämmelse med nämnda principer angivas av de sakkunniga i korthet bliva följande.

Konsekvensen härav blir, att lärare i teckning, musik och gymnastik lämpligen böra placeras i högre lönegrad vid de högre allmänna läroverken än vid realskola, folkskola och därmed jämförliga läroanstalter. Den kommunala flickskolan torde i detta avseende böra jämföras med realskolan. Vidare böra lärarinnor i kvinnlig slöjd och i hushållsgöromål placeras i högre lönegrad vid kommunal flickskola än vid övriga skolor, fränsett seminarierna. Fortsättningskolan torde, även där den är yrkesbestämd, genomgående böra likställas med folkskola. Vid den omständigheten, att en vid skola med högre lönegradsplacering utnämnd övningslärare delvis får sin tjänstgöring förlagd till skolans lågstadium, bör emellertid ej fästas avseende.

En särställning intaga övningslärarna vid folk- och småskoleseminarierna. Delvis äro dessa läroanstalters lärjungar avsevärt äldre än övriga skolors, och framför allt bör hänsyn tagas till att seminarierna äro lärarutbildningsanstalter. Samtliga övningslärare vid folk- och småskoleseminarierna utom lärarinnorna i hushållsgöromål och i vissa fall lärarna i manlig slöjd och kvinnlig slöjd delta i utbildningen av lärare i respektive öv-

ningsämnen. Deras tjänstgöring blir därför väsentligt mer kvalificerad och åtskilligt mer arbetstyngd än övriga övningslärares. De sakkunniga ha av denna anledning redan föreslagit något minskad undervisningsskyldighet för dem, men därjämte är det enligt de sakkunnigas mening av stor vikt, att seminariernas övningslärartjänster erhålla en sådan lönegradsplacering, att de verkliga kunna draga till sig de mest kvalificerade lärarna.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår ha nu gällande lönegradsplaceringar för läroverkens ämneslärare och för folkskolans lärare varit vägledande för de sakkunnigas förslag till lönegradsplaceringar av övningslärarna. De sakkunniga anse dock att det knappast är tillräckligt att härvidlag nämna endast lönegradernas nummer. Även vissa för övningslärarnas avlöning speciella förhållanden borde tagas i betraktande.

Övningslärarna vid de statliga och högre kommunala skolorna uppbära f. n. full lön enligt löneplanen vid 30 veckotimmars undervisningsskyldighet. Undervisningsskyldigheten kan emellertid bestämmas till högre timtal än 30, dock högst 34. För varje veckotimme, varmed deras undervisningsskyldighet överstiger 30 veckotimmar, erhålla de lön med vid de statliga läroanstalterna 3 % och vid de högre kommunala skolorna $\frac{1}{100}$ av beloppet enligt löneplanen, dock för högst 4 veckotimmar enligt denna beräkningsgrund. På det sättet kommer i verkligheten en del övningslärare att erhålla lön som om de varit placerade i högre än innehavande lönegrad. En jämförelse, framhåller de sakkunniga, mellan t. ex. läroverksadjunkternas 23 lönegrad och teckningslärarnas 20 lönegrad blir därför ganska haltande, i all synnerhet som adjunktens arbetsbörda med 27 veckotimmars undervisning och rättande av ett antal skrivlag kan vara minst lika betungande som teckningslärarens med 32—34 veckotimmars undervisning. För gymnastiklärarnas del tillkommer ytterligare ersättning för arbete med friluftssamheten, i regel med belopp motsvarande avlöningen för 3 veckotimmars undervisning. En gymnastiklärare med 34 veckotimmars undervisningsskyldighet och ersättning för friluftssamheten kommer sålunda upp till avlöningsförmåner, som överstiga en läroverksadjunkts.

Enligt de sakkunnigas förslag skall full lön enligt löneplanen utgå till varje ordinarie övningslärare. De sakkunniga ha vidare föreslagit, att varje övningslärare skall vara skyldig att utöver den med tjänsten förenade undervisningsskyldigheten mot särskild ersättning bestrida tjänstgöring med högst 4 veckotimmar. Även i fortsättningen torde man därför enligt de sakkunnigas mening få räkna med att övningslärarna särskilt i vissa ämnen i ganska stor utsträckning komma att få uppbära avlöningsförmåner, som överstiga de belopp, som upptagas på löneplanerna. Viss hänsyn till denna omständighet har synts de sakkunniga böra tagas även vid lönegradsplaceringarna.

Efter dessa allmänna synpunkter på övningslärarnas lönegradsplacering övergå de sakkunniga till att behandla de olika kategorierna av övningslärare.

Ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik. De sakkunniga erinra om att sedan lång tid tillbaka lärarna i teckning, musik och gymnastik vid de högre skolformerna varit jämställda i lönehänseende. Vid de allmänna läroverken ha emellertid gymnastiklärarna sedan den 1 januari 1938 och vid de kommunala skolorna sedan den 1 januari 1939 visserligen tillhört samma lönegrad som tecknings- och musiklekrare men uppburit särskild ersättning för arbetet med friluftsverksamheten, innebärande att till det antal veckotimmar undervisningsskyldigheten omfattar skall för årslönernas beräkning läggas högst tre veckotimmar. Den löneförmån i förhållande till tecknings- och musiklekrarna, som härigenom tillkommer gymnastiklärarna, är ganska betydande.

De sakkunniga ha ansett sig böra upptaga hela frågan om ersättningen för friluftsverksamheten till saklig omprövning och anföra härom till en början i huvudsak följande.

Det står utom allt tvivel, att gymnastiklärarna måste anses ha ett mycket ansvarsfullt arbete. Den fysiska fostran har med rätta fått en allt större betydelse i skolarbetet, och även på lärjungarnas allmänna uppträdande kunna gymnastiklärarna utöva stort inflytande. Det bör vidare framhållas, att gymnastiklektionerna måste anses ganska pressande på grund av stora gymnastikavdelningar och till följd av ansvaret för lärjungarnas liv och lem under t. ex. redskapsgymnastik och idrottsövningar. Därtill kommer det extra arbete med planläggning och ledning av friluftsverksamheten, som åligger gymnastiklärarna. Givetvis kan gymnastikläraren också i icke ringa utsträckning tagas i anspråk för frivillig gymnastik- och idrottsverksamhet inom skolan, där hans medverkan visserligen icke är obligatorisk men likväl svår att undandraga sig.

Fråga är emellertid, om gymnastiklärarna i dessa avseenden intaga någon absolut särställning i förhållande till tecknings- och musiklekrarna. Även ämnena teckning och musik torde kunna göra anspråk på en betydelsefullare roll i skolarbetet än tidigare. Det kan t. ex. anföras, att enligt skolöverstyrelsens kungörelse med anvisningar rörande meritvärdering vid tillsättande av folk- och småskollärartjänster betyg i teckning i folkskolläro- och småskolläroexamina i likhet med betygen i modersmålet, matematik samt psykologi och pedagogik skall ha dubbelt så stort poängvärde som betyg i övriga ämnen. Liksom gymnastiklärarna få också musiklekrarna vid de högre skolformerna delvis arbeta med mycket stora undervisningsavdelningar. Vid folkskolorna åter ha musiklekrarna ofta ett mycket stort antal undervisningsavdelningar med kanske endast en veckotimme i varje klass, vilket givetvis måste tynga arbetet väsentligt.

Vad arbete vid sidan av lektionerna beträffar, har teckningslärarnas granskning av linearritningsuppgifter redan omnämnts. Musiklekrarna å sin sida få nedlägga tid på utskrift av noter, ledning av liturgiska morgonandakter, övningar av skolorkester, musikalisk underhållning vid skolfester m. m. Det förefaller sannolikt, att detta arbete i regel icke går upp mot gymnastiklärarnas arbete, utom de egentliga undervisningstimmarna, arbetet med friluftsverksamheten inberäknat, men troligen är skillnaden mindre än man ofta föreställer sig. På grund av det förhållandet, att en avsevärd ersättning för närvarande utgår för friluftsverksamheten, må man nämligen icke överskatta detta arbetes omfattning.

Efter en närmare redogörelse för omfattningen av friluftsverksamheten uttala de sakkunniga, att det under alla omständigheter synes stå ganska klart, att gymnastiklärarens merarbete i förhållande till teckningslärarna och musiklärarna särskilt på grund av friluftsverksamheten icke kan ha den omfattning, att det ensamt skulle kunna motivera högre lönegradsplacering.

Icke heller gymnastiklärarnas utbildningsförhållanden giva enligt de sakkunnigas uppfattning anledning till någon särställning. Till stöd härför anföres i betänkandet:

För inträde å gymnastiska centralinstitutet fordras i praktiken studentexamen, och utbildningstiden är för närvarande tvåårig. I teckningslärarinstitutet är utbildningstiden nominellt fyraårig men i praktiken med få undantag femårig. I fråga om teoretiska förkunskaper erfordras lägst realexamen eller motsvarande kunskaper samt från och med läsåret 1947—48 studentkunskaper i matematik å latinlinjen. En betydande del av institutets elever — innevarande läsår drygt 30 % — ha emellertid avlagt studentexamen. För behörighet som musiklärare är utbildningstiden särskilt dryg. Efter realexamen erfordras i allmänhet ganska tidsödande förstudier — medelåldern vid inträde i musiklärarklassen vid musikhögskolan år 22 år — och vid musikhögskolan är studietiden i genomsnitt ungefär fyra år. För tjänst vid seminarierna ingår dessutom högre organistexamen i behörighetsvillkoren. Om musiklärarnas utbildning gäller därjämte, att den är förhållandevis dyrbar till följd av nödvändigheten att anskaffa noter och inköpa eller förhyra olika slags musikinstrument. De sakkunniga ha ovan förklarat, att de icke anse utbildningstidens längd och kostnader böra vara ensamt avgörande för lönegradsplacering, men så mycket är dock tydligt, att en jämförelse i detta avseende mellan gymnastiklärare, teckningslärare och musiklärare icke utfaller till förmån för en högre placering av den förstnämnda gruppen.

De sakkunniga ha sålunda kommit till det resultatet, att det varken med hänsyn till arbetets omfattning eller utbildningen finnes skäl att i fråga om lönegradsplacering göra någon åtskillnad mellan gymnastiklärare, teckningslärare och musiklärare. Då de sakkunniga icke heller våga hävda, att arten och betydelsen av gymnastiklärarnas arbete skulle kunna vara tillräcklig att för dem motivera en högre lönegrad ha de sakkunniga stannat för att placera teckningslärare, musiklärare och gymnastiklärare i samma lönegrader.

De sakkunniga ha emellertid föreslagit viss kompensation för den hittills utgående extra ersättningen för arbetet med friluftsverksamheten. Enär härvid den nuvarande formen med särskild ersättning förefallit de sakkunniga administrativt och lönetekniskt för otymplig för att bibehållas för ordinarie lärare, föreslå de sakkunniga, att gymnastiklärarnas undervisningsskyldighet bör anses fullgjord vid något mindre än 30 veckotimmars tjänstgöring. En minskning av tjänstgöringen med tre veckotimmar, motsvarande det nuvarande tillägget vid mer omfattande tjänstgöring, har emellertid synt de sakkunniga för kraftigt tilltagen. I betraktande av de här föreliggande speciella förhållandena ha de sakkunniga emellertid icke velat motsätta sig en minskning med 2 veckotimmar vid de skolformer, där särskild ersätt-

ning för närvarande utgår. De sakkunniga föreslå därför att undervisnings-skyldigheten för ordinarie gymnastiklärare skall anses fullgjord vid 28 veckotimmars undervisning. Nedsättningen bör enligt de sakkunnigas mening begränsas till de skolformer, där lärarna för närvarande åtnjuta särskild ersättning för arbetet med friluftsvksamheten, d. v. s. de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna. När det gäller extra ordinarie gymnastiklärare och andra gymnastiklärare med mindre än 28 veckotimmars undervisning, går det icke att på samma sätt minska tjänstgöringen. I stället föreslå de sakkunniga, att sådana lärare vid 14—20 veckotimmars undervisning automatiskt skola få uppbära avlöning för en veckotimme utöver antalet undervisningstimmar och vid mer än 20 veckotimmars undervisning för två veckotimmar utöver antalet undervisningstimmar.

De ordinarie lärarna i teckning, musik och gymnastik äro för närvarande placerade i lönegraden A 21¹ vid folk- och småskoleseminarierna samt i 20 lönegraden vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna. Vid folkskolorna äro avlöningsförmånerna varierande, enligt de sakkunnigas uppgifter i flertalet fall motsvarande lönegraderna A 15 eller A 14, beträffande gymnastiklärarna dock i stor utsträckning motsvarande A 11.

De sakkunniga föreslå, att lönegraden Ca 23, motsvarande A 20, må bibehållas för de högre allmänna läroverkens lärare, d. v. s. för flertalet av de nuvarande ordinarie lärarna med full tjänstgöring. Samma lönegrad bör även enligt de sakkunnigas mening på grund av lärjungarnas högre ålder gälla gymnastiklärarna vid de högre tekniska läroverken. De sistnämnda gymnastiklärarnas undervisningsskyldighet bör dock bestämmas till 30 veckotimmar, eftersom friluftsvksamhet icke förekommer vid dessa skolor.

I överensstämmelse med de allmänna synpunkter, som legat till grund för de sakkunnigas bedömanden och för vilka i det föregående redogjorts, föreslå de sakkunniga något lägre lönegrad för lärare i teckning, musik och gymnastik vid övriga skolformer utom folk- och småskoleseminarierna. De sakkunniga förmåla, att de från början i detta fall ifrågasatt två lönegraders skillnad och därmed placeringen i A 18 för ifrågavarande lärare. Sedermera hade den mellanliggande lönegraden (A 19) slopats i det nya lönesystemet, varför skillnaden blivit begränsad till en lönegrad. De sakkunniga ha ansett sig böra acceptera denna konsekvens av det förändrade lönesystemet och föreslå sålunda Ca 22. Denna lönegrad innebär, framhålla de sakkunniga, en betydande höjning för folkskolans lärare i teckning, musik och gymnastik men sänkning med en lönegrad för realskolans och de högre kommunala skolornas lärare. I anslutning härtill anföra de sakkunniga följande.

Då folkskollärarna (i skolor med 39 veckors läsår) bliva placerade i Ca 21, komma sålunda vissa övningslärare i folkskolan att få en lönegrads bättre löneställning än de egentliga folkskollärarna. De sakkunniga äro väl medvetna om att detta förhållande icke är fullt tillfredsställande, möjligen med undantag för de fall, då instruktörsverksamhet ingår i övningslärarnas

¹ Övningslärarna ha icke överförts till det f. o. m. den 1 juli 1947 tillämpade nya statliga lönesystemet.

uppgifter i folkskolan. I själva verket måste nog folkskolläraren anses ha det mest ansvarsfulla arbetet, och utan tvivel har han också den största arbetsbördan. Enligt de sakkunnigas princip, att övningslärare skola erhålla samma avlöning för undervisning på ungefär samma åldersstadium — en princip, som de sakkunniga icke vilja göra avsteg från, utan att undervisningens art kan motivera det — böra emellertid folkskolans övningslärare vara placerade i samma lönegrad som bl. a. realskolans, och att sänka de senares lönegradsplacering med ytterligare en lönegrad ha de sakkunniga icke funnit tillrådligt under föreliggande omständigheter, låt vara att ett stort antal av dessa lärare på grund av lägre undervisningsskyldighet än 30 veckotimmar icke uppburit full lön enligt löneplanen. För att disproportionen mellan avlöning och arbetsbelastning ej skall bli alltför påfallande vid jämförelse mellan folkskollärare och gymnastiklärare, föreslå dock de sakkunniga, att gymnastiklärare vid folkskola skola vara skyldiga att undervisa 30 veckotimmar. I detta fall kan ju icke tidigare åtnjuten ersättning för friluftsvksamheten återopas som skäl för nedsättning av undervisningsskyldigheten. Det kan också anföras, att gymnastiklärarna vid folkskolan i regel ha mindre undervisningsavdelningar — vanligen en klassavdelning — och icke i samma utsträckning som vid de högre skolorna organisera och svara för friluftsvksamheten.

Folk- och småskoleseminariernas lärare i teckning, musik och gymnastik äro för närvarande placerade en lönegrad högre än de allmänna läroverkens. I verkligheten, framhålla de sakkunniga, ha lärarna i gymnastik vid seminarierna trots sitt mer kvalificerade arbete varit lägre avlönade, all den stund de icke uppburit särskild ersättning för arbetet med friluftsvksamheten. För att tjänsterna vid seminarierna skola kunna besättas med särskilt väl kvalificerade sökande, är enligt de sakkunnigas mening den nuvarande skillnaden i lönehänseende för ringa. De sakkunniga föreslå därför, att dessa tjänster placeras i Ca 25.

Sammanfattningsvis ha de sakkunniga beträffande här föreslagna lönegrader konstaterat, att de — bortsett från de speciella förhållandena för gymnastiklärarna och den mindre förmånliga beräkningen vid tjänstgöring över 30 veckotimmar — innebära en höjning för seminariernas och framför allt folkskolans övningslärare, bibehållande av nuvarande lönegrad för de högre allmänna läroverkens lärare samt någon sänkning för realskolans och de högre kommunala skolornas lärare. De sakkunniga säga sig vara övertygade om, att den för dessa olika lärare föreslagna omregleringen i det hela innebär en icke oväsentlig förbättring. Lika övertygade äro de sakkunniga om, att en dylik förbättring är synnerligen motiverad för lärarna i dessa för ungdomens fostran och undervisning betydelsefulla ämnen.

Ordinarie lärarinnor i hushållsgöromål. För närvarande förekomma icke några ordinarie lärarinnor i hushållsgöromål vid de allmänna läroverken. Vid de kommunala flickskolorna och vid seminarierna äro de ordinarie lärarinnorna i hushållsgöromål placerade i 16 lönegraden. I folkskolan och fortsättningsskolan äro avlöningsförmånerna mycket skiftande och, enligt vad som framgått av de sakkunnigas utredning, i allmänhet låga.

Som normallönegrad för de ordinarie lärarinnorna i hushållsgöromål fö-

reslå de sakkunniga lönegraden Ca 18, d. v. s. den lönegrad som närmast motsvarar förutvarande lönegraden A 14. Vidare föreslå de sakkunniga, att lärarinnorna vid de kommunala flickskolorna och vid folk- och småskoleseminarierna placeras i lönegraden Ca 20 samt lärarinnorna vid statens skolköksseminarium i lönegraden Ca 25.

Till stöd för förslaget om Ca 18 såsom normallönegrad anföra de sakkunniga följande.

I fråga om tjänstgöring och utbildning torde lärarinnorna i hushållsgöromål närmast böra jämföras med folkskollärarinnor. Emellertid torde folkskollärarinnornas arbete få anses något mer betungande dels till följd av mer omfattande hemarbete, dels till följd av det allmänna ansvar för lärjungarnas fostran, som åvilar dem. Enligt de sakkunnigas mening böra därför lärarinnorna i hushållsgöromål i regel erhålla en något lägre löneställning än folkskollärarinnorna, vilka tillhöra A 17 eller, vid $36\frac{1}{7}$ veckors läsår, A 16. De sakkunniga föreslå Ca 18 som normallönegrad, d. v. s. den lönegrad som närmast motsvarar A 14. De sakkunniga förbise icke, att skäl för en något högre lönegradsplacering kunna åberopas, icke minst därför att skolkökslärarinnornas insats för skapande av sundare och mer rationella hushållsvanor kan vara av mycket stor nationalekonomisk betydelse. Särskilt med hänsyn till det stora antal skolkökslärarinnor vid folkskola och fortsättningskola, som komma att omfattas av lönerегleringen och därigenom få sin avlöning högst väsentligt förbättrad, ha de sakkunniga dock icke ansett sig böra föreslå högre placering än den nu angivna.

Motiveringen för lönegraden Ca 20 för lärarinnorna vid de kommunala flickskolorna är den, som av de sakkunniga angivits i de allmänna synpunkterna på lönegradsfrågan, nämligen att undervisningen i hushållsgöromål vid denna skolform förekommer i större utsträckning och i högre klasser än i övriga skolformer och därför kan drivas icke oväsentligt längre. Härutöver anföra de sakkunniga i fråga om detta förslag:

Lönegraden Ca 20 motsvarar visserligen i regel A 16, till vilken de kommunala flickskolornas lärarinnor nu hänföras. Det bör dock anmärkas, att dessa såsom anställda vid högre kommunal skola för närvarande icke kunna uppflyttas i lönegradens högsta löneklass, och då därjämte lägsta löneklassen enligt A-planen bortfallit, ha i själva verket dessa lärarinnor genom placering i Ca 20 vunnit en lönegrad i förhållande till sin nuvarande ställning. Med kommunal flickskola bör i detta fall statens normalskola likställas, bl. a. på grund av att 7-årig flickskolelinje där ingår. Denna skola är även övningsskola för statens skolköksseminarium, och undervisningen i hushållsgöromål torde även framdeles i stor utsträckning uppehållas av lärarinnor vid nämnda seminarium. Även lärarinnor vid folk- och småskoleseminarierna böra enligt de sakkunnigas uppfattning placeras i denna lönegrad på grund av seminarieelevernas högre ålder och tidigare åtnjuten undervisning i ämnet.

Förslaget, att lärarinnorna vid statens skolköksseminarium skola placeras i lönegraden Ca 25, motiveras av de sakkunniga med att dessa lärarinnor ha att undervisa och handleda de blivande lärarinnorna i hushållsgöromål, varför det synes angeläget att de få en lönegradsplacering som svarar mot deras betydelsefulla uppgifter.

Ordinarie lärarinnor i kvinnlig slöjd. De sakkunniga föreslå, att sådana ordinarie lärarinnor i kvinnlig slöjd, som inneha fullt tillfredsställande kompetens, placeras i lönegraden Ca 18 vid kommunala flickskolor och statens normalskola, i lönegraden Ca 23 vid folkskoleseminarier med kvinnliga seminarieelever och vid småskoleseminarier ävensom vid statens skolköksseminarium samt i lönegraden Ca 16 vid övriga skolor. I en lägre lönegrad, förslagsvis Ca 13, föreslå de sakkunniga att lärarinnor med mindre tillfredsställande kompetens bliva placerade.

Till stöd för sitt förslag om lönegraden Ca 16 vid de flesta skolformerna — vilket är det grundläggande förslaget — anföra de sakkunniga följande.

Lönegradsplaceringen av lärarinnor i kvinnlig slöjd erbjuder särskilda vanskligheter, därför att dessa lärarinnor för närvarande ha synnerligen skiftande avlöningsförmåner. Å ena sidan ha de en relativt hög lönegradsplacering (A 16) vid de allmänna läroverken, där dock endast ett litet fåtal ha full tjänstgöring, och vid de högre kommunala skolorna, däribland de kommunala flickskolorna, där ganska många ha full tjänstgöring. Å andra sidan är avlöningen i regel låg i folkskolorna och fortsättningsskolorna, där det överväldigande antalet slöjdlärarinnor äro anställda. Vanligt är, att de där ha ungefär samma löneställning som småskollärarinnor (A 9), men i många fall är avlöningen avsevärt lägre, stundom motsvarande de lägsta lönegraderna på nuvarande A-plan eller rent av därunder. I ett litet antal skoldistrikt — däribland dock stora skoldistrikt som Stockholm och Göteborg — äro de förhållandevis väl avlönade.

De sakkunniga finna sig icke ha någon anledning att beträffande slöjdlärarinnorna frångå principen om lika lön i folkskola och realskola, och det kan under sådana förhållanden svårligen undgås, att de sakkunnigas förslag till lönegradsplacering måste stanna någonstades mellan de för närvarande högst avlönares och de lägre avlönares.

En sänkning med fyra lönegrader vid flera skolformer, låt vara, att icke så många lärarinnor vid dessa skolformer haft annat än ganska begränsad tjänstgöring, är givetvis en mycket uppseendeväckande åtgärd. Och även bortsett från den helt naturliga opposition, som ett sådant förslag måste framkalla från den därav berörda lärarkårens sida, kunna tvivelsutan invändningar göras mot denna placering, invändningar av olika innebörd allt efter utgångspunkten. Att slöjdlärarinnorna böra placeras betydligt lägre än folkskollärarinnorna, torde vara ganska obestriddligt. Dels föreligger alltså jämt viss skillnad i utbildningstidens omfattning, dels måste folkskollärarinnornas arbete anses mer arbetstyngt och ansvarsfullt. Det är dock för denskull icke givet, att så mycket som fem lönegraders skillnad därigenom kan motiveras. Även placeringen i förhållande till skolkökslärarinnorna är något osäker. Denna senare lärarkategori har dock något längre utbildningstid, och den har också i regel varit något bättre avlönad vid folk- och fortsättningsskolorna än slöjdlärarinnorna. De sakkunniga ha likaså kommit till den uppfattningen, att skolkökslärarinnornas arbete är något mer krävande i fråga om preparationer och organisationsförmåga — eleverna representera också i stort sett något senare ålderskategorier. Framstår en placering av slöjdlärarinnorna i Ca 16 relativt låg ur senast anförda synpunkter, kan den åter från en annan utgångspunkt synas förhållandevis hög. I stor utsträckning är nu slöjdlärarinnornas avlöning vid folkskola reglerad till ungefärlig överensstämmelse med småskollärarinnornas. Dessa senare äro placerade i A 9, närmast motsvarande Ca 13. Då småskollärarinnornas arbete icke kan sägas vara av mindre betydelse för det uppväxande släktets fostran än slöjdlärarinnornas, kunna slöjdlärarinnorna med placering i A 12 förefalla gyn-

nade i förhållande till småskollärarynnorna. De sakkunniga vilja emellertid erinra om, att de i sitt betänkande med förslag till folkskolans avlöningsreglemente m. m. (SOU 1942: 9) förklarade, att framför allt med hänsyn till relationen mellan kvinnliga folk- och småskollärares löner »skäl kunde anföras för vidtagande av åtgärder i syfte att giva småskollärare en något förmånligare lönegradsplacering» men att »de sakkunniga jämväl med beaktande av det allmänna ekonomiska läget ansett sig icke kunna framlägga förslag härom». I anledning av proposition med förslag till folkskolans avlöningsreglemente uttalade också 1942 års riksdag (skrivelse nr 443), att frågan om den riktiga avvägningen mellan småskolläraernas och folkskollärarnas löner icke torde kunna »på ett definitivt sätt upptagas till omprövning, förrän det slutgiltiga resultatet av 1940 års skolutrednings pågående arbete föreligger och ställning tagits till spörsmålet om småskolans och folkskolans inbördes förhållande i organisatoriskt hänseende». Särskilt som småskollärarynnornas löneställning, enligt vad av ovanstående framgår, för närvarande är något svävande, ha de sakkunniga icke ansett småskollärarynnornas placering i A 9 behöva utgöra något oöverstigligt hinder för en mer definitiv placering av slöjdlärarynnorna i Ca 16. I övrigt bör enligt de sakkunnigas mening i ett avlöningsreglemente, som skall omfatta samtliga övningslärare men inga andra befattningshavare, jämförelsen mellan de olika kategorierna av *övningslärare* i första hand bli bestämmande för lönegradsplaceringarna.

Beträffande lönegradsplaceringen för lärarynnor vid de kommunala flickskolorna — vilka för närvarande äro placerade i A 16 — framhålla de sakkunniga, att det i enlighet med de sakkunnigas allmänna principer finnes skäl för en något högre placering vid dessa skolor än i flertalet övriga skolformer. De sakkunnigas förslag (Ca 18) innebär, påpeka de sakkunniga, i realiteten en sänkning med en lönegrad för deras vidkommande — för närvarande kunna ju kvinnliga lärare vid de högre kommunala skolorna icke uppflyttas i högsta löneklassen inom lönegraden.

Placeringen i lönegraden Ca 23 av lärarynnor i kvinnlig slöjd vid vissa seminarier, nämligen folkskoleseminarier med kvinnliga seminarieelever och småskoleseminarierna, motiveras av de sakkunniga med att dessa seminarier utbilda folk- och småskollärarynnor och att man måste räkna med att även i fortsättningen en mycket stor del av slöjdundervisningen i folkskolan kommer att omhänderhavas av folkskollärarynnor och småskollärarynnor. Fördens skull är det enligt de sakkunnigas uppfattning av särskild betydelse, att man till nämnda befattningar vid seminarierna kan förvärva väl kvalificerade innehavare. De sakkunniga uttala i detta sammanhang, att vid folkskoleseminarium med enbart manliga seminarieelever, där sålunda undervisning i kvinnlig slöjd förekomme endast i övningssskolan, lärarynnorna i ämnet borde vara placerade i samma lönegrad som vid annan folkskola.

I detta sammanhang förmäla de sakkunniga, att det vid statens skolköksseminarium och hushållsskola finnes en ordinarie befattning i kvinnlig slöjd i lönegraden A 16. De sakkunniga föreslå, att denna befattning placeras i lönegraden Ca 23 med hänsyn till att enligt vad de sakkunniga inhämtat med tjänsten är förenat kravet på ett mycket kvalificerat arbete.

Som förutsättning för placering i de föreslagna lönegraderna bör enligt de sakkunnigas mening gälla, att lärarinnan genomgått tvåårig seminariekurs. Vid folk- och fortsättningsskolorna finnes dock ett ej obetydligt antal slöjdlärarynnor med mindre omfattande utbildning. Det har förefallit de sakkunniga obilligt att helt utesluta sådana lärarynnor från rätt till ordinarie tjänst. De sakkunniga föreslå därför, att skolöverstyrelsen bemyndigas medgiva behörighet för lärarinna, som under en längre följd av år, förslagsvis 10 år, undervisat i kvinnlig slöjd, att antagas till ordinarie lärarinna, utan hinder av att hon saknar nämnda tvååriga seminarieutbildning. Sådan lärarinna bör dock placeras i lägre lönegrad, förslagsvis Ca 13. I samma lönegrad böra även nu fast anställda lärarynnor med mindre tillfredsställande kompetens placeras.

Till slut göra de sakkunniga följande allmänna uttalande i anledning av de föreslagna lönegradsplaceringarna för lärarynnor i kvinnlig slöjd.

Beträffande lönegradsplaceringarna för lärarynnor i kvinnlig slöjd vilja de sakkunniga slutligen uttala, att dessa placeringar även för de sakkunniga framstå som förhållandevis låga vid jämförelse med de placeringar, som föreslagits för vissa andra lärarkategorier. Om — för att taga ett extremt fall — en flicka med anlag både för teckning och handarbete efter avlagd realexamen eller förvärvat realskolekompetens står i valet mellan att utbildta sig till teckningslärarinna eller slöjdlärarinna, kan hon, om hon anlägger enbart ekonomiska synpunkter på frågan, knappast tveka i valet. Väljer hon teckningslärarbanan, kan hon få den två eller högst tre år längre utbildningstiden kompenserad genom ungefär sex lönegraders bättre lönegradsplacering, motsvarande i högsta löneklassen en löneskillnad på ungefär 3 200 kronor om året å högsta dyrort och ungefär 2 800 kronor å lägsta dyrort. När de sakkunniga ändock, trots starka betänkligheter mot en lönerelation av sådan art, icke ansett sig kunna för slöjdlärarynnornas del sträcka sig högre än som skett, har till sist hänsynen till löneregleringens verkningar för slöjdlärarynnorna blivit avgörande för ställningstagandet. Det förhåller sig nämligen så, att ehuru de under nuvarande förhållanden bäst betalade befattningarna få lönegraden avsevärt sänkt och befattningarna över lag kunna anses lågt placerade i förhållande till övriga övningslärarkategorier, det likväl icke torde vara någon kategori av övningslärare — det skulle i så fall vara skolkökslärarynnorna — som i det stora hela få icke blott sina anställningsformer väsentligt förbättrade utan också i ekonomiskt avseende göra så stora vinster genom ett realiserande av de sakkunnigas förslag, som just slöjdlärarynnekåren.

Ordinarie lärare i manlig slöjd. I betänkandet lämnas följande uppgifter om för närvarande förekommande ordinarie tjänster i manlig slöjd och därå utgående löneförmåner. Vid de allmänna läroverken förekomma inga ordinarie lärartjänster i manlig slöjd, och vid de högre kommunala skolorna finnes för närvarande endast en ordinarie befattning i manlig slöjd som övningsämne. Denna befattning är placerad i A 16. Vid folkskoleseminarier med manliga seminarieelever äro ordinarie tjänster i manlig slöjd placerade i A 18 — vid övriga seminarier saknas ordinarie tjänster i ämnet. Vid folkskolorna är lönesättningen skiftande. Vanligast är, att avlöningsförmånerna motsvara lönegraderna 10—15.

De sakkunniga föreslå beträffande ordinarie tjänster i manlig slöjd i allmänhet två skilda lönegrader alltefter lärarens individuella kompetens, nämligen lönegraden Ca 18 för lärare med särskilt god kompetens och lönegraden Ca 16 för annan behörig lärare. För folkskoleseminarium, där lärarutbildning i manlig slöjd förekommer, föreslås lönegraden Ca 23.

Till stöd för förslaget med två skilda lönegrader i de flesta skolformer anföra de sakkunniga:

Lönegradsplaceringen av lärarna i manlig slöjd försvåras väsentligt av tvenne omständigheter: dels finnes icke någon ordnad lärarutbildning eller några fastställda behörighetskrav för dessa lärare, dels torde det vara nödvändigt att för deras vidkommande beakta den rådande konkurrensen å arbetsmarknaden. Den förra av dessa omständigheter skulle möjligen kunna tala för uppskov med slöjdlärarnas mera definitiva lönegradsplacering, till dess deras utbildning blivit ordnad. De sakkunniga anse sig dock ej böra föreslå, att så sker. Det finns många slöjdlärare med en formellt och väl även reellt sett ganska svag kompetens, men det finns också mycket väl kvalificerade lärare. Det framstår icke minst med hänsyn till konkurrensen på arbetsmarknaden angeläget, att dessa senare lärare få lön efter sina kvalifikationer och icke lockas över till andra banor. Slöjdläraryrket måste göras så pass lönande, att den också kan draga till sig skickliga yrkesmän och betala de kostnader dessa måst lägga ned på att skaffa sig erforderliga pedagogiska insikter. Det skulle dock icke vara tillräckligt motiverat att utsträcka en mera förmånlig lönegradsplacering även till lärare, som icke äga eller komma att förvärva annat än tämligen medelmätiga kvalifikationer. De sakkunniga vilja därför beträffande manlig slöjd föreslå — förutom speciella lönegradsplaceringar vid vissa läroanstalter — två skilda lönegrader alltefter lärarens individuella kompetens och ha därvid stannat för Ca 18, närmast motsvarande A 14, för lärare med särskilt god kompetens och Ca 16 för annan behörig lärare.

En lönegradsplacering, som är direkt avhängig av vederbörande befattningshavares kompetens, fordrar ju noggranna regler för hur de olika slag av kompetens, som må ifrågakomma, skola kunna bestämmas. De sakkunniga ha i sitt nyss återgivna uttalande påpekat, att det för närvarande icke finns några fastställda behörighetskrav för lärarna i manlig slöjd. Med hänsyn härtill ha de sakkunniga avgivit förslag i detta hänseende. De sakkunniga anföra följande.

Givetvis ställer det sig svårt att avväga och rättvist tillämpa två olika behörighetskrav, när icke en metodiskt genomförd lärarutbildning kan läggas till grund för bedömandet. De sakkunniga vilja betona, att kraven på den högre kompetensen icke få sättas för lågt. Det bör fordras såväl framstående yrkesskicklighet och överblick över yrkesfrågor som pedagogisk förmåga och erfarenhet av undervisning. Förslagsvis vilja de sakkunniga nämna följande behörighetskrav:

gesällprov i snickeri eller metallarbete vid exempelvis lärlingsskola, vilket helst bör ha berättigat till silvermedalj;

kurs i metallslöjd, om gesällprov avlagts i snickeri, och kurs i snickeri, om gesällprov avlagts i metallarbete;

kurs i teckning;

slöjdpedagogiska kurser, minst av den omfattning som kurserna i träslöjd och metallslöjd vid slöjdseminariet på Näs;

auskultation under minst tre månader hos någon eller några av skolöverstyrelsen anvisade slöjdlärare;

erforderlig allmänbildning. — Särskilt i och med att slöjden vinner insteg i även de högre klasserna i realskolan och därmed jämförliga skolformer, skulle ett eftersättande av detta sista krav kunna ogynnsamt påverka undervisningen. De sakkunniga vilja dock icke uppställa realexamen som villkor, men denna examen eller styrkta motsvarande kunskaper böra betraktas som en merit.

Innan slöjdlärarytbildningen blivit närmare reglerad, torde det böra ankomma på skolöverstyrelsen att efter prövning i varje särskilt fall meddela behörighet. Skolöverstyrelsen bör därvid icke vara bunden av alltför detaljerade kompetensföreskrifter utan ha möjlighet att taga hänsyn till bland annat ådagalagd speciell pedagogisk skicklighet. För detta uppdrags fullgörande torde det vara oundgängligen nödvändigt, att en särskild konsulent för manlig slöjd anställs inom skolöverstyrelsen.

Även på den lägre kompetensen böra bestämda krav upprätthållas. Sålunda bör det fordras god yrkesskicklighet, dokumenterad genom gesällprov eller på annat sätt, kurs i teckning samt slöjdpedagogiska kurser, minst av den omfattning som den s. k. andra kursen vid slöjdseminariet på Nääs. Också i detta fall bör skolöverstyrelsen efter individuell prövning meddela behörighet.

Till stöd för förslaget om inplacering i lönegraden Ca 23 av lärarna i manlig slöjd vid vissa seminarier anföra de sakkunniga följande.

Lärarna i manlig slöjd vid folkskoleseminarierna skola utbilda de manliga seminarieeleverna att undervisa i ämnet. I regel ha de nu anställda slöjdlärarna avlagt folkskollärarexamen. Då övningsskollärarna vid seminarier äro placerade i A 20, framstår slöjdlärarnas nuvarande placering i A 18 såsom väl låg. De sakkunniga föreslå fördenskull Ca 23 motsvarande A 20. Att seminariernas slöjdlärare själva avlagt folkskollärarexamen, torde ha visat sig fördelaktigt ur flera synpunkter, men enligt de sakkunnigas uppfattning böra dock icke ifrågavarande tjänster vara förbehållna slöjdlärare med folkskollärarexamen. Vid dessa tjänsters tillsättning böra emellertid sökandenas pedagogiska förmåga och insatser tillmätas särskild betydelse. Vid folkskoleseminarier, där lärarutbildning i manlig slöjd icke förekommer, liksom vid småskoleseminarium böra slöjdlärarna tillhöra samma lönegrader som vid vanlig folkskola.

Extra ordinarie lärare. De vid tidpunkten för betänkangets avgivande gällande lönegrads- och löneklasskillnaderna mellan ordinarie och extra ordinarie lärare av olika kategorier framgå av följande i betänkanget intagna uppställningar.

	Adjunkt		Ämneslära:a		Övningsskol-lärare		Folkskollärare		Småskollär:a	
	Löne-grad	Löne-klass	Löne-grad	Löne-klass	Löne-grad	Löne-klass	Löne-grad	Löne-klass	Löne-grad	Löne-klass
Ordinarie	23	23—26	21	21—24	20	20—23	17	17—21	9	9—13
Extra ordinarie	21	20—23	18	17—21	18	17—21	15	14—18	7	6—10
Skillnad	2	3	3	4—3	2	3—2	2	3	2	3

	Lär. i teckning, musik, gymnastik				Lär. i bl. a. kvinnlig slöjd			
	Seminarierna		Allm. lärov.		Seminarierna		Allm. lärov.	
	Löne-grad	Löne-klass	Löne-grad	Löne-klass	Löne-grad	Löne-klass	Löne-grad	Löne-klass
Ordinarie	21	21—24	20	20—23	18	18—22	16	16—20
Extra ordinarie	18	17—21	18	17—21	16	15—19	15	14—18
Skillnad	3	4—3	2	3—2	2	3	1	2

Ovanstående tabeller utvisa, att extra ordinarie lärare i allmänhet äro placerade två lönegrader och tre löneklasser under motsvarande ordinarie lärare. För den större löneskillnaden mellan seminariernas ordinarie och extra ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik har, påpeka de sakkunniga, anförts som skäl, att man velat giva de extra ordinarie lärarna samma löneställning som vid de allmänna läroverken, då man räknade med att dessa lärare skulle i rätt stor utsträckning flytta från den ena skolformen till den andra. Att skillnaden mellan ordinarie och extra ordinarie lärare i kvinnlig slöjd vid de allmänna läroverken fastställts till endast en lönegrad, synes icke ha motiverats.

I detta sammanhang påpeka de sakkunniga ock, att i statens nya lönesystem — som fr. o. m. den 1 juli 1947 genomförts för statens tjänstemän i allmänhet — extra ordinarie befattningshavare åtnjuta lön enligt samma löneklasser som ordinarie befattningshavare i samma lönegrad. Detta betyder, att de extra ordinarie adjunkterna automatiskt uppflyttats en löneklass och övriga extra ordinarie lärare två löneklasser utom i lönegradens slutlöneklass, där uppflyttningen stannat vid en löneklass.

De sakkunniga föreslå, att extra ordinarie övningslärare i regel skola placeras endast en lönegrad under den normala lönegrad, som enligt de sakkunnigas förslag skall gälla för motsvarande ordinarie lärare. Extra ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik föreslås sålunda vid alla skolformer utom vid seminarierna placerade i Ce 21, extra ordinarie lärare i hushållsgöromål utom vid statens skolköksseminarium i Ce 17, extra ordinarie lärare i kvinnlig slöjd utom vid seminarierna i Ce 15 samt extra ordinarie lärare i manlig slöjd utom vid seminarierna i Ce 17 eller Ce 15, alltefter sin kompetens. Vid lärarutbildningsanstalterna böra enligt de sakkunnigas mening de extra ordinarie lärarna placeras två lönegrader under den för motsvarande ordinarie lärare gällande lönegraden, detta bland annat med hänsyn till relationen till ordinarie lärarens placering vid övriga skolformer.

Till stöd för dessa förslag i fråga om extra ordinarie övningslärares lönegradsplacering anföra de sakkunniga följande.

Av de sakkunnigas utredningar framgår, att övningslärarna måste räkna med att under längre tid än ämneslärare och folkskollärare uppehålla timläraranställning eller extra ordinarie anställning, innan de erhålla ordinarie tjänster. Därtill kommer, att de i extra ordinarie anställning mera

sällan kunna påräkna full tjänstgöring. Tvärtom kommer tjänstgöringen i många fall att bli ganska låg. Vid de högre skolformerna skulle sålunda enligt de sakkunnigas beräkningar antalet tjänster å 15—19 veckotimmar i teckning, musik och gymnastik utgöra omkring hälften av det antal tjänster, varå extra ordinarie anställning skulle erhållas. En viss kompensation för de låga timtalen har tidigare vid de statliga läroanstalterna givits genom tillämpning av den s. k. treprocentsregeln vid avlöningens beräkning. Denna kompensation kommer att försvinna vid genomförandet av de sakkunnigas förslag. Med hänsyn till dessa förhållanden anse de sakkunniga, att skillnaden i lönegrader mellan ordinarie och extra ordinarie befattningar bör vara mindre för övningslärare än för ämneslärare och folkskollärare.

Då icke-ordinarie lärare kunna beräknas i avsevärd omfattning övergå från den ena skolformen till den andra, torde det vara lämpligt att, icke minst på lönetekniska grunder, i allmänhet göra lönegradsplaceringen oberoende av skolformen. Extra ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik böra därför tillhöra samma lönegrad, oberoende av om de tjänstgöra vid högre allmänt läroverk eller realskola, högre kommunal skola eller folkskola. Motsvarande bör gälla om extra ordinarie lärarinnor i hushållsgöromål och i kvinnlig slöjd, vare sig de äro anställda vid kommunal flickskola eller annan skola. Undantag bör enligt de sakkunnigas mening göras endast för det fall, att extra ordinarie lärare tjänstgör vid läroanstalt, som utbildar lärare i hans ämne. För att lärarutbildningsanstalterna skola tillförsäkras utmärkta lärare även i icke-ordinarie anställning, böra extra ordinarie lärare vid dessa skolor få en högre lönegradsplacering än vid övriga. Beträffande ordinarie lärarna i manlig slöjd ha de sakkunniga förordat en viss lönedifferens alltefter individuell kompetens. De sakkunniga finna även motiverat, att extra ordinarie lärare i manlig slöjd erhålla olika lönegradsplacering allt efter sin kompetens på sätt som gäller för ordinarie lärare.

Yttrandena. Principer för lönegradsplaceringen. *Skolöverstyrelsen* har icke funnit de sakkunnigas förslag acceptabla, i den mån de innebära sänkningar i gällande lönegrader. Överstyrelsen anser vidare, i olikhet mot de sakkunniga, att frågan om lönegradsplaceringen skall behandlas fristående i förhållande till frågan om kombinerad tjänstgöring. Endast i den mån gällande lönegrader varit för höga vid full tjänstgöring bör sänkning vidtagas. Skolöverstyrelsen har icke funnit att de sakkunniga lämnat övertygande skäl vare sig för uppfattningen att en del lönegradsplaceringar vore för höga eller för antagandet om visst samband mellan den enligt de sakkunnigas uppfattning höga lönegradsplaceringen och det låga timtalet. Gentemot de sakkunnigas uppfattning, att övningslärarnas placering i lönegrad i en del fall förefallit påfallande hög i förhållande till vissa andra lärargrupper och till statligt och kommunalt anställda befattningshavare i övrigt, har överstyrelsen likaledes framställt erinran. Skolöverstyrelsen har gjort invändningar mot det sätt på vilket de sakkunniga tillämpat principen om lönegradsplacering med hänsyn till elevernas åldersstadium. Skolöverstyrelsen anser för sin del, att lönegradsplaceringen bör ske enligt följande principer: Vid lärarutbildningsanstalterna bör avlöningen vara sådan, att särskilt kvalificerade lärare söka sig dit. I övrigt bör lön utgå med samma

belopp för samma kompetens oavsett åldersstadium. Ingen övningslärargrupp bör erhålla sänkt lönegradsplacering, förrän bärande skäl framlagts för att av riksdagen tidigare beslutad lönegradsplacering är för hög i förhållande till lönegradsplacering för lärargrupper med normerande lönesättning.

Övningslärarorganisationerna ha anslutit sig till de sålunda av skolöverstyrelsen angivna principerna för lönegradsplacering av övningslärarna.

Allmänna lönenämnden har i princip anfört, att det ville synas lönenämnden, som om skillnaden i löneställning mellan övningslärare i teckning, musik och gymnastik, å ena sidan, och övriga övningslärare, å andra sidan, vore alltför stor i fråga om andra lärare än dem, som hade hand om utbildning av lärare i vederbörande övningsämne (seminarielärare). Tjänsteförteckningen för övningslärarna hade härigenom blivit ojämnt uppbyggd i så måtto, att skillnaden i löneställning mellan seminiarielärarna i teckning, musik och gymnastik och lärarna i samma övningsämnen vid övriga skolformer blivit betydligt mindre än motsvarande skillnad i fråga om övningslärarna i hushållsgöromål, kvinnlig slöjd och manlig slöjd.

Lönenämnden har vidare funnit tvekan råda om lämpligheten av att differentiera lönegradsplaceringen för de övningslärare, som icke äro seminarielärare i ovan angivna begränsade bemärkelse, efter det åldersstadium, å vilket de undervisa. Lönenämnden anför härom följande.

Enligt lönenämndens mening kan det sättas i fråga, huruvida — såsom de sakkunniga hävdad — undervisningen i gymnastik är mera krävande å gymnasiet än å realskolestadiet. Det vill förefalla lönenämnden, som om upprätthållande av disciplinen inom de stora gymnastikavdelningarna i realskolan kan vara nog så betungande som ansvaret för den mera avancerade gymnastiken å gymnasiet. Vad folkskolan angår lära undervisningsavdelningarna i gymnastik merendels endast omfatta en klass, vilket torde underlätta ledandet av gymnastikövningarna. Skall en gränsdragning göras mellan gymnastikundervisningen å olika skolformer, synas därför skäl tala för att folkskolornas gymnastiklärare placeras lägre än de övriga skolformernas, beträffande vilka någon differentiering icke synes påkallad. Vad angår musik- och teckningslärarna är lönenämnden icke beredd att på grundval av vad i betänkandet anförts taga ställning till frågan om differentiering av löneställningen efter olika åldersstadier. Vissa praktiska olägenheter synas emellertid lönenämnden vara förbundna med de av de sakkunniga föreslagna lönegradsplaceringarna, som torde komma att medföra, att lärare vid realskola efter rätt lång tjänstgöring å detta stadium skulle i icke obetydlig omfattning söka och erhålla tjänst vid högre allmänt läroverk med delvis ändrade arbetsuppgifter. I detta sammanhang må erinras, att lönenämnden i utlåtande den 25 januari 1945 angående lärarpersonalens vid tekniska skolan i Stockholm löneställning m. m. uttalade, att det enligt nämndens mening vore förtjänt av övervägande, om icke en förkortning av teckningsutbildningen från 4 år till förslagsvis 3 år kunde genomföras.

Beträffande differentieringen efter åldersstadium må ytterligare framhållas, att de sakkunniga icke lyckats genomföra densamma konsekvent. Vid kommunal flickskola, som i avseende å ämnena teckning, musik och gymnastik skulle anses tillhöra samma grupp som realskola, tillhöra sålunda de högsta åldersklasserna ett högre åldersstadium än realskolans avslutnings-

klass. Vidare må erinras, att vid folk- och småskolan de fyra första klasserna tillhöra ett lägre åldersstadium än realskolans lägsta klass. Hittills har även en markerad skillnad upprätthållits i löneläget mellan, å ena sidan, folk- och fortsättningsskolor och, å andra sidan, de högre statliga och kommunala skolorna. Så länge detta förhållande består, synes knappast lämpligt att placera vissa övningslärare vid folk- och fortsättningsskolorna i samma lönegrad som motsvarande övningslärare vid realskolor och högre kommunala skolor, särskilt som dessa övningslärare därvid skulle erhålla högre löneställning än folkskollärarna.

Statsläroverkens rektorsförening har icke ansett sig kunna biträda den av de sakkunniga föreslagna lönedifferentieringen på skilda åldersstadier. En lönegradsplacering enligt denna princip, vilken f. ö. icke konsekvent tillämpats av de sakkunniga, skulle bl. a. leda till att övningslärartjänsterna vid realskolan i än högre grad än hittills bleve »passage-tjänster». Rektorsföreningen har i samband härmed fäst uppmärksamheten vid att rådande lönesystem för skilda lärarkategorier icke synts rätt avvägt i förhållande till utbildning, ansvar och arbetsprestation, såsom förhållandet mellan adjunkts lön och den föreslagna teckningslärarlönen visade. Adjunkt tillhörde således lönegrad Ca 26 och teckningslärare vore föreslagen i Ca 23. Adjunkten hade i genomsnitt 27 veckotimmar och hemarbete med ungefär 18 timmar per vecka. Motsvarande siffror för teckningsläraren kunde sättas till 30 resp. 6—8. Å 3-ort skulle detta, bortsett från rörligt tillägg, innebära för adjunkt 235 kronor per arbetsveckotimme och för teckningslärare 247 kronor.

Invändningar mot de föreslagna lönegradssänkningarna samt mot principen om lönedifferentiering efter lärjungarnas åldersstadium ha gjorts av *övningslärarorganisationerna, praktiska mellanskolornas och högre folkskolornas lärarförening* samt *flick- och samskolelärarynas riksförbund. Kommunala mellanskolornas rektorsförening* har, med hänsyn till de otillfredsställande löneställningar de sakkunniga förordat för övningslärarna, ansett att förslaget i denna del bör omprövas.

Svenska stadsförbundet har i princip uttalat, att de avsevärda lönehöjningarna, som de sakkunnigas förslag genomgående innebure framför allt för folk- och fortsättningsskolor, vore ägnade att väcka betänkligheter.

Fredrika-Bremerförbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och *yrkeskvinnors samarbetsförening* ha icke kunnat värja sig för misstanken, att orsaken till att lärarna i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd erhållit så låg lönegradsplacering i förhållande till andra lärarkategorier vore att söka däri, att undervisningen i dessa ämnen helt ombesörjdes av kvinnor. Förbunden anse det vidare icke vara möjligt att göra en riktig och rättvis avvägning av lönegradsplaceringen olika övningslärargrupper emellan. Det vore nämligen omöjligt att genomföra en gradering av de olika ämnena efter deras betydelse ur uppfostringssynpunkt. I betänkandet sökte man förgäves en logisk linje i de differentieringar, som gjorts. Med hänsyn härtill hävda sammanslutningarna, att samtliga övningslärare böra jämföras i lönehänseende. *Tjänstemännens centralorganisation* har likaledes funnit

sakkunnigförslaget i vad det avser löneställningarna för lärarna i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd vara influerat av att dessa tjänster uppehållas av kvinnor. *Sveriges slöjdläraryrkesförbund* har uttalat sympatier för en lönesättning, innebärande att alla lärarna i de olika övningsämnena hänföras till samma lönegrad i samma skolform.

Teckning, musik och gymnastik. Med utgångspunkt från principerna samma lön för samma kompetens oavsett åldersstadium samt ingen sänkning av gällande placering har *skolöverstyrelsen* tillstyrkt placering av här avsedda lärare vid folk- och småskoleseminarierna i Ca 25. Vidare har överstyrelsen förordat, att ordinarie musklärare vid institutet och förskolan för blinda å Tomtebodan hänföres till Ca 24, med hänsyn till de speciella krav, som ställas på denne lärare. För ordinarie lärare vid övriga skolformer föreslår överstyrelsen Ca 23. Överstyrelsen är, liksom de sakkunniga, medveten om att placeringen i lönegrad av de ifrågakommande övningslärarna i folkskolan icke blir tillfredsställande. Enligt överstyrelsens förslag skulle dessa övningslärare bli placerade två lönegrader (i stället för en lönegrad enligt de sakkunnigas förslag) över folkskollärare i skolor med 39 veckors läsår. Detta förhållande — det vore fråga om ett jämförelsevis ringa antal lärare, av vilka huvudparten tjänstgjorde i Stockholm eller Göteborg — borde emellertid icke få verka sänkande på lönegradsplaceringen i högre skolformer. Därest instruktörsverksamhet kunde åläggas de ifrågakommande lärarna i folkskolan, syntes emellertid intet vara att erinra mot den av överstyrelsen för dem föreslagna placeringen.

Statskontoret framhåller, att den mest framträdande förbättringen, som skulle följa med ett genomförande av de sakkunnigas förslag, vore den, att övningslärare i teckning, musik och gymnastik vid folkskolan skulle erhålla samma löneställning som motsvarande lärare vid realskolan och t. o. m. placeras en lönegrad högre än folkskollärare. Detta förslag har statskontoret ansett sig böra bestämt avstyrka, allra helst som de sakkunniga själva understrukt, att folkskolläraren måste anses ha det mest ansvarsfulla arbetet och utan tvivel också den största arbetsbördan. Ville man i likhet med de sakkunniga fasthålla vid ett genomförande enbart för övningslärarna av principen om samma lön för undervisning på samma åldersstadium och uppställde man icke krav på längre undervisningsskyldighet för övningslärare än för folkskollärare, syntes uteslutet att hänföra övningslärare i fråga ens till samma lönegrad som gällde för folkskollärare. Statskontoret föreslår fördenskull, att lägsta lönegraden för ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik bestämmes till Ca 20. För de båda övriga lönegrupperna har statskontoret i så fall förordat Ca 22 och Ca 24.

Allmänna lönenämnden har funnit den av de sakkunniga verkställda utredningen rörande gymnastiklärarnas arbete med friluftsverksamheten och den därvid gjorda jämförelsen med musik- och teckningslärarna närmast tala mot att gymnastiklärarna vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna erhålla minskning i undervisningsskyldigheten med

anledning av berörda verksamhet. En viss inkonsekvens vidlådde även de sakkunnigas förslag i denna del, eftersom angivna förmån begränsats till de skolformer, vid vilka gymnastiklärarna redan nu åtnjöte kompensation för arbete med friluftsverksamheten.

Kommunala mellanskolornas rektorsförening föreslår, emedan enligt föreningens mening inga bärande skäl föreligga för en differentiering, att övningslärare i teckning, musik och gymnastik vid realskolor, kommunala mellanskolor m. fl. erhålla samma lönegradsplacering som av de sakkunniga föreslagits för motsvarande övningslärare vid de högre allmänna läroverken. Samma önskemål beträffande främst de kommunala flickskolorna har uttalats av *flick- och samskolelärarnas riksförbund*. *Praktiska mellanskolornas och högre folkskolornas lärarförening* föreslår, att hithörande lärare vid skolor inom föreningens verksamhetsområde hänföras till lägst lönegrad Ca 23.

Svenska gymnastikläraresällskapet, som säger sig hålla före, att gymnastiklärarna vid realskolor, högre kommunala skolor samt fortsättningsskolor för dövstumma böra placeras i samma lönegrad som dessa lärare vid de högre allmänna läroverken, hemställer, att ersättning för friluftsverksamhetens handhavande vid realskolor, högre kommunala skolor, högre allmänna läroverk samt seminarierna måtte utgå i form av en lönegrad. *Flick- och samskolelärarnas riksförbund* har funnit det önskvärt, att samma värdering som tidigare får gälla för gymnastiklärarnas plikter i samband med friluft- och idrottsverksamheten.

Svenska stadsförbundet har funnit nedsättningen av vissa gymnastiklärares undervisningsskyldighet såsom en kompensation för bortfall av tidigare utgående ersättning för friluftsverksamheten mindre lyckad. Förbundet har vidare bestämt avstyrkt, att lärare i teckning, musik och gymnastik vid »övriga skolformer» placeras i högre lönegrad än folkskollärare och har för egen del stannat för en inplacering av dessa lärare i Ca 21.

Teckningslärarnas riksförbund slutligen anser att teckningslärare vid högre allmänna läroverk, realskolor, kommunala mellanskolor och flickskolor samt högre folkskolor böra placeras i Ca 23. I princip borde även teckningslärarna vid folkskolorna hänföras till sistnämnda lönegrad. Förbundet har dock tills vidare ansett sig böra godtaga den av de sakkunniga föreslagna lönegraden Ca 22.

Hushållsgör omål. Förslaget om inplacering av ordinarie lärare i hushållsgör omål vid statens skolköksseminarium i Ca 25 tillstyrkes av *skolöverstyrelsen*. För samtliga övriga kategorier föreslår överstyrelsen placering i Ca 21.

Statskontoret — som i likhet med de sakkunniga i princip funnit det motiverat, att lärare i hushållsgör omål, kvinnlig slöjd och manlig slöjd hänföras till något lägre löneläge än lärare i teckning, musik och gymnastik — tillstyrker, att lärarinnor i hushållsgör omål vid statens skolköksseminarium erhålla samma löneställning som övningslärare i teckning, musik

och gymnastik vid folk- och småskoleseminarierna eller enligt statskontorets förslag Ca 24. Vad angår övriga lärare i hushållsgöromål samt lärare i slöjd, med undantag för sådana lärare vid seminarierna, har statskontoret icke funnit tillräckliga skäl för en differentiering i enlighet med de sakkunnigas förslag. Icke heller har ämbetsverket övertygats om det berättigade i att placera lärarinnor i hushållsgöromål, vilka vid sidan av sina kontanta löneförmåner skulle äga åtnjuta fri kost i samband med de praktiska övningarna, två lönegrader högre än lärarinnor i kvinnlig slöjd. Mera tillfredsställande skulle enligt statskontorets mening vara, om samtliga ifrågavarande lärarinnor hänfördes till samma lönegrad som lärare i manlig slöjd med högre kompetens vid andra skolformer än folkskoleseminarier, eller i enlighet med de sakkunnigas förslag Ca 18.

För lärarinnor i hushållsgöromål har *allmänna lönenämnden* funnit arbetsuppgifternas art och omfattning kunna åberopas som skäl för en förhöjning av den föreslagna normallönegraden Ca 18.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har funnit den föreslagna lönegradsplaceringen för lärarinnor i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål väl låg. Förslaget innebure bl. a., att, där fyllnadstjänstgöring skulle fullgöras vid anstalt för yrkesundervisning, denna tjänstgöring komme att i lönehänseende kompenseras lägre än motsvarande tjänstgöring i samma ämnen vid heltidsanställning i flertalet skolor för yrkesundervisning. Den värdesättning av det husliga arbetets betydelse, som härvid kommit till uttryck i förslaget, syntes även kunna komma att menligt inverka på rekryteringen inom yrkesområdet.

Svenska seminarieläraryöreningen hemställer, att ordinarie lärarinnor i hushållsgöromål vid seminarierna måtte placeras i lönegrad Ca 22 med hänsyn till den utomordentliga samhällsekonomiska betydelsen av den undervisning, som dessa lärarinnor meddelade.

Statsläroverkens rektorsförening har framhållit vikten av att lärarna i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål icke erhålla så väsentligt nedsatta löner, som enligt sakkunnigförslaget ej sällan skulle bliva fallet. Härvid ha särskilt understrukits lärarnas omfattande utbildning, den stora nationalekonomiska betydelsen av undervisningen i dessa ämnen, den teoretiska undervisningen samt konkurrensen om arbetskraften. Uttalande av liknande innebörd har gjorts av *kommunala mellanskolornas rektorsförening*, som förordar en inplacering av skolkökslärarinnorna i Ca 21. Någon löneskillnad för lärare vid kommunala flickskolor och övriga skolor syntes icke motiverad. *Praktiska mellanskolornas och högre folkskolornas läraryörening* föreslår, att hithörande lärare vid skolor inom föreningens verksamhetsområde hänföras till Ca 20.

Flick- och samskolelärarnas riksförbund har framhållit önskvärdheten av att skolköks- och slöjdlärarinnornas lönesättning upptages till ny omprövning samt att lönerna härvid icke utmätas enligt principen om ett mellanläge mellan uppenbart underhaltiga och i och för sig såsom fullt skäliga ansedda löner utan med hänsyn till arbetsuppgifternas verkliga värde

för elevernas utbildning och fostran. Att stora grupper av slöjdlärarinnor hittills varit underbetalade finge sålunda icke bli ett skäl för att ge kåren i dess helhet en sämre löneställning än vad som eljest vore skäligt.

Svenska landskommunernas förbund har icke funnit det bärande, att skolkökslärarinnorna hänföras till lägre löneställning än folkskollärarynner, särskilt som man från landskommunalt håll redan tidigare icke varit främmande för tanken, att i lönehänseende jämställa dessa lärarkategorier.

Svenska skolkökslärarinnornas förening är av den uppfattningen, att det är fullt motiverat och berättigat, att inom folk- och fortsättningsskolor lärarynner i hushållsgöromål i lönehänseende jämställas med folkskollärare och att inom övriga skolformer med undervisning i ämnet på det grundläggande stadiet lärarynner erhålla en motsvarande lönegradsplacering. Föreningen yrkar således, att de lärarynner, som av de sakkunniga hänförts till Ca 18, uppflyttas till Ca 21. Vidare hemställs, att lärarynner i hushållsgöromål vid folkskoleseminarier med kvinnliga elever och vid småskoleseminarierna placeras i Ca 22.

Styrelsen för Göteborgs skolköksseminarium håller före, att ett godtagande av de sakkunnigas förslag till lönegradsplacering av skolkökslärarynner skulle kunna leda till försämrad rekrytering av denna lärarkategori. Styrelsen ville därför hävda, att en grundlig omprövning av den föreslagna lönegradsplaceringen för lärarynner i hushållsgöromål vore i hög grad påkallad särskilt med hänsyn till den placering, som föreslagits för lärare i teckning, musik och gymnastik.

Tjänstemännens centralorganisation slutligen har framhållit, att lärarna i hushållsgöromål borde beredas en mera tillfredsställande lönegradsplacering än den de sakkunniga föreslagit.

Kvinnlig slöjd. *Skolöverstyrelsen* har anmält, att i en hel del av de till styrelsen inkomna yttrandena de sakkunnigas förslag om inplacering av här avsedda lärare vid kommunal flickskola och statens normalskola i Ca 18 och vid övriga skolformer i Ca 16 varit föremål för kritik. För sin del tillstyrker överstyrelsen, att förevarande befattningshavare vid kvinnligt folkskoleseminarium, småskoleseminarium och statens skolköksseminarium placeras i Ca 23. För samtliga övriga grupper utom för lärarynner med mindre tillfredsställande kompetens föreslås Ca 20 och för de undantagna lärarynner Ca 16.

Statskontoret förordar, att lärare i slöjd vid seminarierna hänföras till samma lönegrad som lärare i teckning, musik och gymnastik vid högre allmänt läroverk, eller Ca 22. För övriga hithörande lärare föreslår statskontoret, i överensstämmelse med vad som i det föregående anförts under rubriken hushållsgöromål, lönegrad Ca 18.

Allmänna lönenämnden har funnit, att ämnena kvinnlig slöjd och manlig slöjd i lönehänseende böra vara i princip jämställda. Samma uttalande har gjorts av *federationen Sveriges allmänna folkskollärarynnerförening, övningslärarynnerorganisationerna* samt *tjänstemännens centralorganisation*. *Överstyrelsen*

för yrkesutbildning har, såsom angivits under rubriken hushållsgöromål, funnit löneställningen för här avsedda lärarinnor vara för låg.

Svenska seminarieläraryöreningen har ansett, att slöjdlärarna med hänsyn till lönegradsplaceringen icke vederfarits full rättvisa. Föreningen hemställer, att ordinarie lärare i kvinnlig slöjd vid seminarierna — i likhet med lärare i teckning, musik och gymnastik — placeras i lönegrad Ca 25, därest de ha med lärarutbildningen att göra, samt ordinarie lärarinna i kvinnlig slöjd vid manligt seminariums övningsskola i Ca 20. *Kommunala mellanskolornas rektorsförening* har funnit en inplacering av huvuddelen lärarinnor i handarbete i Ca 20 fullt motiverad. *Praktiska mellanskolornas och högre folkskolornas läraryörening* föreslår, att hithörande lärare vid skolor inom föreningens verksamhetsområde hänföres till Ca 20.

Svenska stadsförbundet har ansett, att den lägre placeringen av lärare i kvinnlig slöjd, lönegrad Ca 13, bör angivas i tjänsteförteckningen på motsvarande sätt som skett för lärare i manlig slöjd.

Sveriges slöjdläraryörening håller före, att de genom statsmakternas beslut tidigare fastställda lönegraderna för slöjdläraryor vid kommunala flickskolor, statens normalskola, högre allmänna läroverk, kommunala mellanskolor, högre folkskolor och liknande skolformer ej böra sänkas. Föreningen vill vidare starkt understryka lämpligheten av att lärarna i husligt arbete likställas i lönehänseende. I konsekvens härmed har föreningen föreslagit, att slöjdläraryor vid nyssnämnda skolformer placeras i Ca 20 samt lärarna vid folk- och fortsättningsskolor i Ca 20 eller övergångsvis i Ca 18. Motivet för sistnämnda förslag vore bl. a., att föreningen ansåge, att den aktuella löneregleringen borde anses som ett provisorium, som kunde behöva omprövas efter det 1946 års skolkommision och utredningen rörande utbildningen på det husliga arbetets område slutfört sina uppdrag. Vidare uttalar föreningen rörande behörighetsvillkoren för slöjdläraryor följande.

De sakkunniga anse, att efter reglementets ikraftträdande fordringar för erhållande av ordinarie tjänst skola vara tvåårigt seminarium. De sakkunniga tyckas ha förbisett, att tvåårigt seminarium för slöjdläraryor inrättades så tidigt som 1922 i Stockholm. Slöjdläraryoreningen anser, att vid löneregleringens genomförande fast anställd slöjdläraryor som innehar avgångsbetyg från fackseminarium skall, oavsett utbildningstidens längd, placeras i samma lönegrad som de slöjdläraryor, vilka genomgått tvåårigt seminarium.

De sakkunnigas uttalande angående behörighetskraven synes även innebära, att en fastare anställd slöjdläraryor, som haft en tjänstgöring av viss omfattning skulle — även om hon saknade fackutbildning över huvud taget — efter det skolöverstyrelsen medgivit vederbörande behörighet erhålla t. o. m. ordinarie anställning. Slöjdläraryoreningen har förståelse för att viss hänsyn bör tagas även till denna kategori, men föreningen anser det icke riktigt, att dessa, vilka helt sakna seminarieutbildning, skola få ordinarie anställning. I de speciella fall, som här kunna komma i fråga, anser föreningen den extra ordinarie anställningsformen fullt tillräcklig.

M a n l i g s l ö j d. De sakkunnigas argument, att slöjdläraryorbanan måste göras så pass lönande, att den kan draga till sig skickliga yrkesmän och

betala de kostnader dessa måst nedlägga på att skaffa sig erforderliga pedagogiska insikter, tyder enligt *skolöverstyrelsens* mening på behov av högre lönegradsplaceringar än de sakkunniga föreslagit. Överstyrelsen tillstyrker inplacering i Ca 23 vid manligt folkskoleseminarium men föreslår, att övriga lärare med högre kompetens placeras i Ca 20. Därigenom skulle dessa lärare komma i samma lönegrad, som överstyrelsen föreslagit för fullt kompetenta seminarieutbildade lärare i kvinnlig slöjd. De manliga lärarna med lägre kompetens syntes lämpligen böra placeras i två lönegrader lägre, dvs. i Ca 18. Kompetenskraven borde vara sådana, att lärarna icke kunde anses ha erhållit en för hög placering i jämförelse med de lärare i kvinnlig slöjd, som med hänsyn till icke fullständig seminarieutbildning föreslagits till inplacering i Ca 16.

Statskontoret förordar, att lärare i slöjd vid seminarierna hänföras till samma lönegrad som lärare i teckning, musik och gymnastik vid högre allmänt läroverk, eller Ca 22. För övriga hithörande lärare föreslår statskontoret, i överensstämmelse med vad som i det föregående anförts under rubriken hushållsgöromål, lönegrad Ca 18. Lärare i manlig slöjd med lägre kompetens borde så som de sakkunniga föreslagit inplaceras i Ca 16.

Såsom i det föregående nämnts har *allmänna lönenämnden* funnit ämnenas kvinnlig och manlig slöjd böra i lönehänseende i princip jämsställas. Vad angår lönegradsplaceringen av lärarna i manlig slöjd borde emellertid med ett slutligt ställningstagande anstå, till dess att deras utbildningsförhållanden ordnats på ett tillfredsställande sätt.

Huruvida lönegradsplaceringen för lärare i manlig slöjd kunde anses lämpligt avvägd med hänsyn till dessa lärares arbetsuppgifter, har undandragit sig *överstyrelsens för yrkesutbildning* bedömande. Ur synpunkten att åstadkomma en god rekrytering av kåren genom förvärv av skickliga yrkesmän, syntes emellertid denna placering vara väl låg.

Svenska seminarieläraryöreningen hemställer, att ordinarie lärare i manlig slöjd vid seminarium måtte placeras i lönegrad Ca 25 därest de ha med lärarutbildningen att göra. Föreningen har därvid icke närmare ingått på frågan, om den av de sakkunniga föreslagna planen för förvärvande av den »högre» kompetensen verkligen är den för en seminarielärare i slöjd lämpligaste. Härom anföres vidare:

Styrelsen är av den uppfattningen, att tyngdpunkten i utbildningen bör förskjutas från det yrkestekniska momentet till det pedagogiska och får måhända i annat sammanhang anledning att närmare ingå på detta problem. För en på detta sätt lagd utbildning blir emellertid den erforderliga tiden ingalunda kortare än för det av de sakkunniga antydda. Samtliga ordinarie lärare i manlig slöjd vid seminarierna äro — på ett enda undantag när — även examinerade folkskollärare. För utvecklingen av den pedagogiska sidan av slöjden har detta förhållande utan tvivel haft en gynnsam inverkan, och det får nog anses önskvärt, att slöjdläraryrkesbefattningarna även i fortsättningen besättas med personer, som avlagt folkskolläraryrkesexamen. För att stimulera slöjdläraryrkesbefattningarna att meritera sig även för slöjdläraryrket är det därför av största vikt, att lönegradsplaceringen inte blir för låg.

Statsläroverkens rektorsförening har understrukt, att utbildningen av lärare i manlig slöjd är heterogen och bristfällig, varför den snarast borde omorganiseras och förbättras, särskilt med hänsyn till att ämnet sannolikt komme att i allt större utsträckning bli obligatoriskt.

Kommunala mellanskolornas rektorsförening och *praktiska mellanskolornas och högre folkskolornas lärarförening* förorda lönegrad Ca 20 för lärare i manlig slöjd med högre kompetens. För lärare med lägre kompetens föreslår lärarföreningen lönegrad Ca 18.

Slöjd- och yrkeslärnarnas riksförbund har framhållit, att det stora flertalet slöjdlärare tillägnat sig en gedigen utbildning trots saknaden av en statlig utbildningsanstalt, en utbildning, som i många fall låge betydligt högre än de kompetensfordringar de sakkunniga föreslagit som behörighetskrav för lärare med särskilt god kompetens. Med hänsyn bl. a. härtill har förbundet funnit det synnerligen motiverat, att lärare i manlig slöjd med särskilt god kompetens, vid »övriga skolformer» placeras i lönegrad Ca 19 som ordinarie. Den av de sakkunniga föreslagna differentieringen har riksförbundet ansett sig kunna godtaga som en övergångsform intill dess frågan om slöjdlärarnas utbildning på ett tillfredsställande sätt ordnats. Slöjdlärare med lägre kompetens borde tills vidare placeras lägst i Ca 17.

Extra ordinarie lärare. Skolöverstyrelsen har funnit, att de sakkunniga anfört synnerligen bärande skäl för en förmånlig placering av de extra ordinarie lärarna, och föreslår därför, att dessa lärare placeras vid lärarutbildningsanstalterna på sätt de sakkunniga föreslagit två lönegrader och i övrigt en lönegrad under de ordinarie. *Statskontoret* anser, att de sakkunniga anfört vägande skäl för att övningslärarna såsom extra ordinarie böra erhålla något bättre löneställning i förhållande till ordinarie övningslärare än extra ordinarie ämneslärare och folkskollärare i förhållande till ordinarie sådana lärare. Emellertid finge beaktas, att 1944 års personalutredning fått i uppdrag att utreda frågan om en befordringsgång för ämneslärare. I avvaktan härpå ansåge sig statskontoret icke kunna tillstyrka de sakkunnigas förslag. Ämbetsverket förordade i stället, att extra ordinarie övningslärare tills vidare genomgående placerades två lönegrader lägre än motsvarande ordinarie lärare.

Vad de sakkunniga anfört i fråga om relationen mellan de ordinarie och de extra ordinarie övningslärarnas avlöning har i princip icke föranlett någon erinran från *allmänna lönenämnden*.

Beträffande förslaget om de extra ordinarie lärarnas placering en lönegrad lägre än de ordinarie anser *svenska stadsförbundet* det kunna ifrågasättas, om de av de sakkunniga anförda skälen för att ställa övningslärarna bättre än ämnes- och folkskollärare äro tillräckligt bärande.

Departementschefen. Vad rör *de allmänna principerna* för lönegradsplacering av övningslärarna ha lärarlönesakkunniga, såsom framgår av den lämnade redogörelsen, funnit en omprövning i hela dess vidd av löneställningsfrågan vara motiverad. De sakkunniga ha sålunda vid sina ställningstagan-

den icke ansett sig bundna av tidigare gällande placeringar för övningslärarna. Vägledande för förslagen har i stället varit lönegradsplaceringen för ämneslärarna vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna samt folkskolans lärare. Betydelse har vidare tillmätts arten och omfattningen av övningslärarnas tjänstgöring, utbildningstidens längd samt studiekostnaderna. Vidare ha de sakkunniga ansett samma lönegradsplacering böra tillämpas för lärare i samma ämne vid olika skolformer, om lärjungarna tillhöra samma åldersstadium, men med möjlighet till högre lönegradsplacering, om lärjungarna i en skolform representera högre åldersstadium. Slutligen ha de sakkunniga fäst visst avseende vid det förhållandet, att övningslärarna i relativt stor utsträckning uppbära avlöningsförmåner, som överstiga de lönebelopp, som utgå i vederbörlig lönegrad. Med utgångspunkt från dessa principer ha de sakkunniga framlagt förslag till lönegradsserier för de olika övningslärarkategorierna, vilka i förhållande till hittills tillämpade löneställningar innebära icke blott oförändrade eller höjda löneställningar utan även i vissa fall lönegradssänkningar.

Från flertalet remissmyndigheters sida, och därvid främst från personalhåll, har hävdats, att sänkning av hittills gällande lönegradsplaceringar för övningslärarna icke borde förekomma, bl. a. av skälighetshänsyn och därför att lönegradssänkningar kunde befaras leda till en försämrad rekrytering av de olika övningslärarbanorna. Vidare har i remissyttrandena genomgående framhållits, att en differentiering av övningslärarna i lönehänseende alltefter lärjungarnas åldersstadium icke borde komma till stånd med hänsyn till dels att det kunde ifrågasättas om undervisningen på ett högre åldersstadium generellt vore mera krävande och ansvarsfull än på ett lägre stadium och dels att införandet av ett sådant system kunde medföra att de sämre avlönade tjänsterna bleve passagetjänster, vilket från skolsynpunkt av skilda skäl vore mindre lämpligt. Vissa myndigheter, däribland allmänna lönenämnden, har anfört, att de sakkunniga icke fullt konsekvent lyckats tillämpa ifrågavarande princip. Myndigheternas och personalorganisationernas yttranden utmyнна i regel i förslag om oförändrade eller höjda löneställningar för de skilda övningslärarkategorierna.

För egen del anser jag i likhet med de sakkunniga, att frågan om övningslärarnas lönegradsplacering måste upptagas till omprövning i hela dess vidd, utan större hänsynstagande till tidigare gällande placeringar. Att så sker är nödvändigt främst med hänsyn till att det nu gäller att under ett enhetligt avlöningsreglemente inordna ett flertal övningslärargrupper med sinsemellan mycket skiftande anställnings- och avlöningsförhållanden. Jag anser det vidare vara naturligt, att en sådan omprövning kan leda till förslag, innebärande icke blott bibehållande eller höjning av gällande lönegradsplaceringar, utan även på vissa punkter lönegradssänkningar. Jag finner det emellertid förklarligt, att de framlagda förslagen om lönegradssänkningar framkallat olustkänslor främst på personalhåll och att farhågor yppats för att ett genomförande av förslagen skulle kunna leda till försämrade rekryteringsmöjligheter. Att jag trots detta i huvudsak anser mig kunna biträda de sakkunnigas förslag beror i första hand på följande faktorer.

De lönegradssänkningar varom här är fråga kunna knappast betraktas såsom lönegradsnedflyttningar i vanlig bemärkelse, karakteriserade av en relativ försämring av löneinkomsten för en grupp tjänster vid jämförelse med i lönehänseende tidigare jämställda grupper. De tjänster som här föreslås till lönegradsnedflyttning — bl. a. vissa tjänster vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna — ha nämligen tidigare endast i mindre utsträckning varit förenade med full tjänstgöring, vilket inneburit att vederbörande tjänstinnehavare endast i ett mindre antal fall åtnjutit det lönebelopp, som tillkommer heltidstjänstgörande befattningshavare i samma lönegrad. Vid ett genomförande av de i det föregående tillstyrkta organisationsförslagen komma dessa olägenheter att avsevärt minskas. Samtliga ordinarie tjänster komma således, samtidigt som deras antal ökas, att i fortsättningen vara förenade med full tjänstgöring. Även för den icke-ordinarie personalen komma väsentliga förbättringar att vidtagas i form av ökat antal veckotimmar med åtföljande högre löneinkomst. Ett närmare studium av det av de sakkunniga framlagda statistiska materialet rörande resultatet av den företagna provorganisationen visar sålunda bland annat, att under läsåret 1944/45 av 2 042 övningslärartjänster vid de högre skolformerna endast 13 % voro förenade med en undervisningsskyldighet om 30 eller flera veckotimmar, 32 % av tjänsterna hade 15—29 veckotimmar, medan mer än hälften eller 55 % voro förenade med en undervisningsskyldighet om mindre än 15 veckotimmar. Av de enligt provorganisationen för samma läsår redovisade 1 684 tjänsterna skulle åter 41 % få 30 veckotimmar eller mera, 24 % mellan 15 och 19 veckotimmar och endast 35 % mindre än 15 veckotimmar. Jag får sålunda med skärpa understryka, att ett genomförande av sakkunnigförslaget, trots de förordade lönegradssänkningarna, för det stora flertalet övningslärare kommer att innebära förbättringar såväl i fråga om anställnings- som avlöningsförhållanden. Att under sådana omständigheter tillmäta de uttalade farhågorna för ett försämrat rekryteringsläge avgörande betydelse kan jag icke finna vara motiverat. Jag håller vidare före, att lönegradsplaceringen av övningslärarna tidigare i viss mån varit beroende av den synpunkten, att de i många fall låga timtalen å övningslärartjänsterna rättvisligen borde föranleda en viss kompensation i form av relativt hög lönegradsplacering. Då emellertid de nu föreslagna lönegradssänkningarna komma att innebära en i förhållande till andra befattningskategorier relativ lönesänkning endast för övningslärartjänster, vilka redan tidigare varit förenade med mera omfattande undervisningsskyldighet och sålunda i lönehänseende varit väl tillgodosedda, kan jag ej heller finna billighetsskäl tala för att sänkningar överhuvud taget icke böra vidtagas.

Att lönegradsplaceringen av övningslärarna måste ställas i viss relation till utbildningstidens längd synes mig vara ofrånkomligt. Liksom de sakkunniga får jag emellertid understryka, att varje tendens till en förlängning av de redan nu långa utbildningstiderna för olika kategorier övningslärare i huvudsakligt syfte att få till stånd en höjning av lönegradsplace-

ringen måste bestämt tillbakavisas. Även de övriga av de sakkunniga framlagda principerna för övningslärarnas lönegradsplacering kan jag i huvudsak lämna utan erinran. Jag är dock väl medveten om att stora svårigheter föreligga för en rättvis avvägning av de olika synpunkterna och får särskilt framhålla, att förslaget om differentiering av övningslärarnas löneställning alltefter lärjungarnas åldersstadium kunnat ingiva viss tveksamhet. Erinringar härutinnan ha även framställts i remissyttrandena. De andra alternativ till frågans lösning som erbjuda sig anser jag mig emellertid icke kunna förorda. Att såsom från flera håll föreslagits placera huvuddelen övningslärare, således även de hittills i regel mycket lågt avlönade övningslärarna vid folkskolan, i samma lönegrader, som de för övningslärarna vid de allmänna läroverken och högre kommunala skolorna nu gällande, finner jag sålunda uteslutet såväl av ekonomiska skäl som med hänsyn till de återverkningar i form av krav på förbättrade löneställningar från andra lärarkategorier, som en sådan lönesättning otvivelaktigt skulle medföra. Att å andra sidan i avsevärt större utsträckning än de sakkunniga föreslagit anpassa lönegradsplaceringen för övningslärarna vid de högre skolformerna ned mot rådande genomsnittslöneläge för folkskolans övningslärare finner jag av naturliga skäl likaledes ogörligt. Med hänsyn till dessa förhållanden har jag ansett mig i huvudsak kunna godtaga de sakkunnigas förslag även i denna del.

Jag övergår härefter till att redogöra för mitt ställningstagande till de sakkunnigas detaljförslag rörande lönegradsplacering av de olika kategorierna ordinarie övningslärare.

Vad först beträffar övningslärarna i *teckning, musik* och *gymnastik* anser jag i likhet med de sakkunniga, att dessa lärare även i fortsättningen böra jämsställas i lönehänseende. Jag ansluter mig vidare till förslaget om placering av lärarna vid folk- och småskoleseminarierna i 25 lönegraden samt lärarna vid högre allmänna och högre tekniska läroverk i lönegrad Ca 23. Lärarna vid övriga skolformer ha av de sakkunniga föreslagits till inplacering i 22 lönegraden, eller en lönegrad högre än folkskollärare i skolor med 39 veckors läsår. Detta förslag anser jag mig icke kunna tillstyrka. En sådan placering måste nämligen anses otillfredsställande särskilt med hänsyn till att folkskolläraren, vilket även de sakkunniga vitsordat, har det mer ansvarsfulla arbetet och utan tvivel också den större arbetsbördan. Även andra av mig i det föregående åberopade skäl gör en sådan placering olämplig. För egen del får jag förorda, att här avsedda lärare hänföras till 21 lönegraden. Att placera lärarna vid fristående realskolor, högre kommunala skolor och läroanstalter för blinda och dövstumma i 22 och endast folkskolans lärare i 21 lönegraden anser jag icke böra ifrågakomma med hänsyn främst till att härigenom skulle skapas en lönegradsserie omfattande ej mindre än tre intilliggande lönegrader, vilket av olika skäl måste anses mindre lämpligt. Erinras må vidare, att de sakkunniga själva ursprungligen tänkt sig två lönegraders skillnad mellan hithörande lärare å ena sidan vid

de allmänna läroverken och å andra sidan vid övriga skolformer, vilka lärarkategorier sålunda skulle ha placerats i lönegraden A 20 respektive A 18. Sedermera hade emellertid den mellanliggande lönegraden slopats och de sakkunniga ansett sig böra acceptera denna konsekvens av det förändrade lönesystemet.

Tillräckliga skäl för uppflyttning till 24 lönegraden, på sätt skolöverstyrelsen föreslagit, av läraren i musik vid institutet och folkskolan för blinda å Tomtebodas anser jag icke föreligga.

Vad slutligen rör den hittills till vissa gymnastiklärare utgående ersättningen för arbetet med friluftsverksamheten finner jag det såväl av den förebragta utredningen som av vad remissmyndigheterna anfört klart framgå, att några skäl för att fortsättningsvis bibehålla gymnastiklärarna vid denna förmån icke föreligga. Jag anser därför, att denna särskilda ersättning icke längre bör utgå. Däremot anser jag mig kunna biträda de sakkunnigas förslag om viss kompensation för bortfallet av sagda förmån i form av nedsättning av undervisningsskyldigheten vid de skolformer där ersättningen hittills utgått.

I likhet med de sakkunniga och huvuddelen remissmyndigheter anser jag att övningslärarna i *hushållsgöromål*, *kvinnlig slöjd* samt *manlig slöjd* böra placeras i lägre löneställning än lärarna i teckning, musik och gymnastik. För förstnämnda tre lärarkategorier ha hittills vid de olika statliga och kommunala skolformerna, med undantag för seminarierna samt folkskolorna, tillämpats enhetliga lönegradsplaceringar. Lärarlönesakkunniga ha i sitt förslag till lönegradsplacering av dessa lärare frångått denna ordning och genomsnittligt placerat lärarna i *hushållsgöromål* i något högre löneställning än lärarna i *manlig slöjd*, vilka i sin tur erhållit en något förmånligare placering än lärarinnorna i *kvinnlig slöjd*. De i remissutlåtandena avgivna förslagen åter, syfta genomgående till att få samtliga här avsedda tre lärarkategorier, eller åtminstone slöjdlärare och slöjdlärarinnor, jämställda i lönehänseende. För egen del är jag väl medveten om de stora svårigheter — förorsakade främst av de olika grunder för löneavvägningen, som hittills tillämpats vid å ena sidan de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna och å andra sidan folkskolorna — som mött de sakkunniga att vid uppgörandet av sitt förslag bibehålla hittillsvarande löneparitet.

Vad först rör lärarinnorna i *hushållsgöromål* har från vissa håll föreslagits, att dessa lärarinnor, såsom redan i viss mån skett, skola i lönehänseende jämställas med folkskollärarinnor och sålunda placeras i lönegrad Ca 21. På av de sakkunniga anförda skäl kan jag icke biträda detta förslag. Lärarlönesakkunniga ha såsom normallönegrad för skolkökslärarinnorna föreslagit lönegrad Ca 18. Även om denna löneställning ur vissa synpunkter kan förefalla väl låg ansluter jag mig på den av de sakkunniga anförda motiveringen till förslaget. Även i övrigt finner jag mig kunna förorda de av lärarlönesakkunniga föreslagna löneställningarna för lärarinnorna i *hushållsgöromål*, även om viss tvekan kan råda om huruvida tillräckliga motiv

föreligga för att hänföra lärarinnorna vid statens skolköksseminarier till så hög löneställning som lönegrad Ca 25. Jag får härutinnan erinra om allmänna lönenämndens uttalande angående den föreslagna tjänsteförteckningens ojämna uppbyggnad.

Vad angår slöjdlärarinnorna må erinras, att löneställningen för dessa lärarinnor vid folkskolan i ett stort antal fall synes hava avvägt under hänsynstagande till den för småskollärarinnorna gällande lönegradsplaceringen (Ca 13). I betraktande härav finner jag det uteslutet att högre löneställningar än de av de sakkunniga föreslagna fastställas för slöjdlärarinnorna.

Lärläroesakkunniga ha föreslagit, att för placering i 16 lönegraden av lärarinnorna i kvinnlig slöjd vid folk- och fortsättningsskolorna skall, liksom av övriga slöjdlärarinnor, krävas genomgång av tvåårig seminarieutbildning. Härutöver föreslå de sakkunniga, med hänsyn till att vid de nämnda skolformerna finnes ett ej obetydligt antal slöjdlärarinnor med mindre omfattande utbildning, vissa övergångsbestämmelser i huvudsak innebärande, att lärarinna med mindre tillfredsställande kompetens skall placeras i Ca 13. Detta förslag har av Sveriges slöjdläraryrkesförbund tolkats så, att lärarinnor som genomgått slöjdläraryrkesutbildning av tidigare gällande omfattning, 1 1/2 eller 1 år, alltid skulle hänföras till den lägre lönegraden. Slöjdläraryrkesförbundet synes emellertid icke ha beaktat ett av de sakkunniga föreslaget övergångsstadgande, att lärarinna med sådant avgångsbetyg från fackseminarium, som medför rätt till lönetursberäkning, skall oavsett utbildningstidens längd vara behörig att söka och innehava ordinarie tjänst. Såsom framgår av de sakkunnigas förslag till avlöningsreglemente, skall sådana lärarinnor placeras i lönegraden Ca 16. Jag anser mig för den skull kunna ansluta mig till de av de sakkunniga föreslagna övergångsbestämmelserna i detta hänseende.

Vad slutligen rör lärarna i manlig slöjd skulle möjligen, såsom de sakkunniga och även allmänna lönenämnden uttalat, avsaknaden av ordnad lärarutbildning eller några fastställda behörighetsvillkor kunna tala för ett uppskov med dessa lärares definitiva lönegradsplacering. Med hänsyn till önskemålet att snarast bringa fastare ordning i övningslärares anställnings- och avlöningsförhållanden anser jag mig emellertid icke böra förorda sådant uppskov, utan ansluter jag mig i denna del helt till sakkunnigförslaget, såväl i fråga om lönegradsplacering som i fråga om kompetensfordringar.

Efterföljande tabell utvisar de ordinarie övningslärares lönegradsplacering enligt nu gällande bestämmelser, de sakkunnigas förslag och det förslag, som jag i det föregående framlagt. (Nuvarande löneställningar ha i tabellen översatts till fr. o. m. den 1 juli 1947 gällande lönegradsnummer.)

	Tjänster	Nuläget	De sak- kunniga	Departement- schefen
<i>teckning, musik och gymnastik med lek och idrott</i>				
vid folk- och småskoleseminarierna	24		25	25
vid högre allmänt läroverk	23		23	23
vid högre tekniskt läroverk	—		23	23
vid fristående realskolor, högre kommunala skolor och läroanstalterna för blinda och dövstumma	23		22	21
vid folk- och fortsättningsskolan	—		22	21
<i>hushållsgöromål</i>				
vid statens skolköksseminarium	23		25	25
vid kvinnligt folkskoleseminarium, småskoleseminarium, kommunal flickskola och statens normalskola	20		20	20
vid allmänna läroverk, kommunala och praktiska mellanskolor och högre folkskolor	20		18	18
vid läroanstalter för blinda och dövstumma	19		18	18
vid folk- och fortsättningsskolan	—		18	18
<i>kvinnlig slöjd</i>				
vid kvinnligt folkskoleseminarium, småskoleseminarium	22		23	23
vid statens skolköksseminarium	20		23	23
vid kommunal flickskola och statens normalskola	20		18	18
vid allmänna läroverk och manligt seminariums övningsskola	20		16	16
vid läroanstalter för dövstumma	19		16	16
vid folk- och fortsättningsskolan	—		16	16
<i>manlig slöjd</i>				
vid manligt folkskoleseminarium	22		23	23
vid kvinnligt seminariums övningsskola, allmänna läroverk och högre kommunala skolor				
högre kompetens	20		18	18
lägre kompetens	20		16	16
vid folk- och fortsättningsskolan				
högre kompetens	—		18	18
lägre kompetens	—		16	16

De sakkunniga ha i princip föreslagit, att de extra ordinarie övningslärarna skola placeras en lönegrad under normallönegraden för motsvarande ordinarie övningslärare. Då extra ordinarie lärartjänst i läroämne i allmänhet är placerad två lönegrader under motsvarande ordinarie tjänst, innebär sakkunnigförslaget, att övningslärarna i förevarande hänseende skola erhålla en något förmånligare ställning än övriga lärarkategorier. Detta har befunnits motiverat främst av den anledningen, att tillämpningen vid samtliga skolformer, på sätt de sakkunniga föreslagit, av den s. k. trettiondelsregeln för avlöningens beräkning komme att innebära en relativ försämring av avlöningsförmånerna för vissa extra ordinarie övningslärare.

Till belysning av detta spörsmål torde få erinras, att för närvarande vid bestämmande av avlöningen till ordinarie och extra ordinarie övningslärare vid tjänstgöring av annan omfattning än 30 veckotimmar tillämpas olika regler vid de statliga och de högre kommunala skolorna. Vid de statliga skolorna tillämpas den s. k. treprocentregeln, enligt vilken lönen ökas eller minskas med tre procent för varje veckotimme, varmed undervisningen inom vissa gränser över- eller understiger 30 veckotimmar. Vid de högre kommunala skolorna tillämpas den s. k. trettiondelsregeln, enligt vilken lönen på motsvarande sätt ökas eller minskas med en trettiondel. Treprocentregeln är förmånligare än trettiondelsregeln vid timal lägre än 30 men mindre förmånlig vid timal utöver 30. De sakkunniga ha föreslagit, att i fortsättningen trettiondelsregeln skall tillämpas vid beräkning av extra ordinarie lärares avlöningsförmåner även vid de skolformer, där annan beräkningsgrund nu förekommer. Förslaget har främst motiverats av nödvändigheten av enhetliga grunder för lönernas beräkning vid de olika av löneregleringen berörda skolorna.

Då övertvågande skäl synas tala för de sakkunnigas förslag rörande övergång till trettiondelsregeln för samtliga skolformer, anser jag mig kunna tillstyrka de sakkunnigas förslag i fråga om de extra ordinarie övningslärarnas lönegradsplacering. Såsom en följd av den i det föregående förordade jämkningen i lönegradsplaceringen för ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik böra extra ordinarie lärare i dessa ämnen vid samtliga skolformer utom folk- och småskoleseminarier hänföras till lönegrad Ce 20.

Fortsättningsskolan.

De sakkunniga. Vid fortsättningsskolan är undervisningen ofta och särskilt på landsbygden koncentrerad till kurser på 6—8 veckor med undervisning varje vardag. Det förekommer dock, särskilt i städerna, att en större eller mindre del av kursen är fördelad på en längre tidsperiod med undervisning endast en eller annan dag i veckan. Kurserna kunna vara förlagda såväl till den tid, varunder läsåret vid folkskolan i samma skoldistrikt pågår, som till folkskolans ferietid. Undervisningen i fortsättningsskolan är

sålunda icke uppdelad på läsår på samma sätt som vid övriga skolformer, vilka ingå i löneregleringen. I övrigt är fortsättningsskolan endast i större skoldistrikt av sådan omfattning, att den kan bereda lärare full sysselsättning.

Av övningsämnena ingå i fortsättningsskolan praktiskt taget endast manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål. Vid den yrkesbestämda fortsättningsskolan betecknas ämnena arbetskunskap. De sakkunniga ha ansett, att ämnet arbetskunskap i detta sammanhang bör jämföras med övningsämne.

Undervisningen i manlig och kvinnlig slöjd vid fortsättningsskolan uppehålls i stor utsträckning såsom bisyssla av folk- och småskollärare och andra, ofta utan mera omfattande utbildning härför. Det finnes dock många facklärare, vilka ha undervisning i dessa ämnen såsom huvudsyssla och vilka besitta en fullgod facklig och pedagogisk utbildning. I hushållsgöromål uppehålls undervisningen regelmässigt av facklärare med samma utbildning, som kräves vid högre skolformer. Ett mycket stort antal av dessa lärare har undervisningen vid fortsättningsskolan som huvudsyssla. En mycket stor del av nämnda undervisning fullgöres nu mot timlärararvode. Även om löneregleringen genomföres, torde enligt de sakkunnigas uppfattning timlärararvode komma att utgå i stor utsträckning.

De sakkunniga framhålla, att vid en lönereglering för fortsättningsskolans övningslärare deras speciella tjänstgöringsförhållanden måste beaktas. Bestämmelserna måste utformas så, att de kunna tillämpas, oaktat något bestämt läsår icke föreligger och tjänstgöringen vissa tidsperioder av året kan omfatta ett större och andra tider ett lägre timaltal för vecka. Slutligen måste hänsyn tagas till att en och samma lärare ofta tjänstgör inom olika skoldistrikt under olika tider av året samt att läraren olika år tjänstgör inom olika skoldistrikt. Av särskild betydelse ha de sakkunniga ansett det vara att i så stor utsträckning som möjligt kunna bereda icke-ordinarie lärare med tjänstgöring i olika skoldistrikt ordinarie och extra ordinarie anställning.

De sakkunniga säga sig ha eftersträvat att åstadkomma enkla och lätt-tillämpliga bestämmelser för fortsättningsskolan. Reglerna ha härigenom i vissa hänseenden blivit något summariska och för lärarna mindre gynnsamma än vid andra skolformer. De sakkunniga ha emellertid funnit, att det endast med dylika förenklade regler över huvud taget är möjligt att inordna fortsättningsskolan i löneregleringen. Jämfört med nuvarande anställningsförhållanden medför löneregleringen större fördelar för fortsättningsskolans lärare än för andra lärare.

Undervisningsskyldigheten. Å reglerade tjänster vid fortsättningsskolan anges undervisningsskyldigheten nu vanligen i timmar för redovisningsår. Ofta anges en intervall, t. ex. 1 000—1 200 timmar. Undervisningsskyldigheten företer stora olikheter i skilda skoldistrikt, och i samma skoldistrikt är den stundom olika för tjänster i olika övningsämnena.

Då undervisningsskyldigheten vid fortsättningsskolan icke är knuten till visst läsår med fastställda ferier utan tjänstgöringens omfattning för vecka kan variera under olika tidsperioder av året, kan enligt de sakkunnigas mening undervisningsskyldigheten här icke som vid övriga i löneregleringen ingående skolformer bestämmas till visst antal veckotimmar för läsår. De sakkunniga förorda, att undervisningsskyldigheten vid fortsättningsskolan anges i undervisningstimmar för redovisningsår eller för kalenderhalvår. Härvid bör hänsyn tagas endast till faktiskt fullgjord tjänstgöring. Om undervisningen varit inställd t. ex. på grund av helgdag, böra undervisningstimmar för ifrågavarande dag icke få tillgodoräknas.

Då lärare anställd vid fortsättningsskola även å sin tjänst har fyllnads-tjänstgöring vid folkskolan eller annan högre skolform, som ingår i löneregleringen, bör enligt de sakkunnigas uppfattning vid beräkning av undervisningens omfattning varje veckotimmes undervisning under ett läsår anses motsvara 36 undervisningstimmar. En veckotimmes undervisning under en termin bör anses motsvara 18 veckotimmar, oavsett terminens längd. Vid folkskolan kan det emellertid inträffa, att undervisningen i manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål icke pågår hela läsåret. Sådana fall torde även eljest kunna inträffa. Vid evalvering från veckotimmar till undervisningstimmar bör då antalet undervisningstimmar beräknas genom att antalet veckor multipliceras med antalet veckotimmar.

För lärare anställd vid folkskolan eller högre skolform bör på motsvarande sätt 36 undervisningstimmar vid fortsättningsskolan under ett redovisningsår anses motsvara en veckotimme under ett läsår och 18 undervisningstimmar under ett kalenderhalvår en veckotimme under en termin.

Enligt de sakkunnigas mening bör *full tjänstgöring* vid fortsättningsskola motsvara 6 sexveckorskurser med 5 undervisningstimmar om dagen, såsom nu ofta är fallet i hushållsgöromål, d. v. s. *1 080 timmar* för redovisningsår. Vid folkskolan skall i ett läsår å 39 veckor ingå 214 verkliga undervisningsdagar, inräknat tid för friluftsverksamhet. Vid en undervisning av 5 timmar om dagen uppgår alltså timtalet vid folkskolan till ($5 \times 214 =$) 1 070 timmar för år. Det föreslagna timtalet för fortsättningsskolan svarar sålunda ganska väl mot den faktiska tjänstgöringen vid folkskolan.

I manlig och kvinnlig slöjd vid fortsättningsskolan undervisa emellertid lärarna ofta mer än 30 timmar i veckan. I manlig slöjd omfattar sålunda lärarens undervisning ej sällan 36 timmar i veckan. I sådana fall skulle den med full tjänstgöring förenade undervisningen kunna fullgöras på ($1\ 080/36 =$) 30 veckor. En så kort tidsperiod för full tjänstgöring ha de sakkunniga ansett vara mindre lämplig och förorda, att högst 30 timmar i veckan må inräknas i den tjänst, varå läraren har ordinarie eller extra ordinarie anställning. Vid full tjänstgöring måste då en sådan lärare meddela undervisning minst 36 veckor. För timmar utöver 30 under en vecka bör timlärararvode utgå. Dessa timmar böra anses infalla i slutet av veckan, sedan läraren fullgjort 30 timmars undervisning.

De sakkunniga ha funnit, att *ordinarie* lärare vid fortsättningsskolan

liksom ordinarie lärare vid övriga skolformer bör uppehålla heltidstjänst och sålunda ha en undervisningsskyldighet av 1 080 timmar för varje redovisningsår. Han bör vara garanterad lön enligt löneplanen, även om timtalet i något fall skulle sjunka under 1 080 timmar. Vidare bör ordinarie lärare kunna åläggas att utöver full tjänstgöring mot timlärararvode fullgöra tjänstgöring av sådan omfattning, att den motsvarar ytterligare en sexveckorskurs, d. v. s. 180 timmar. Sammanlagt bör alltså en sådan lärare vara skyldig att meddela undervisning ($1\ 080 + 180 =$) 1 260 timmar. Detta är visserligen något mer än som skulle gälla för andra skolformer men motsvarar dock ej mer än 42 veckors tjänstgöring med 30 undervisningstimmar i veckan.

Undervisningsskyldigheten å *extra ordinarie* anställning bör enligt de sakkunnigas mening fastställas till 720 timmar för redovisningsår. Hinder bör därvid icke möta att, om så befinner lämpligt, fördela undervisningen så, att exempelvis 270 timmar falla på ena halvåret och 550 timmar på andra halvåret. De sakkunniga anföra vidare:

Liksom ordinarie lärare bör extra ordinarie lärare kunna åläggas undervisning under 1 260 timmar för redovisningsår, dock att ersättning med timlärararvode skall utgå för timmar utöver 1 080. Vidare bör vid bestämmande av undervisningsskyldigheten endast 30 timmar i veckan få ingå i den extra ordinarie anställningen. För ytterligare timmar under en vecka bör timlärararvode utgå.

Extra ordinarie anställning vid fortsättningsskola bör liksom vid övriga skolformer kunna avse även ett kalenderhalvår. I så fall bör undervisningsskyldigheten omfatta lägst 360 och högst 540 timmar för halvåret och läraren kunna åläggas att mot timlärararvode tjänstgöra ytterligare 90 timmar.

Om en lärare, som från början anställts som timlärare för tjänstgöring exempelvis 180 timmar under ett halvår, sedermera får tjänstgöringen i samma skoldistrikt utökad till lägst 360 veckotimmar, bör han anses ha extra ordinarie anställning under halvåret. Lönen för under samma halvår redan fullgjord tjänstgöring bör retroaktivt omräknas. Sådan retroaktiv anställning som extra ordinarie lärare bör däremot icke medgivas, om timlärare sedermera erhöle utökad tjänstgöring i annat skoldistrikt. Under ett och samma kalenderhalvår bör lärare icke äga rätt att erhålla extra ordinarie anställning å mer än en tjänst. Har en lärare under pågående termin, exempelvis den 1 mars, slutat extra ordinarie anställning vid folkskola eller högre skola, bör han icke kunna erhålla extra ordinarie anställning vid fortsättningsskola samma kalenderhalvår, även om han därunder skulle erhålla tjänstgöring å minst 360 timmar.

Tjänstgöring i skilda skoldistrikt. De sakkunniga framhålla, att timtalen i skoldistriktet på landsbygden vanligen äro så låga, att de icke förslå att bereda läraren ens extra ordinarie anställning. Om sådan anställning skall kunna komma i fråga, måste därför läraren tjänstgöra inom flera skoldistrikt. Sådan kombinerad tjänstgöring bör emellertid komma till stånd under viss tillsyn och ledning av statens folkskolinspektör. Varje inspektionsområde bör härvid beträffande fortsättningsskolan i viss mån betraktas som en enhet, och endast tjänstgöring inom samma inspektionsområde bör kunna förenas till en tjänst.

Härom anföra de sakkunniga bl. a. följande.

I hushållsgöromål är sådan kombinerad tjänstgöring redan provisoriskt organiserad. Enligt kungörelsen 1944:225 åligger skoldistrikt, som önskar statsbidrag till undervisning i detta ämne å icke med pensionsrätt reglerad befattning, att för sådan undervisning för varje redovisningsår anställa den eller de lärarinnor, som statens folkskolinspektör anvisar. Inspektören äger för anvisad lärarinna efter samråd med skolstyrelserna eller representanter för dessa bestämma, å vilken tid kurserna i ämnet skola äga rum i de skoldistrikt, där lärarinnan skall tjänstgöra.

De sakkunniga anse, att nämnda provisoriska organisation bör ersättas av ett system, som närmare ansluter sig till det för övriga skolformer föreslagna systemet med huvudtjänst och fyllnadstjänstgöring. Huvudtjänsten bör placeras vid det skoldistrikt, som har det största timtalet, och tjänstgöringen vid andra skoldistrikt bör betraktas som fyllnadstjänstgöring. Inspektören bör dock äga rätt att bestämma annan placering av huvudtjänsten, varvid särskilt bör beaktas, var läraren är bosatt.

De sakkunniga anse, att statens folkskolinspektör bör tillerkännas följande befogenheter i fråga om fyllnadstjänstgöring vid fortsättningsskolan. Inspektören bör liksom vid folkskolan kunna ålägga skoldistrikt att för fyllnadstjänstgöring mottaga ordinarie lärare, vilken är anställd vid folk- eller fortsättningsskolan i annat skoldistrikt och i sistnämnda distrikt icke kan erhålla full tjänstgöring. Sådant åläggande bör dock ej inkräkta på distriktens möjligheter att bereda sina egna lärare full tjänstgöring i ämnet. Liksom vid folkskolan bör Kungl. Maj:t dessutom kunna ålägga skoldistrikt att inrätta ordinarie tjänst i hushållsgöromål.

Beträffande icke-ordinarie tjänster bör det åligga inspektören att i god tid före varje redovisningsår i samråd med representanter för skoldistriktet upprätta en plan, huru undervisningen skall organiseras i olika tjänster inom inspektionsområdet. I planen bör angivas, vilka skoldistrikt som böra förena sig om en tjänst, under vilka tider kurserna i distriktet böra pågå och i vilket distrikt tjänsten bör placeras. Det bör därefter åligga av planen berörda skoldistrikt att i god tid före den 1 juli eller den tid, då tjänstgöringen skall börja, taga ställning till planen. Vilja de avtala andra kombinationer, bör inspektörens medgivande fordras. Skoldistrikt, som motsätter sig av inspektören föreslagen eller godtagen kombination med annat eller andra skoldistrikt, bör icke äga rätt till statsbidrag för undervisningen i ämnet.

Såsom förutsättning för att tjänstgöring inom olika skoldistrikt skall kunna förenas till sådan tjänst, som berättigar till extra ordinarie anställning, bör i regel gälla, att vederbörligt beslut härom föreligger före tjänstgöringens början samma redovisningsår eller kalenderhalvår. En i behörig ordning inrättad icke-ordinarie tjänst, vare sig tjänstgöringen skall fullgöras i ett enda eller i flera skoldistrikt, bör emellertid under redovisningsårets eller kalenderhalvårets lopp efter medgivande av statens folkskolinspektör och beslut av därav berörda skoldistrikt kunna undergå jämkningar i fråga om sin organisation eller utökas med tjänstgöring i ytterligare något skoldistrikt.

Tjänstgöring i två ämnen. De sakkunniga ha erinrat om att tjänstgöring i två övningsämnen stundom förekommer vid fortsättningsskolan, nämligen i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd. De för sådan tjänstgöring eljest gällande reglerna böra tillämpas även här. Sålunda böra ordinarie och extra ordinarie lärare tillhöra den lönegrad, som gäller för enbart hushållsgöro-

mål. Timtalet i hushållsgöromål bör ingå med minst hälften i tjänsten. Beträffande icke-ordinarie tjänster bör hushållsgöromål omfatta minst 360 timmar för år eller 180 timmar för halvår, och kvinnlig slöjd bör icke få ingå i tjänsten med högre timtal än hushållsgöromål. För timmar i kvinnlig slöjd därutöver bör det för kvinnlig slöjd gällande timplärlararvodet utgå.

Ledigförklarande. I fråga om ledigförklarande av ordinarie tjänster och icke-ordinarie tjänster, där extra ordinarie anställning kan komma i fråga, anse de sakkunniga, att samma regler böra gälla som för övningslärare vid folkskolan. I regel böra alltså sådana tjänster ledigförklaras, innan de tillsätts, där ej särskilda skäl föreligga. Liksom för övriga skolformer bör gälla, att ledigförklarande ej erfordras vid fortsatt förordnande å samma tjänst eller då fyllnadstjänstgöring från år till år växlar mellan olika skoldistrikt eller då huvudtjänsten på grund av ändrat timtal eller av annan anledning flyttas till annat skoldistrikt. Övergångsvis bör gälla, att de av skolöverstyrelsen till visst inspektionsområde hänvisade lärarinnorna i hushållsgöromål böra kunna första året efter löneregleringens genomförande anställas å tjänst inom samma inspektionsområde med rätt till extra ordinarie anställning, utan att ledigförklarande ägt rum. Därefter böra de äga rätt till fortsatt extra ordinarie anställning å samma tjänst utan nytt ledigförklarande. Statens folkskolinspektör bör vidare under första året av stadgans tillämpning kunna ålägga skoldistrikt att anställa sådan lärarinna.

Lönegrader. De sakkunniga framhålla, att det i fråga om fortsättnings-skolans övningslärare är att märka, att de i regel undervisa elever på samma åldersstadium som i folkskolans 7 och 8 klasser. Vidare torde fortsättnings-skolans med tiden ersättas av en utvidgad folkskola och fortsättningssko-lans övningslärare i samband därmed övergå till folkskolan. Med hänsyn härtill ha de sakkunniga förordat, att ordinarie och extra ordinarie öv-ningslärare vid fortsättningsskolan placeras i samma lönegrader som öv-ningslärarna vid folkskolan. Vidare ha de sakkunniga ansett, att skillnad i lönehänseende icke bör göras mellan undervisning, som bedrivs såsom övningsämne och såsom s. k. arbetskunskap. Lönegradsplaceringarna skulle alltså bli följande.

	Lönegrad
	Ca
Manlig slöjd, högre kompetens.....	18
» » , lägre »	16
kvinnlig slöjd.....	16
hushållsgöromål.....	18

Utbetalning av avlöning och fördelning av kostnaderna. Vid tjänstgöring enbart vid fortsättningsskolan men med tjänstgöringen å samma tjänst förlagd till olika skoldistrikt, bör enligt de sakkunnigas mening det skoldistrikt, där tjänsten är placerad, vara huvudman. Detta skoldistrikt bör till ordinarie och extra ordinarie lärare utbetala all avlöning, sålunda även sådant timplärlararvode, som kan utgå vid tjänstgöring i annat

skoldistrikt. Vidare bör samma skoldistrikt vid tjänstledighet anställa vikarie och utbetala avlöningen till denne. För de sammanlagda kostnaderna å tjänsten under redovisningsåret bör distriktet rekquirera statsbidrag. Den del av nämnda avlöningskostnader, som icke täckes av statsbidraget, bör fördelas mellan samtliga skoldistrikt, som det året ingått i tjänsten, i förhållande till antalet undervisningstimmar inom varje skoldistrikt.

Ersättning för bostadsförmån bör enligt de sakkunnigas uppfattning utbetalas av varje skoldistrikt för sig direkt till läraren.

I den mån ersättning för resor skall utgå av statsmedel, bör läraren å härför avsett formulär rekquirera ersättningen hos vederbörande myndighet.

Då lärare, som är anställd vid fortsättningsskolan, har fyllnadstjänstgöring vid folkskola eller högre skola, måste särbestämmelser tillämpas. Det samma gäller, då lärare, som är anställd vid folkskolan eller annan skolform, har fyllnadstjänstgöring vid fortsättningsskolan. Avlöningen vid fortsättningsskolan beräknas nämligen med hänsyn till antalet undervisningstimmar, medan den vid övriga skolformer beräknas i förhållande till antalet veckotimmar.

Vid beräkning av undervisningens omfattning skall en veckotimme anses motsvara 36 undervisningstimmar; härvid bör hänsyn ej tagas till brutna tal. Sedan undervisningen vid vardera skolformen fastställts, bör undervisningen vid vardera skolan i lönehänseende behandlas särskilt. Reglerna om avlöning, tjänstledighetsavdrag och timlärararvode vid fortsättningsskolan bör gälla för den del av tjänstgöringen, som fullgöres vid fortsättningsskolan, och på motsvarande sätt bör förfaras med tjänstgöringen vid den andra skolformen. Vardera skolan bör till läraren utbetala sin del av lönen.

Yttrandena. *Skolöverstyrelsen* understryker ett av de kommunala folk-skolinspektörerna i Stockholm och Malmö gjort uttalande om svårigheten att bereda lärare vid fortsättningsskolan 1 080 timmars tjänstgöring per år. *Allmänna lönenämnden* erinrar om att för extra ordinarie anställning vid fortsättningsskola enligt de sakkunnigas förslag skall fordras en undervisningsskyldighet av lägst 720 undervisningstimmar. Då full undervisningsskyldighet omfattar 1 080 undervisningstimmar, kräves — till skillnad från vad som föreslagits för extra ordinarie övningslärare vid andra skolformer — mer än hälften av full undervisningsskyldighet för vinnande av extra ordinarie anställning. Lönenämnden säger sig knappast ha funnit övertygande skäl vara anförda för att i detta avseende behandla fortsättningsskolans övningslärare annorlunda än andra skolformers.

Svenska skolkökslärarinnornas förening har rörande tjänstgöringsförhållandena vid fortsättningsskolan uttalat följande.

Lönen för fortsättningsskolans lärarinnor skall enligt förslaget beräknas efter effektiva undervisningstimmar. Full tjänstgöring utgör 1 080 timmar. Med 30 veckotimmar kommer detta att motsvara 36 effektiva arbetsveckor. Därtill skola fortsättningsskolans lärare i likhet med andra övningslärare kunna åläggas viss fyllnadstjänstgöring. För lärare inom andra skolfor-

mer förutsattes, att denna tjänstgöring förläggas till samma tidsperiod, som den övriga tjänstgöringen. För fortsättningsskolans lärare ha de sakkunniga tänkt sig, att denna fyllnadstjänstgöring skall kunna förläggas efter de 36 tjänstgöringsveckorna, på så sätt att den sammanlagda tjänstgöringstiden skall kunna komma att uppgå till 42 effektiva arbetsveckor. Detta borde dock endast få ske i sällsynta undantagsfall och efter skolöverstyrelsens medgivande. I realiteten ha de lärarinnor inom fortsättningsskolan — och dessa äro de flesta — som icke äro stationerade på en plats, längre tjänstgöring än vad som framgår av deras tjänstgöringstid. Tid för upp- och nedpackning av köksinventarier tar en tid av tre dagar per kurs. För sex kurser blir detta sammanlagt tre veckor. Ferierna för dessa lärarinnor måste ofta anpassas efter för skoldistriktet lämpliga kurstider, varför de ej sällan komma att erhålla jämförelsevis dåliga, ofta ej sammanhängande ferier. Man måste protestera emot att fortsättningsskolans övningslärare, vilka ej sällan ha det mest slitsamma arbetet i ofta dåliga lokaler, skola bli sämre ställda vad fyllnadstjänstgöringen beträffar än andra övningslärare.

Departementschefen. De sakkunnigas här redovisade förslag rörande organisation av tjänstgöringen vid fortsättningsskolorna m. m. överensstämma i princip med motsvarande förslag beträffande övriga av löneregleringen berörda skolformer. Med hänsyn emellertid till att undervisningen i fortsättningsskolan är anordnad på annat sätt än vid övriga skolformer — i regel kurser på 6—8 veckor med undervisning varje vardag — bliva vissa modifieringar av de allmänna bestämmelserna nödvändiga. Jag ansluter mig i huvudsak till de sakkunniga. Vad rör undervisningsskyldigheten å extra ordinarie anställning anser jag, på av de sakkunniga anförda skäl, att sådan anställning bör kunna beredas övningslärare vid fortsättningsskolan vid 720 undervisningstimmar, motsvarande 4 sexveckorskurser. Det av svenska skolkökslärarinnornas förening framförda förslaget, att övningslärare vid fortsättningsskolan icke bör kunna åläggas undervisning utöver 1 080 timmar för redovisningsår, kan jag icke tillstyrka.

Statsbidrag.

De sakkunniga. Enligt gällande bestämmelser utgår statsbidrag till avlönande av övningslärare vid högre kommunala skolor enligt samma grunder, som gälla för statsbidrag till ämneslärare vid skolorna, d. v. s. statsbidraget utgör 78 procent av avlöningskostnaderna. Vid folkskolan och fortsättningsskolan utgår statsbidrag till avlönande av lärare i manlig slöjd, kvinnlig slöjd och hushållsgöromål med belopp motsvarande den för vederbörliga ämnen och skolformer bestämda minimiavlöningen. Däremot utgår icke något statsbidrag till avlönande av särskilda lärare i musik, teckning och gymnastik.

Ett genomförande av lärarlönesakkunnigas förslag till anställnings- och avlöningsreglering för övningslärarna förutsätter i viss mån en omläggning av statsbidragsreglerna beträffande folkskolan och fortsättningsskolan. Här- om anför de sakkunniga bl. a. följande.

Genom den föreslagna regleringen med dess likställighet i anställningsformer för lärare i olika ämnen accentueras det otillfredsställande med de nuvarande reglerna, att kommunerna icke erhålla något statsbidrag till avlönande av övningslärare i vissa ämnen. Vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag om kombinerade tjänster framträder även önskemålet om samma statsbidragsregler för alla de avsedda skolformerna med större styrka. För en kommun måste det te sig svärförklarligt, om den till avlönande av två övningslärare, som båda tjänstgöra i t. ex. kommunal mellanskola och folkskola, skulle erhålla olika utmätt statsbidrag på den grund, att den ene lärarens tjänst ansåges hänförd till kommunala mellanskolan och den andres till folkskolan.

Problemet om det lämpliga statsbidraget till övningslärarnas löner kompliceras emellertid därigenom, att det icke kan ses som en isolerad fråga utan intimt sammanhänger med frågan om statsbidrag till avlönande av ämneslärarna vid de högre kommunala skolorna och av folk- och småskollärarna. Som förut nämnts, utgör statsbidraget till de angivna ämneslärarnas avlöning för närvarande 78 procent av avlöningskostnaderna. Statsbidraget till folk- och småskollärares avlöning utgår i regel med ett belopp motsvarande hela avlöningen, minskad med det för vederbörande lärare gällande oreducerade hyresavdraget. Detta sätt att bestämma statsbidraget till folk- och småskollärares avlöning medför, att statsbidraget procentuellt sett varierar rätt väsentligt. Det är olika stort för folkskollärare och småskollärare. Inom samma lönegrad varierar det med hänsyn till olika löneklasser. Inom samma löneklass är det också olika stort på olika ortsgrupper och icke ens lika stort för alla lärare inom samma ortsgrupp och löneklass, när det är direkt beroende av den hyresgrupp, till vilken lärarens stationeringsort blivit hänförd, och dyrortsgrupp och hyresgrupp i många fall ej överensstämmer. Statsbidraget till avlönande av folkskolans lärare kan i stort sett sägas växla mellan 70 och 90 procent av hela avlöningen. Det är procentuellt störst på orter i låg ortsgrupp. Det är vidare något större beträffande småskollärarna än beträffande folkskollärarna.

Enligt de sakkunnigas mening måste man utgå från att ett statsbidragssystem sådant som det, som gäller beträffande folk- och småskollärares avlöning icke kan genomföras beträffande övningslärarna ens vid folkskolan. Tjänstebostäder till övningslärare torde nämligen icke kunna ifrågakomma, och då framstår en anknytning till vissa hyresavdrag såsom synnerligen onaturlig. Ett annat system måste därför väljas. Härvid framträder med särskild styrka ovannämnda önskemål att erhålla ett enhetligt statsbidragssystem för alla övningslärare, oberoende av vid vilken skolform de äro anställda och i vilka ämnen de undervisa. Tänkbart vore emellertid, att enhetligheten skulle kunna sträcka sig längre och omfatta även alla andra lärare vid ifrågavarande skolor. Detta skulle medföra en omläggning av nu gällande statsbidragsbestämmelser för folkskolans lärare. Problemet utökas därför till en allmän översyn av bestämmelserna om statsbidrag till lärarlöner vid nämnda skolor, ett problem som är av den räckvidd, att det ej kan lösas utan omfattande utredningar.

Då enligt de sakkunnigas mening frågan om statsbidrag till övningslärarna ej bör lösas separat, finna de sakkunniga sig för närvarande endast kunna föreslå provisoriska bestämmelser i avvaktan på den allmänna översyn av statsbidragsbestämmelserna, som bör ske.

De sakkunniga föreslå, att statsbidraget till avlönande av övningslärare vid högre kommunala skolor, folkskolor och fortsättningsskolor tills vidare fastställas till 78 procent av avlöningskostnaderna, d. v. s. samma procenttal, som gäller för ämneslärare vid de förstnämnda skolorna. För folkskolornas del innebär detta, att statsbidraget till övningslärarna blir lägre än statsbidraget till folk- och småskollärare, såvitt gäller orter i låg ortsgrupp. Detta synes emellertid vara lämpligare än fastställande av ett högre procenttal med därav följande större statsbidrag till övningslärare än till folk- och småskollärare på orter i hög ortsgrupp, d. v. s. de städer och de större samhälLEN, där särskilda övningslärare i första hand förekomma.

Yttrandena. *Riksräkenskapsverket* har förklarat sig intet ha att erinra mot att de sakkunnigas förslag i denna del godtages såsom ett provisorium i avvaktan på vidare utredning i frågan.

I övrigt har förslaget till statsbidrag icke föranlett något uttalande av remissmyndigheterna.

Departementschefen. Jag biträder de sakkunnigas förslag i fråga om statsbidrag till avlönande av övningslärare vid kommunala skolor.

Kostnadsberäkningar.

De sakkunniga betona, att kostnadsberäkningarna i detta fall äro mycket svåra att verkställa. Genomföres de sakkunnigas organisationsförslag, bliva nämligen kostnaderna i hög grad beroende av, i vilken utsträckning undervisning vid olika skolor och i skilda övningsämnen kombineras till enhetliga tjänster. De sakkunniga räkna med att kombinationer inom några år efter lönereglernas ikraftträdande skola kunna genomföras i ungefär den omfattning, som framgår av den av dem verkställda provorganisationen av undervisningen läsåret 1944/45. Detta ger emellertid icke några utgångspunkter för en kostnadsberäkning, framhålla de sakkunniga, emedan sedan nämnda läsår antalet undervisningsavdelningar betydligt ökat vid de flesta skolformer. De sakkunnigas provorganisation motsvarar därför ej längre den organisation, som undervisningen torde erhålla, sedan löneregleringen trätt i kraft.

Då kostnaderna alltså icke kunna beräknas utan hänsyn till den blivande organisationen av undervisningen och en ny provorganisation skulle taga en avsevärd tid att färdigställa, ha de sakkunniga ansett sig nödgade att grunda sina beräkningar å provorganisationen för läsåret 1944/45. De ha därvid verkställt undersökningar angående avlöningskostnaderna nämnda läsår dels enligt faktiskt föreliggande organisation och dels enligt provorganisationen. I båda fallen har avlöningen beräknats enligt det nya statliga lönesystemet. För folk- och fortsättningsskolorna, vilka icke innefattas i den av de sakkunniga verkställda provorganisationen, ha de sakkunniga medelst andra beräkningsgrunder erhållit vissa approximativa kostnadsbelopp.

Enligt de kostnadsberäkningar, de sakkunniga sålunda redovisa, kommer lönereglerngens genomförande att innebära *kostnadsökningar å tillhopa ungefär 7,0 miljoner kronor* vid samtliga av regleringen omfattade skolorformer. Av denna ökning skulle approximativt 0,4 milj. kr. belöpa å de statliga skolorna, 0,3 milj. kr. å de högre kommunala skolorna, 5,1 milj. kr. å folkskolan och 1,2 milj. kr. å fortsättningsskolan.

Enligt de sakkunnigas beräkningar kunna vidare de sammanlagda årliga avlöningskostnaderna för övningslärarna efter reformen uppskattas till ungefär 22,9 milj. kr. och statens andel därav till ungefär 19,1 milj. kronor.

Provisoriska avlöningsbestämmelser för budgetåret 1948/49.

Som förut angivits ha övningslärarna icke blivit underkastade de år 1947 utfärdade avlöningsreglementena utan stå kvar å äldre bestämmelser. Ehuru olika bestämmelser reglera övningslärarnas avlöningsförhållanden, åtnjuta i realiteten alla övningslärare vid statliga och högre kommunala skolor lön enligt den i civila avlöningsreglementet intagna löneplanen A eller därmed likalydande löneplan jämte rörligt tillägg (15 %) och kristillägg (24,4 %) därå. Enligt beslut vid 1947 års riksdag (prop. nr 1, bil. 2; r. skr. nr 56) utgår under innevarande budgetår jämväl provisoriskt lönetillägg till övningslärarna. Bestämmelser därom äro meddelade i kungörelse den 30 juni 1947, nr 541. Enligt denna kungörelse utgår provisoriskt lönetillägg med belopp, som framgår av följande sammanställning.

Löneklass	Provisoriskt lönetillägg Månadsbelopp, kronor		
	Ortsgrupp A	Ortsgrupp B	Ortsgrupp C-I
11 och lägre	115	95	75
12—20	125	105	85
21 och 22	135	115	95
23 och 24	145	125	105

Rörliga tilläggsförmåner utgå icke på det provisoriska lönetillägget.

I gemensamma skrifter den 8 december 1947 och den 28 januari 1948 ha *musiklärarnas riksförbund, slöjd- och yrkeslärarnas riksförbund, svenska gymnastikläraresällskapet, svenska skolkökslärarinnornas förening, Sveriges slöjdläraryrkesförening och tekningslärarnas riksförbund* gjort framställningar i fråga om övningslärarnas löneförmåner under budgetåret 1948/49. I första hand har därvid hemställts om att övningslärarna måtte tillåtas övergå på 1947 års avlöningsreglementen. Sekundärt har hemställts om ändrade grunder för provisoriskt lönetillägg, syftande till att bättre än innevarande budgetårs grunder anpassa övningslärarnas löner till den allmänna lönenivån efter 1947 års lönerglerng.

De belopp för provisoriskt lönetillägg åt övningslärare under innevarande budgetår, som av mig föreslogos i 1947 års statsverksproposition, bilagan För flera huvudtitlar gemensamma frågor, voro avsedda att efter vissa schematiska grunder lämna dessa lärare en viss kompensation för att de icke blevo delaktiga av 1947 års lönereglering. Närmast på grund av den starka förskjutning mot högre ortsgrupper, som inträtt i och med den från och med den 1 juli 1947 gällande dyrortsgrupperingen för de befattningshavare, som äro underkastade 1947 års avlöningsreglementen, ha stora ojämnheter uppkommit mellan olika övningslärare i fråga om skillnaden mellan deras verkliga avlöning och den lön, de skulle ha erhållit därest de fått övergå å 1947 års avlöningsreglementen. Jag har med hänsyn till det anförda funnit skäl föreligga att föreslå ändrade grunder för bestämmandet av övningslärarnas avlöningsförmåner under nästkommande budgetår.

Av principiella skäl kan jag icke tillstyrka, att övningslärarna redan nu, före ikraftträdandet av löneregleringen för dessa lärare, medgivnas övergå på 1947 års avlöningsreglementen. De böra därför även under nästa budgetår formellt kvarstå å nuvarande avlöningsbestämmelser.

I syfte att åstadkomma en utjämning av de olägenheter, som äro för handen med den nuvarande tilläggsregleringen vill jag föreslå, att övningslärarens lön under nästa budgetår skall utgå enligt den äldre ortsgrupp, som enligt nedanstående sammanställning motsvarar den nya ortsgrupp, till vilken lärarens stationeringsort numera är hänförd.

Ny ortsgrupp	Motsvarande äldre ortsgrupp
1	C
2	D
3	F
4	G
5	I

Genom denna anordning komma övningslärarnas löner att bättre bliva anpassade till det nya dyrortssystemet.

Den föreslagna anordningen med lön enligt ortsgrupp, som satts i relation till stationeringsortens ortsgrupp enligt nya systemet, innebär framför allt en utjämning av de angivna ojämnheterna i kompensation mellan övningslärarna inbördes. Den innebär emellertid ej någon egentlig kompensation för 1947 års allmänna lönereglering med bortseende från den nya ortsgruppsindelningen. Utöver den föreslagna provisoriska avlöningsanordningen torde därför böra medgivnas, att ett särskilt provisoriskt lönetillägg får utgå till övningslärare under budgetåret 1948/49. Med hänsyn till den anpassning till den nya dyrortsgrupperingen, som jag nyss föreslagit, synas de provisoriska lönetilläggen ej behöva uppdelas efter olika ortsgrupper. Det synes skäligt, att lönetilläggen bestämmas till samma belopp i de olika löneklasserna, som för innevarande budgetår gälla för ortsgrupperna C—I, eller således:

Löneklass	Lönetillägg för månad, kronor
11 och lägre	75
12—20	85
21 och 22	95
23 och 24	105

Ifrågavarande belopp böra i förekommande fall jämkas i förhållande till undervisningsskyldigheten på samma sätt som lönen; dock att det provisoriska lönetillägget icke bör få utgå med högre belopp än som för olika fall nyss angivits.

Jag vill påpeka, att vid beräkningen av de föreslagna beloppen för provisoriskt lönetillägg hänsyn ej ansetts kunna tagas till den lönegradssänkning, som enligt mitt lönerегleringsförslag skall ske beträffande vissa tjänster. Med hänsyn härtill är det möjligt, att lärare, som kommer att beröras av sänkningen, erhåller högre sammanlagda avlöningsförmåner under budgetåret 1948/49 än därefter, om lönerегleringen träder i kraft vid ingången av budgetåret 1949/50. De olika spörsmål, som sammanhånga med övergången till den föreslagna lönerегleringen, torde framdeles få upptagas till övervägande vid dennas definitiva genomförande.

Den på det statsunderstödda kommunala undervisningsväsendet belöpande kostnaden för provisoriskt lönetillägg torde liksom tidigare böra bestriktas av statsmedel i samma utsträckning som andra kontanta avlöningsförmåner åt de anställda. Statsverkets utgifter för det provisoriska lönetillägget under nästa budgetår komma på grund av ordningen för utbetalning av statsbidrag att belasta riksstaten för budgetåret 1949/50.

Hemställan.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna de framlagda grunderna för en omorganisation av övningslärarnas avlönings- och anställningsförhållanden, avsedd att om möjligt träda i tillämpning den 1 juli 1949;

dels ock medgiva, att en provisorisk förbättring av övningslärarnas avlöningsförhållanden må verkställas för budgetåret 1948/49 i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående förordade grunder och i enlighet med de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t.

Kungl. Maj:ts proposition nr 136.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ivar Löfqvist.
